

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN SİLAHLI
İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ SİLAHLI
ÇATIŞMALARDA KULLANILMASI**
Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Bışar ÖZBEY

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HUKUK ANABİLİM DALI
KAMU HUKUKU BİLİM DALI

**ULUSLARARASI HUKUK BAKIMINDAN SİLAHLI
İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ SİLAHLI
ÇATIŞMALARDA KULLANILMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Bışar ÖZBEY

Öğrenci No:
150000006

Danışman:
Dr. Öğr. Üyesi Kenan DÜLGER

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “Uluslararası Hukuk Bakımından Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Silahlı Çatışmalarda Kullanılması” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. **02.10.2019**

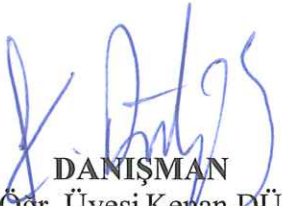
Bışar ÖZBEY

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

04.10.2019

Enstitümüz *Hukuk* Anabilim Dalı *Kamu Hukuku* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **150000006** numaralı **Bışar ÖZBEY**'in "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Uluslararası Hukuk Bakımından Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Silahlı Çatışmalarda Kullanılması*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 02/07/2019 tarih ve 2019/26 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~ayrıklığı/oybirliği~~ ile ~~Kabul/Red veya Düzeltme~~ kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Kenan DÜLGER
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi D. Celaleddin KAVAS
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi A. Hulki CİHAN
(Özyeğin Üniversitesi)

Adı ve Soyadı : Bışar ÖZBEY

Danışmanı : Dr. Öğr. Üyesi Kenan DÜLGER

Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019

Alanı : Hukuk

Anahtar Kelimeler : Uluslararası Hukuk, Silahlı Çatışma, Silahlı İnsansız Hava Araçları

ÖZ

ULUSLARASI HUKUK BAKIMINDAN SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ SİLAHLI ÇATIŞMALARDA KULLANILMASI

Silahlı insansız hava araçları, modern savaşlarda giderek daha önemli bir rol oynamaya başladı. Yirmi birinci yüzyılda, insansız hava araçlarının silahlı çatışmalarda kullanılması, uluslararası insan hakları hukuku ve silahlı çatışma hukukunun karşı karşıya kaldığı en tartışmalı konularından biridir. Muhtemel sebep, teknolojik gelişmelere ek olarak, rekabetçi silahların, Batı'nın insan yaşamına risk getirmeden, stratejik düzeyde stratejik öneme sahip silahlar aramak için bir çabası olduğu gösterilebilir. Araştırmanın ana hedefi, silahlı insansız hava araçlarının yeni silahlar veya yeni savaş taktikleri olarak kabul edilip veya edilmeyeceğinin, bu tür silahları kullanma yasallığının ve uluslararası hukukun ilkeleri temelinde nasıl analiz edilebileceğinin belirlenmesi, Cenevre Sözleşmesinin I. Protokolünün 36. Maddesi gereğince bu tür silahları yasal kılmak için çıkarılacak yasaların Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildirme yükümlülüğünün nasıl sağlanacağıdır. Bu sorulara yanıt bulunması için araştırmada uluslararası hukukun hüküm ve ilkeleri ve daha sonra Silahlı İnsansız Hava Araçları kullanımının silahlı çatışmalarda yasallığı göz önünde bulundurulmuştur.

Name and Surname : Bişar ÖZBEY

Supervisor : Ass. Prof. Kenan DÜLGER

Degree and Date : Postgraduate, 2019

Major : Law

Keywords : International Law, Armed Conflict, Armed Unmanned Aerial Vehicle

ABSTRACT

USAGE OF UNIQUE AIRCRAFTED VEHICLES IN ARMED CONFLICTS FROM INTERNATIONAL LAW

Unmanned aerial vehicles began to play an increasingly important role in modern wars. In the twenty-first century, the usage of unmanned aerial vehicles in armed conflict is one of the most controversial issues that international human rights law and armed conflict law. One possible reason is that, in addition to technological advances, competitive weapons can be shown as an effort of the western world to search for strategically important weapons at the strategic level without any risk to the human life. The main objective of the study is to determine whether armed unmanned aerial vehicles will be considered as new weapons or new combat tactics, how to legitimize the use of such weapons based on article 36 of Protocol I of the Geneva Convention and the principles of international law. In order to find answers to these questions, the study considers the terms and principles of international law and then the legitimacy of the use of the armed unmanned aerial vehicles in armed conflicts.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

ÖZ

ABSTRACT

KISALTMALAR iv

GİRİŞ 1

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SİLAHLI ÇATIŞMA: YASAL KAVRAMLAR

1. ULUSLARARASI HUKUKTA SİLAHLI ÇATIŞMA 4

1.1. Tarihsel Gelişim 6

1.2. Sağlanan Güvenceler ve Özellikleri 9

1.3. Silahlı Çatışmalarda Kabul Edilen Dört Temel İlke 11

1.3.1. Ayrım Gözetme İlkesi 12

1.3.2. Orantılılık İlkesi 13

1.3.3. Askeri Gerekliklik İlkesi 15

1.3.4. Gereksiz Acı Vermeme İlkesi 15

2. SİLAHLI ÇATIŞMALARIN SINIFLANDIRILMASI 16

2.1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar 18

2.2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar 21

2.2.1. Terör ve Uluslararası Olmayan Çatışmalar 23

2.2.2. Dünyada Terör 25

2.2.3. Türkiye’de Terör 28

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA SİLAHLI ÇATIŞMALARDA YENİ TEKNOLOJİLERİN KULLANIMI

1. YENİ SAVAŞ TEKNOLOJİLERİ	31
1.1. Akıllı Otonom Sistemler.....	33
1.1.1. Otonom Sistemlerin Gelişimi.....	33
1.1.2. Askeri Alanda Otonom Sistem Kullanım Anlayışı.....	36
1.1.3. Terörle Mücadelede Otonom Sistemlerin Kullanımı	38
1.2. Yeni Silah Teknolojileri Ve Uluslararası Hukuk	39
1.3. Yeni Silah Teknolojilerine Dair Uluslararası Hukuk Üretiminde Temel İlke: Martens Kuralı	42
2. YENİ BİR SİLAHLI ÇATIŞMA UNSURU OLARAK İNSANSIZ HAVA ARACI	45
2.1. İnsansız Hava Araçları, Kontrol ve Yasal Sorumluluk	46
2.2. İnsansız Hava Araçları Sistemlerindeki Gelişmeler.....	48
2.2.1. İnsansız Hava Araçlarının İşletilmesi ve Sistem Entegrasyonu	49
2.2.2. İnsansız Hava Araçlarının Avantaj ve Dezavantajları	51
2.3. Yaşama Hakkı Bağlamında İnsansız Hava Aracı	53
2.4. İnsansız Hava Aracı Sistemlerinin Hava Hukuku Bakımından İncelenmesi	55
2.5. Silahlı İnsansız Hava Araçları Üretim ve Teknolojik Gelişimi	58
2.6. Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Askeri Amaçla Kullanımı.....	60

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA SİLAHLI ÇATIŞMALARDA SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KULLANIMI

1. YENİ BİR SİLAH OLARAK SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARI ...	62
1.1. Silahlı Çatışmalarda Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Kullanımı	63

1.2. Terörle Mücadelede Silahlı İnsansız Hava Araçları Kullanımı	64
2. SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KULLANIMI İLE İLGİLİ HUKUKİ SORUNSA	66
3. ULUSLARARASI SİSTEMDE SAVAŞ AÇMA HAKKI VE SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARACI KULLANIMI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER	67
4. DEVLETİN KENDİ TOPRAKLARININ DIŞINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İNSANSIZ HAVA ARACI OPERASYONLARI VE İNSAN HAKLARININ KAPSAMI	70
5. MEŞRU MÜDAFAAYA DAİR GÜNCEL TARTIŞMALARIN İNSANSIZ HAVA ARACI OPERASYONLARI İLE İLİŞKİSİ	72
5.1. Devlet Dışı Unsurlara Karşı Meşru Müdafaa ve İnsansız Hava Aracı Kullanımı	75
5.2. Önleyici Meşru Müdafaa ve İnsansız Hava Aracı Kullanımı İlişkisi...	77
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	82
ÖZGEÇMİŞ	103

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AI	: Yapay Zekâ Sistemleri
AİHM	: Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
BM	: Birleşmiş Milletler
CIA	: Amerikan Merkezi İstihbarat Teşkilatı
DAEŞ	: Irak Şam İslam Devleti
GPS	: Küresel Konumlandırma Sistemi
ICAO	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
ICC	: Uluslararası Ceza Mahkemesi
IT	: Bilgi Teknolojileri
İHA	: İnsansız Hava Aracı
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi
İUS	: İnsansız Hava Sistemi
İUS	: İnsansız Hava Aracı
LARS	: Düşük İrtifa Uzaktan Algılama Sistemleri
NASA	: Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi
NRL	: Amerika Birleşik Devletleri Deniz Kuvvetleri Araştırma Bölümü
OCP	: Açık Kontrol Platformu

ONR	: Amerika Birleşik Devletleri Deniz Araştırma Ofisi
RAS	: Ordu Robotik ve Özerk Sistemleri
SAFFİR	: Shipboard Autonomous Firefighting Robot
SÇH	: Silahlı Çatışma Hukuku
SİHA	: Silahlı İnsansız Hava Aracı
UİH	: Uluslararası İnsancıl Hukuk
UİHH	: Uluslararası İnsan Hakları Hukuku
UESKHS	: Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
UKHK	: Uluslararası Kızıl Haç Komitesi
UMSHS	: Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi
UUV	: İnsansız Sualtı Araçları
YUCM	: Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi

GİRİŞ

Yeni teknolojilerin gelişimi, savaşlarda kullanılan silahların da gelişmesine olanak sağlamıştır. Bunlardan biri de ortaya çıktıktan sonra hızlı bir şekilde çoğalarak dünya çapında devletlerin cephaneliklerine dahil olan insansız hava araçlarıdır. Başlangıçta gözetim amacıyla kullanılan insansız hava araçları daha sonra geliştirilerek silahlı çatışmalarda kullanılmaya başlanmıştır.

İnsansız Hava Aracı Sistemleri sivil ve askeri kullanım için tasarlanmıştır. Sivil İnsansız Hava Aracı Sistemleri, hobi amaçlı fotoğrafçılık, kargo vb. faaliyetler için kullanılmaktadır. Çeşitli ölümcöl ve ölümcöl olmayan silahları taşıyabilecek insansız hava araçları silahlı ve silahsız olarak adlandırılabilir. Hedef tespiti, sınır ve kaçakçılık, evre ve inşaatın kontrolü ve benzeri akıllı amaçlar için genellikle tüm ordularda kullanılmaktadır.

Silahlı İnsansız Hava Araçları, modern savaşlarda giderek daha önemli bir rol oynamaya başlamıştır. Yirmi birinci yüzyılda, insansız hava araçlarının silahlı çatışmalarda kullanılması, uluslararası insan hakları hukuku ve silahlı çatışma hukukunun karşı karşıya kaldığı en tartışmalı konulardan biridir. Muhtemel sebep, teknolojik gelişmelere ek olarak, rekabetçi silahların, Batı'nın insan yaşamına risk getirmeden, stratejik düzeyde ve stratejik öneme sahip silahlar aramak için bir çabası olduğu gösterilebilir.

İnsansız Hava Aracı Sistemleri'nin gelişim tarihindeki ilk gelişmiş uygulamalar, belirli bir hedefe yönelik mühimmatların kullanımı ile ilgili olarak ortaya çıkmıştır. Daha sonra tek kullanımlık radarlarla izlenen insan uçağının izlerini taklit eden sahte uçak uygulamaları ve hava savunma atışları geliştirilmiştir. Bu temel uygulamaların ardından, insansız hava araçları üreticileri daha belirgin uygulamalar gerçekleştirebilen insansız hava araçları sistemlerini tanıttı. Bunlar arasında biyolojik, kimyasal, radyoaktif tehdit tespiti, mayın arama, güvenlik koridoru açma ve benzeri kullanım alanları olan araçlar mevcuttur.

Havacılık kuralları yirminci yüzyılda ortaya çıkmıştır. Bu alanda oluşturulan kurallara hakim olduğuna söyleyebileceğimiz Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (ICAO), 1944 tarihinde imzalanan Chicago Sözleşmesi (Uluslararası Sivil Havacılık Konvansiyonu olarak da bilinir) ile kurulmuştur. Bu kurul Birleşmiş Milletler (BM) uluslararası hava yolculuğunu koordine etmekten ve düzenlemekten sorumlu uzmanlaşmış bir kuruluş olmuştur. Sözleşmenin 8. maddesinde insansız hava aracı, "pilotsuz uçak" olarak tanımlanmaktadır. İnsansız hava araçları ile ilgili olarak, Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü Chicago Sözleşmesi çerçevesinde gerekli rolleri üstlenmiş ve insansız hava araçları durumsal farkındalığını arttırmak için 328 sayılı tebliği yayımlamıştır.

Batılı araştırmacılar, uluslararası hukukun, terör eylemlerinin gerçekleştiği bölgelerdeki insanlara veya insan gruplarına yönelik saldırıları desteklemediğini belirtmektedir. Ayrıca, orantılılık ilkesinin, silahlı saldırıdan sorumlu devlet için bile uygulanması gerektiğini söylemektedir. Bu nedenle, uluslararası hukuk kapsamında 11 Eylül olaylarına yanıt olarak El Kaide üyelerine karşı bile hedeflenen suikastların yasallığı, Amerika Birleşik Devletleri (ABD), Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi daimî üyesi olduğu halde sorgulanmıştır.

BM Genel Kurulunun 18 Aralık 2013 tarihli kararına göre, terörle mücadele bağlamında insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunması, insansız hava araçlarının kullanımı da dahil olmak üzere her türlü tedbirin uluslararası hukuka uygun olarak gerçekleştirilmesi gerekmektedir. İnsansız hava araçları kullanılarak hava saldırılarının gerçekleştirildiği hallerde, olayla ilgili kapsamlı bir soruşturma yürütmek ve eylemlerinin ayrıntılı bir açıklamasını yapmak zorunluluğu bulunmaktadır.

“Uluslararası Hukuk Bakımından Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Silahlı Çatışmalarda Kullanılması” konulu çalışmanın en önemli amacı, silahlı insansız hava araçlarının silahlı çatışmalarda uluslararası hukuk açısından kullanılmasının hukuka uygunluğunu incelemektir. Bu amaç doğrultusunda çalışmanın ana görevleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- İnsansız hava araçlarının uluslararası insancıl hukuk yönünde bir savaş aracı olarak nitelenmesi,
- İnsansız hava aracı kullanımının uluslararası insancıl hukuk ilkelerine uygunluğunun belirlenmesi,
- Uluslararası insan hakları hukuku ışığında insansız hava araçlarının kullanım problemlerinin belirlenmesi.

Araştırmanın ana hedefi, silahlı insansız hava araçlarının yeni silahlar veya yeni savaş taktikleri olarak kabul edilip veya edilmeyeceğinin, bu tür silahları kullanmanın yasallığı, Cenevre Sözleşmesinin I. Protokolünün 36. maddesi ve uluslararası hukukun ilkeleri temelinde nasıl analiz edilebileceğinin belirlenmesidir. Bu sorulara yanıt bulunması için araştırmada uluslararası hukukun hüküm ve ilkeleri ve daha sonra silahlı insansız hava araçlarının kullanımının silahlı çatışmalarda yasallığı göz önünde bulundurulmuştur.

İnsansız hava araçlarının uluslararası hukukun münferit normlarına ve yasaklanmasına, kısıtlanmasına veya konvansiyonel uluslararası hukuk ilkelerine dayanarak insansız hava araçlarının geliştirilmesi ve üretilmesine ilişkin yasak veya kısıtlama konuları ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Aşırı hasar ve gereksiz acı çekmenin yasaklanması, amaçların seçiciliği ve farklılaştırılması, orantılılık, askeri gereklilik ve operasyonlarda önlem alma ilkeleri ve kamu bilincinin gereklilikleri analiz edilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUKTA SİLAHLI ÇATIŞMA: YASAL KAVRAMLAR

Medeniyetin başlangıcından bugüne kadar, savaş ve silahlı çatışma, insan yaşamı, özgürlük ve mülkiyet üzerinde insanlık kavramının en önemli tehditlerinden biridir. Isaac Asimov'a göre, insan gelişiminin her döneminde kendine özgü bir tür insan çatışmaları yaşanmıştır ki, bu durum çözülmesi zor kendine has bir problemdir¹. Bugün de bu sorun asla çözülmemiş ve bunun yerine bir dizi farklı çatışma türleri ortaya çıkmıştır.

Bu bölümde silahlı çatışma kavramı ile ilgili bilgiler verilmiştir. Tarihsel gelişimin yanı sıra, uluslararası hukuk açısından incelenen söz konusu kavram için hukuk kapsamında sağlanan güvencelere yer verilmiştir. Ayrıca silahlı çatışmalarda uygulanan dört temel ilke incelenmiştir. Bu yönde silahlı çatışmaların sınıflandırılması yapılmıştır. Dünyada ve Türkiye'de yaşanan terör olayları ile ilgili bilgiler sunulmuştur.

1. ULUSLARARASI HUKUKTA SİLAHLI ÇATIŞMA

"Çatışma" kelimesi Latince'de karşılaşma anlamına gelen tarafların, fikirlerin, kuvvetlerin çatışması olarak anlaşılmaktadır². Dolayısıyla Felsefe'de çatışma, "sınırlayıcı bir ağırlaştırıcı çelişki örneği" olarak yorumlanır³. Psikoloji ise bir çatışmayı "akut duygusal deneyimlerle ilişkili zorlukla çözülebilir bir çelişki" olarak tanımlamaktadır⁴. Sosyal çatışma; çıkarlarının, amaçlarının, gelişme eğilimlerinin tersi veya önemli farklılığından dolayı, sınıfların, ulusların, devletlerin, sosyal grupların, sosyal kurumların ve benzerlerinin çeşitli sosyal topluluklarının çarpışmasında ifade edilen, toplumsal çelişkilerin yapay zekâ alevlenmesi vakası

¹ Isaac Asimov, (1977), Robot, Gnome Press, 1977, s. 102

² Prokhorov A.M. (1993) Büyük Ansiklopedik Sözlük / ed. Petersburg, 1993. s. 625.

³ Felsefi Ansiklopedi. (1964) T. 3., M.: Sovyet Ansiklopedisi.

⁴ Psikolojik Sözlük (1983), V.V. Davudov, A.V. Zaporozhets, V.F. Lomov ve diğ. Moskova., s. 161.

olarak tanımlanmaktadır⁵.Tüm bu tanımlarda ortak olan husus, çatışma kavramının içeriğinde yatan bir şiddetin işareti olan çelişkilerin varlığıdır.

İnsan hakları ile ilgili birçok uluslararası hukuk belgelerinde, savaş kavramı yerine silahlı çatışma kavramı kullanılmaktadır. Modern uluslararası hukuk kuralları, tarafların silahlı çatışmalarda davranışını düzenleyen 1949 tarihli dört adet Cenevre Sözleşmeleri ile Savaş Kurbanlarının Korunmasına Dair Ek Protokolleri silahlı çatışma kavramını açıkça tanımlamamaktadır. Uluslararası Kızıl Haç Komitesi (UKHK)'nın Yetkili Yardımcı Kaynakları 2016 İlk Cenevre Sözleşmesi'nde silahlı çatışma kavramını açıklamıştır. Buna göre; iki veya daha fazla ülke arasındaki düşmanca bir düşünce ile olduğu varsayılan askeri kuvvet kullanılması silahlı çatışma olarak tanımlanmaktadır.⁶ Daha başka bir tanım da, devletler arasında ortaya çıkan ve silahlı kuvvet personelinin müdahalesine yol açan herhangi bir anlaşmazlık olarak belirtilebilir⁷. Ancak, bu tanımlar sadece uluslararası silahlı çatışmalar için geçerlidir.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde silahlı çatışma kavramı, devletler arası veya devlet içinde silahlı kuvvet kullanımı olarak tanımlanmıştır. Uluslararası insancıl hukuk, bu tür silahlı çatışmaların başlamasıyla devreye girer. Savaşın başlamasıyla barış antlaşmasının imzalanmasına kadar olan süreçte etkisini korumaktadır⁸.

Uluslararası silahlı çatışmalarla ilgili Cenevre Sözleşmelerinin ortak düzenlenen 2. maddesine göre; uluslararası silahlı çatışmalarla ilgili kurallar; ilan edilen savaş durumunda veya iki veya daha fazla yüksek akit taraf arasında olan ve bunların sahip olduğu bölgenin bir kısmının veya bütünüünün işgali durumunda ortaya

⁵ Sosyolojik sözlük. (1991) Minsk: Üniversite Basını. S. 80.

⁶ Alandaki Silahlı Kuvvetlerde Yaralıların ve Hastalıkların Durumunun İyileştirilmesine İlişkin Birinci Cenevre Sözleşmesinin Şerhi. Cenevre, 12 Ağustos 1949. - Cenevre: Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC), 2016. S. 80.

⁷ O 'Connell R.L. (1989) Weapons and Persons: History of War, Weapons and Aggression. - N.Y., Oxford: Oxford University Press.

⁸ Tadić Dusko Cumhuriyet Savcısı (1995), Yargılamada Yürütme Temyizinde Savunma Hareketi Kararı, Dava No. IT-94-1-A. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2 Octobee, s. 70.

çıkan herhangi bir silahlı çatışma durumunda uygulanır.⁹ Bu hükümlerin, milletlerin sömürge egemenliği, yabancı işgal ve ırkçı rejimlere karşı mücadele ettiği silahlı çatışmalar için de geçerli olduğunu belirtmek gerekir.

1.1. Tarihsel Gelişim

Savaş kuralları, savaş tarafları birbirine eşit statüde olduğu için savaş alanındaki geleneksel düzenlemelerden oluşturulmuştur. Dolayısıyla, uluslararası hukuk, silahlı çatışmalar başlayınca, tüm devletler üzerinde aynı hak ve yükümlülükleri sağlama aracı haline gelmiştir. Onsekizinci yüzyılın sonuna kadar, devlet egemenliği ilkesi yürürlükte kalmakta ve devlet içi çatışmaları yalnızca iç hukuk alanı dahilinde bırakılmaktadır. Ancak, ilk uluslararası hukukçuların çalışmalarında ve teorilerinde, belli bir büyüklükteki iç çatışmaları uluslararası hukuk ortamına sokan yeni bir düzen ortaya çıkmıştır¹⁰. Bu iç çatışmaların uluslararası düzenlemeye dahil edilmesinin tarihsel süreci on sekizinci yüzyıldan 1970'lere kadar uzanabilmektedir.

Geleneksel uluslararası hukuk, daha sonra, bir devletin yerleşik otoritesine karşı yerli silahlı mücadelenin üç farklı aşamasını kabul etmiştir¹¹; isyan, münakaşa, saldırı.

İsyanlar küçük ölçekli iç gerginliklerdir ve iç güvenlik sistemi içerisinde etkin bir şekilde ele alınabildiği sürece, uluslararası düzenlemelerin kapsamı dışında kalmaktadır.

Münakaşa üçüncü devletlerin veya kendileri saldırı altında olan devletlerin tanımalarına bağlı olarak, iç çatışmaların son aşamasıdır. Bu tanım, *Jus ad Bellum*'un tamamını bütünüyle yürürlüğe sokmakta, her iki taraf için eşit hak ve menfaatler

⁹ SSCB'nin yabancı devletlerle imzaladığı mevcut anlaşmaların ve sözleşmelerin toplanması. Sorun XVI: 1 Ocak - 31 Aralık 1954 / SSCB Dışişleri Bakanlığı arasında yürürlüğe giren mevcut antlaşmalar. - M.: Gospolitizdat, 1957. Dört sözleşmenin belirtilen hükümleri sırasıyla sayfa 72, 101, 125, 205'de verilmiştir.

¹⁰ Moir L., (2002) Internal Armed Conflict Law, p. 3; Perna, Formation of the Law on the Treaty of International Armed Conflicts, (Leiden: Martinus Nijhoff, 2006), p. 29

¹¹ Luard E., (1972) Sivil Civil Conflicts in Modern International Relations ", p. 20; L. Moir, The Law on Internal Armed Conflict (2002), p. 4

sağlayarak, üçüncü ülkelerdeki tarafsızlık ilkesini de harekete geçirmektedir¹². Herhangi bir münakaşanın meşru olması için önce belirli şartların yerine getirilmesi gerekir. İlk olarak, çatışmaların yalnızca yerel bir isyandan, devletler arası savaşa benzer bir duruma, nüfusun önemli bir kısmını içeren bir duruma dönüşmesi gerekmiştir. İkincisi, isyancıların ulusal bölgenin önemli bir bölümünü kontrol etmeli ve yönetmelidir. Üçüncüsü, isyancıların savaş yasalarını gözeterek sorumlu komuta altında silahlı kuvvetler olarak örgütlenmesi gerekmektedir. Son olarak, çatışma, yabancı devletlerin bir iç savaş olarak kabul etmesinin diplomatik ya da ekonomik olarak bir zorunluluk haline geleceği bir aşamaya gelmiş olmalıdır¹³.

On dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde geçerli kodlama eğilimine paralel olarak, savaş kuralları da yazılı olarak oluşturulmaya başlanmıştır. Bazı uluslararası antlaşmalar ve beyannameler tamamlanmıştır (Lahey Antlaşmaları gibi), ancak hepsi yalnızca uluslararası savaşlarla ilgilenmektedir. Savaşmayı tanıma doktrini hızla eski hale gelse de iç çatışmalar düzenlenmeden aynı şekilde kalmıştır ve yalnızca devletlerin ilgili kuralları uygulama istekliliği üzerine oturmuştur. Sırasıyla 1918'de Rusya ve 1936'da İspanya'da iç savaş başladığında, savaşçıları tanımanın azalması belirginleşmiştir; savaşçılara herhangi bir tanıma vermeyi ısrarcı bir şekilde reddetti ve bu da savaş ve feci insani sonuçlarla ilgili yasaların tamamen göz ardı edilmesine yol açmıştır¹⁴.

1949 Cenevre Antlaşmalarının kabul edilmesinden önceki hazırlık konferansında, ortak 3. maddenin içeriği kadar uzun bir tartışma yapılmamıştır. Baştan beri delegeler, devlet egemenliğini koruyanlar ve insancılığı savunanlar olarak iki farklı görüş grubuna ayrılmıştır. Bir yandan eski grup, uluslararası olmayan çatışmalar kavramının çok geniş ya da genel bir formasyonunun, büyük ailelerin şiddet eğilimlerini koruyacağından kaygılanılmaktaydı. Bazı delegeler ise isyan, anarşi ve haydutlardan oluşan her türlü iç huzursuzluğu oluşturan olayları hükümetlerin savaş statüsü vererek en küçük gruplara bile bu kararları uygulayacağından çekinmekteydiler. Öte yandan, insancılığı tercih edenler, ortak madde 3'ün, uluslararası savaşlarda sağlanan korumaya benzer şekilde tam bir

¹² Luard, (1972), s. 5-10

¹³ Luard, (1972), s.13

¹⁴ Bugnion F., (2003) 'Ius ad Bellum, Ius in Bello and non-international conflicts, s. 18

koruma sağlaması gerektiği gerçeğini desteklediler. Bu delegeler ayrıca, sadece haydutluk gibi görünen şeylerin, sömürgeleştirilmiş insanlar gibi bağımsızlık ve saygınlık için mücadele eden grupların tezahürleri olabileceğini öne sürdüler.

Nihayet 1949'da ortak madde 3'e tekabül eden taslak, on ikiye karşı otuz dört oy ve bir kişinin çekimser kalmasıyla kabul edildi. İkinci alternatife dayanarak belirli insani kuralların uluslararası olmayan bütün çatışmalara uygulanması ve dolayısıyla Cenevre Sözleşmeleri dahilinde minyatür bir sözleşmeden oluşması gibi görünmektedir¹⁵. Son olarak kabul edilmesi çok önemli olan: “Son hükümlerin uygulanması, tarafların ihtilaftaki yasal statüsünü etkilemeyecektir” hükmü ile son bir geçişin getirilmesidir. Bu ifade, 3. maddenin uygulanmasının bir tanıma eylemi teşkil etmediğini açıkça doğrulamaktadır. Bu şekilde, uluslararası hukuk çerçevesinde, hükümetlerin de haklarının hiçbir şekilde zedelenmeyeceği konusunda güvence verilmiştir¹⁶.

Uzun yıllar boyunca, ortak madde 3, iç silahlı çatışmaları düzenleyen tek kural olarak kabul edilmiştir. Bununla birlikte, sayıların artması ve iç çatışmaların yoğunluğunu sömürge karşıtlığı bağlamında asgari standardının sınırlamaları açıklığa kavuşturmuştur¹⁷. UKHK, yeni kurallar hazırlamak için tekrar bir konferans toplama girişimini üstlendi. Amaçlardan biri, objektif kriterlere dayanarak daha ayrıntılı bir 'silahlı çatışmalar' tanımını benimsemektir. Yine, taslak hazırlama süreci, delegelerin iki farklı görüş grubuna bölündüğü tartışmalarla başladı: bir yandan devlet egemenliği, diğer yandan insancılık¹⁸.

Bununla birlikte, Protokolün hazırlanması, aynı konferansta kabul edilen Protokol I'in kazandığı başarılar açısından ironik bir şekilde geçersizdi. UKHK'nın yeni kurallar hazırlamaktaki genel amacı tamamen insancıl olmakla birlikte, konferansa katılan devletlerin birçoğunun aklına farklı bir fikir getirmiştir: Amaçları, sömürgeci kuvvetlere karşı silahlı direnişin yasallığını sağlamaktır. Çatışmaların tarafların amaçlarına ve hedeflerine göre sınıflandırılmasını önermişlerdir. İkinci

¹⁵ Moir L., (2002) s.29

¹⁶ Moir L., (2002) s.28

¹⁷ Greenwood C.J, (2006) Essays on War in International Law, p. 204; Moir, Civil Armed Conflict Law (2002), p.89

¹⁸ Moir L., (2002) s.101

öneri hala tartışmasız kalsa da bu devletler başarılı olmuşlardır. Çünkü “sömürgeci tahakküm, yabancı işgali ve ırkçı rejimlere karşı mücadelede kendi kaderini tayin etme“ haklarını kullanma da Ek Protokol I kapsamında uluslararası savaşlar olarak kararlaştırılmıştır¹⁹. Bu başarının ardından, pek çok delegasyon yalnızca iç silahlı çatışmalarla uğraşan başka bir protokolün hazırlanmasına ilgi göstermiştir. Sonuç olarak, bir yıl sürmesi beklenen konferans dört yıl uzatılmıştır.

Bir tarafta, uluslararası olmayan çatışmaların herhangi düzenlemesine karşı çıkan delegeler vardı. Diğer yandan, iç çatışmaların da aynı kurallarla sağlanması gerektiğini destekleyen ülkeler bulunmaktaydı²⁰. Ortak 3. maddenin hazırlanmasına kıyasla, II. Protokolün kabul edilmesinin iç sorunları uluslararası hale getireceği ve böylece yabancı müdahaleleri artıracığına dair bazı yeni kaygılar dile getirilmiştir²¹. Sonuçta Protokol II 5 oy aleyhe karşı, 58 oyla kabul edilmiştir.

1.2. Sağlanan Güvenceler ve Özellikleri

Dört ana insan hakları sözleşmesinden üçü, daha fazla açıklama yapılmaksızın kimsenin "keyfi olarak" yaşamdan mahrum edilemeyeceğini belirtir²². Bununla birlikte, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) aşağıdaki gibi konulara öncelik vermektedir²³: Gerekenden fazla zorunlu kalarak kuvvet kullanımından kaynaklı yaşamdan yoksun bırakma, maddeye aykırı olarak kabul edilmez.

- a) Herhangi bir kimsenin yasa dışı şiddete karşı korunması için;
- b) Yasal bir tutuklama yapmak veya yasal olarak gözaltına alınan bir kişinin kaçmasını önlemek için;
- c) İsyanı veya ayaklanmayı bastırmak amacıyla.

¹⁹ Madde 1(4) -Protokol I

²⁰ Greenwood, 2006, .205

²¹ Perna L.(2006) Formation of the Law on the Treaty of International Armed Conflicts, s. 103

²² Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6 (1) Maddesi, 1966 (ICCPR); Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 4 (1) Maddesi, 1969 (ACHR); 1981 (ACHPR) Afrika İnsan ve Halkların Hakları Sözleşmesi'nin 4. Maddesi.

²³ Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin 2 (2) Maddesi, 1950 (AİHS).

Her dört antlaşma altında da yaşam hakkı tartışılmaz nitelikte olmasına rağmen AİHS, “yasal savaş eylemlerinden kaynaklanan ölümler” için bir istisna olduğunu ifade etmektedir²⁴. Bugüne kadar bu istisna, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM) nezdinde, düşmanlıklar sırasında ölümlerle ilgili birtakım davalar olmasına rağmen kullanılmamıştır. Şu ana kadar hiçbir devlet de olağanüstü durumu bildirirken bu istisnayı kullanmaya çalışmamıştır. Bazı araştırmacıların görüşüne göre “yasal savaş eylemleri” uluslararası silahlı çatışmalara atıfta bulunmaktadır. Yukarıda alıntılanan (c) bendinde bir ayaklanmayı bastırmak için kuvvet kullanımına yapılan atıf, uluslararası olmayan çatışmalar için geçerli olduğunu göstermektedir. Hüküm zaten bu amaç ve yöntemler için kuvvet kullanma ihtiyacını öngörmektedir²⁵.

İnsancıl hukukun altında yatan en önemli ilkelerden biri sivil nüfus ve savaşçılar arasındaki ve sivil nesneler ile askeri amaçlar arasındaki ayrımdır. Saldırıların askeri hedeflerle sınırlı olması gerekir. Doğası gereği konumu, amacı veya kullanımı nedeniyle askeri harekate etkili bir şekilde katkıda bulunan ve o zaman hüküm süren kanunların, insancıl hukuk kuralları ile kısmi veya tamamen yıkımı sınırlandırılması gerekir. Ayrı olmayan askeri hedefleri ve sivilleri hedef alan aykırı saldırılar yasaktır. Bir saldırı başlatırken, şu iki ilkeye de saygı gösterilmesi gerekir: askeri harekette orantılılık ve saldırıya karar vermeden önce alınması gereken önlemler. Bir saldırıya başlamadan önce sayısız faktörün göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu faktörlere örnek olarak, hedefin askeri önemi, sivil nüfusun yoğunluğu, tehlikeli maddelerin serbest bırakılması da dahil olmak üzere saldırının olası etkileri, mevcut silah türleri, saldırının doğruluğu ve zamanlaması gösterilebilir. Hedefin insan olup olmadığına ilişkin bir ikilemde kalınması durumunda, muhakkak bunun insan olduğu kabul edilmeli ve hiçbir ateş ve saldırı yapılmaması gerekmektedir.

Savaş sırasında, savaşın tüm tarafları insancıl hukuk kurallarına uymalıdır. Düşmanca eylemlerde doğrudan yer almayan tüm insanlara, herhangi bir ayrım gözetmeksizin, her koşulda insanca muamele edilmelidir. Kendilerine, onurlarına,

²⁴ Madde 15 (2) AİHS.

²⁵ Report of the expert meeting, above note 4, Section B.3.b

aile haklarına, dini inançlarına, davranışlarına ve geleneklerine saygı göstermek zorundadırlar. Askeri ve sivil sağlık personeli ve tıbbi birimlere her durumda saygı gösterilmeli ve bunlar her durumda korunmalıdır²⁶.

İnsancıl hukuk kuralları uyarınca, savaş esirlerinin ve tutuklularının her koşulda korunması ve saygı görmesi gerekmektedir. Adli makamlar, ölüme neden olan ya da mahkumların sağlığını ciddi şekilde tehlikeye atan hukuka aykırı eylemlerden ya da eksikliklerden sorumlu tutulmaktadır. Savaş esirleri tüm temel adil yargı gerekliliklerinden yararlanır, tarafsız ve düzenli olarak oluşturulan bir mahkeme tarafından ilan edilen mahkûmiyet kararı dışında hiçbir ceza alamaz²⁷. UKHK göre savaş esirlerinin yakınları ile iletişim kurma ve gerektiğinde ziyaretçileri ile görüşme hakkı vardır.²⁸

Ek olarak, 3. maddede, antlaşmaya taraf olanların, özel antlaşmalar yoluyla, bu antlaşmanın diğer hükümlerinin tümünü veya bir kısmını yürürlüğe koymaya çabalamaları gerektiği belirtilmektedir. Uygulamada, ortak 3. maddede yer alan temel ilkelerin ötesine geçme davetinin nadiren eyleme dönüştürüldüğü belirtilmektedir. Bu nedenle hem devletler hem de silahlı muhalif gruplar, eğer mümkünse, insancıl hukukun tamamını içerecek şekilde eylemler uygulamalıdır. Silahlı muhalif gruplar tarafından yapılan niyet beyanları ve savaşan taraflar arasındaki geçici antlaşmalar sonuçta çok sayıda insana ve özellikle de masum sivillere fayda sağlayacaktır.

1.3. Silahlı Çatışmalarda Kabul Edilen Dört Temel İlke

Askeri hareketlerin saldırı, savunma, geri çekilme, vb. ilkeleri olduğu gibi, silahlı çatışmalar hukuku da açıkça tanımlanmış bir dizi ilke içermektedir. Bu ilkeler pratiktir, çatışmanın gerçeklerini yansıtır ve hepsinden önemlisi, profesyonel bir

²⁶ Dört Cenevre Sözleşmesinde ortak olan 3. Madde, Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 27. maddesi, II. Protokol'ün 4. maddesi.

²⁷ Cenevre Sözleşmelerinde ortak madde 3, Madde 99. Üçüncü Cenevre Sözleşmesinin 71. ff. Dördüncü Cenevre Konvansiyonu, Protokol I 75. maddesi, Protokol II 6. maddesi

²⁸ Üçüncü Cenevre Sözleşmesinin 126. maddesi, Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 143. maddesi

askerin savaşta uygulaması gerekmeyen hiçbir kural içermez. İnsanlık ve askeri gereklilik arasında bir denge kurulmakta ve her zaman, her yerde ve her koşulda bu kurallar geçerli olmaktadır. Herkes istediğini yapmakta özgür değildir. Komutanlar veya askeri personel bu ilkeleri bilmeli ve anlamalıdır. Askeri takdir, planlama ve eğitimlerde bu hususlar rutin olarak dikkate alınmalıdır. Silahlı çatışmalar sürecinde aşağıda söz edilen ilkelere uyulması zorunludur.

1.3.1. Ayrım Gözetme İlkesi

Sivil nüfusa ve sivil nesnelere saygı duyulmasını ve korunmasını sağlamak amacıyla çatışan taraflar, her zaman sivil nüfus ve savaşçılar arasında ve sivil nesneler ile askeri araçlar arasında ayrım yapmalı ve bu nedenle hareketlerini yalnızca askeri amaçlara yönlendirmelidirler²⁹. Silahlı bir çatışmada tek meşru saldırı hedefi askeri personel veya mülktür. Bu durum hiçbir zaman sivillerin meşru olarak zarar göremeyeceği veya hukuka uygun bir şekilde öldürülemeyeceği anlamına gelmemektedir, ancak siviller ve sivil mülkiyet saldırının amacı olmamalıdır. Söz konusu temel ilke, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek I No'lu Protokol m. 48'de düzenlenmiştir. Buna göre çatışmada yer alan taraflar, sivil hedeflerin korunması için askeri hedefler ile birbirinden ayırt etmeli ve yalnızca askeri hedeflere saldırı gerçekleştirmelidir.³⁰ Aynı husus, Uluslararası Kızılhaç Komitesi'nin hazırladığı Uluslararası İnsancıl Örf ve Adet Hukukuna Dair Kurallar çalışmasında da vurgulanmaktadır. Çalışmanın ilk kuralı olarak, “silahlı çatışmanın tarafları, daima savaşanlar ile sivilleri birbirinden ayırt etmelidir. Saldırıları, sivillere yönelik değil doğrudan savaşanlara yöneltilmelidir.” şeklinde ifade edilmiştir.³¹

Bu bağlamda düşündüğümüzde, belirli bir askeri hedefe yöneltilmemiş saldırıların ya da yöneltilmeyecek tarzda silah ve teçhizatın kullanıldığı saldırıların

²⁹ Ek Protokol 1, Madde 48

³⁰ “Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, And Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)”, of 8 June 1977, International Committee of the Red Cross, Article 48, https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/icrc_002_0321.pdf, 17.10.2018.

³¹ Henckaerts, Jean Marie/Beck, Louise Doswald, Customary International Humanitarian Law, Vol. I Rules, Cambridge University Press, Cambridge, 2005, s. 3.

insancıl hukuka aykırı olduğunu söyleyebiliriz. Bilhassa havadan bombardıman ve/veya savaş uçaklarından ateşlenen/fırlatılan füze, bomba vb. gibi savaş yöntem ve araçlarında ayırt etme ilkesinin gözetildiğini savunmak her zaman kolay olmayabilir. Ancak teknolojik gelişmelerin savunma sanayisinde kat ettiği aşamalar sayesinde çok daha hassas ve etkin silahların üretilme imkanı ortaya çıkmaktadır. Bu duruma güzel bir örnek teşkil ettiğini düşündüğümüz SIHA'lar, sahip oldukları teknolojik özellikler sayesinde ayırt etme ilkesinin yerine getirilmesinde daha titiz ve hatasız olabilme imkanı sunmaktadır.³² Bir yerleşim bölgesinde, savaşçı veya askeri hedef olup olmadığına bakılmaksızın silah ve silahlı araç kullanımı buna örnek olarak gösterilebilir. Çünkü ayrımcı bir kuvvet olmayacağı için ayırım gözetmeyen bir saldırı haline gelebilir. Buna karşılık yerçekimi güdümlü cephanelerin (hassas olmayan) düşman savaşçılarına veya askeri hedeflere karşı kullanımı, kendi başına ayırım gözetmeyen bir saldırı değildir³³.

Uluslararası örf ve âdet hukukuna dayanan bu ilke, tarafların sadece savaşçılara ve askeri amaçlara karşı operasyonları yönlendirmelerini zorunlu kılar. Belirli askeri hedeflere yönelik olmayan, belirli bir askeri hedefe yönlendirilemeyen mücadele yöntemi kullanılan saldırılar yasaklanmıştır.

1.3.2. Orantılılık İlkesi

Orantılılık ilkesi bir hedef olarak göz önüne alındığında, sivillerin ve mallarının zararlarının, kazanılan askeri avantaj ile kıyaslandığında aşırı olamayacağı anlamına gelmektedir. Hedef tamamen askeri nitelikte ise orantılılık mutlaka yerine getirilmesi bir gereklilik değildir. Bu ilke, hedef belirleme kararlarının verilmesi sırasında tüm seçeneklerin göz önünde bulundurulması gerekliliğini ifade etmektedir. Hedefi, zamanlamayı, kullanılan silahları, sivil nüfus için yapılacak uyarıları ve tahliyeleri doğrulamayı gerektirir³⁴.

³² Kenan Dülger Timsad Dergisi s.120

³³ Ek Protokol 1, Madde 48

³⁴ ABD Ordusu Saha El Kitabı FM27-10: Kara Harp Kanunu (Temmuz 1956), Sayfa 5, Paragraf 41.

Örneğin, herhangi bir okulda bulunan ve savaşta kullanılan zırhlı bir araç, geçerli bir hedeftir. Ancak, aracın belirli mühimmat türleriyle imha edilmesi nedeniyle yakınında yer alan savaştan olmayan kişilerin zarar görme ve yaşamlarının tehlikeye girme ihtimaline yol açabilir. Bu nedenle savaştan olmayanların zarar görme potansiyeli, aracın imha edilmesi sürecinde göz önünde bulundurulmalıdır³⁵.

Orantılılık ilkesi, hedeflenen göreve bağlı kalınırken, sivil kaybın ve sivil mülke zarar gelmesini sınırlandırır. Silahlı saldırının planlayıcıları ve komuta kademesi, sivillerin beklenmedik kaybına veya yaralanmasına ve sivil mülkün zarar görmesine karşı hedeflenen askeri avantajları değerlendirmelidir. Hedeflenen askeri avantaj, yalnızca belirli eylemlerden değil, bir bütün olarak kabul edilen tüm eylemlerden elde edilen avantajı ifade etmektedir. “Askeri bir avantaj” sadece taktiksel bir kazanım değil, taktiksel, harekate dayanan veya stratejik düzey yelpazesini kapsayabilmektedir. İnsancıl hukuk sivil kayıplarını tamamen hukuka aykırı kabul etmemektedir. Daha somut açıklamak gerekirse, elde edilmesi beklenen somut ve doğrudan bir askeri avantaj ile kıyaslandığında, aşırı görülmeyecek sivil kayıplara, yaralanmalara ve sivil mallara gelen zararlara yol açan saldırılar hukuka aykırı kabul edilmemektedir.³⁶ Doktrinde bu durum, somut olayın şartlarına göre küçük ve önemsiz bir husus veya olayın şartlarına göre olağan bir şekilde kendiliğinden gelişen bir durum olarak da ifade edilmektedir.³⁷ Sonuç olarak, ayırım gözetme ilkesinde olduğu gibi, söz konusu istatistikler SİHA’ların silahlı çatışmalar sırasında kullanılmasında özelde orantılılık ilkesi genelde insancıl hukuka uygun olup olmadıkları hususunda tartışmalara yol açmaktadır. Her ne kadar gerçekleştirdiği her saldırının kendi başına değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmesine rağmen, istenilen amaca ve kurallara uygun bir şekilde iyi eğitim almış kişilerin kontrolünde kullanıldığı sürece belirtilen eleştirilerin giderek azalacağı beklenmektedir.³⁸

³⁵ Metin, Y. (2002): Ölçülülük İlkesi, Karşılaştırmalı Bir Anayasa Hukuku İncelemesi, Ankara s.209.

³⁶ Protocol I, Article 51/5-b.

³⁷ Sehwat, a.g.e., s. 178-179.

³⁸ Kenan Dülger Timsad Dergisi s.123

1.3.3. Askeri Gereklilik İlkesi

Düşmana karşı yapılan her yaralama, kurallara uygun olmasına rağmen, yalnızca gerekli olduğu sürece mazeret olarak görülmektedir; bunun dışındaki her şey hukuka aykırıdır. Askeri gereklilik ilkesi, dövüş sırasında bir rakibi yaralama, işkence etme ve düşmana gereğinden fazla zarar vermek için kullanılan diğer faaliyetleri yasaklamaktadır. Liber Yasası yasaklanmış faaliyeti “genel olarak... barışa dönüşü gereksiz yere zorlaştıran herhangi bir düşmanlık eylemi olarak tanımlamaktadır³⁹. Örneğin bir konut, genellikle askeri harekate etkili bir katkı yapmaz, bu nedenle genellikle geçerli bir askeri hedef değildir. Bununla birlikte, bir ikamet sahibi tarafından askeri amaçlar için kullanıldığı takdirde (örneğin bir askeri komuta merkezi, savaş pozisyonu, vb. gibi), geçerli bir askeri hedef olarak kabul edilebilir⁴⁰. Böyle bir durumda, hedefin amacı veya niteliği, düşman tarafından belirlendiği zaman hedef alınarak kesin bir askeri avantaj sağlanacağı düşüncesi ile saldırıya uğrayabilir.

1.3.4. Gereksiz Acı Vermeme İlkesi

Gereksiz yaralanmalara veya gereksiz acılara neden olan silah, mermi, malzeme ve bu nitelikteki savaş yöntemlerini kullanmak yasaklanmıştır⁴¹. Bu ilke, Lahey Sözleşmelerinde, meşru askeri amaçlar için silahın kullanımıyla gerçekleşen askeri avantaja nazaran açıkça orantısız bir şekilde acı çektirecek veya yaralanmaya neden olacak şekilde hesaplanan silahların, mermilerin ya da malzemelerin kullanılmasına yönelik kısıtlamalara dayanmaktadır. ABD Ordusunun envanterinde yer alan tüm silahların, harekate dayalı nedenlerle daha yüksek askeri üst tarafından

³⁹ Silahlı Çatışma Yasası, Savaşta Uluslararası İnsancıl Hukuk, Gary D. Solis, Cambridge University Press; 1. Baskı (15 Şubat 2010), S.258.

⁴⁰ CohanJohn Alan (2002), Savaş Biçimleri ve Uluslararası Savaş Kanunu çerçevesinde Çevre Koruma Standartlarının Geliştirilmesi, Florida Uluslararası Hukuk Dergisi, Vol. 15 (2002–2003), s. 491-494.

⁴¹ 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Olan ve Uluslararası Silahlı Çatışma Kurbanlarının Korunması ile İlgili Protokol (Protokol I), 8 Haziran 1977

kısıtlanmadıkça, kullanımına izin verilir. Bu ilke aynı zamanda, gereksiz acı çekecek şekilde yasal olmayan bir silah kullanılmasını yasaklamaktadır⁴².

2. SİLAHLI ÇATIŞMALARIN SINIFLANDIRILMASI

Her ne kadar uluslararası insancıl hukuk, silahlı çatışmanın etkilerinin sınırlandırılması amacına sahip olsa da kendi uygulama alanına giren bu durumların tam bir tanımını içermemektedir. İlgili sözleşmelerin çeşitli silahlı çatışma türlerine atıfta bulunduğu ve bu nedenle bu çok yönlü anlayışın yasal hatlarına bir bakış açısı sağladığı doğru olsa da bu araçlar bu kategorilerin içeriğini kesin olarak belirlemeye yetecek kadar keskin kriterler önermemektedir. Aslında, durumların hukuken nasıl tanımlandığına bağlı olarak, geçerli olan kurallar bir olaydan diğerine göre farklılık göstermektedir. Bu nedenle dikkate alınması gereken hukuki rejimler her zaman aynı değildir ve durumların örneğin uluslararası mı yoksa uluslararası olmayan bir silahlı çatışma mı olduğuna yöneliktir. Benzer şekilde, “iç gerilimler” veya “iç rahatsızlıklar” olarak adlandırılan bazı şiddet biçimleri, uluslararası insancıl hukukun uygulanabilirliği eşiğine ulaşmamaktadır ve bu nedenle diğer normatif çerçeveler kapsamına girmektedir⁴³.

27 Mart 2016 tarihinde, uluslararası gazeteler, Suriye Hükümet kuvvetlerinin, Rus hava saldırılarının desteğiyle, Palmyra şehrini devlet dışı aktör olan Irak Şam İslam Devletinden (İŞİD) geri aldıklarını bildirdi. Şehrin kontrolünü yeniden ele geçirmek amacıyla Suriye Hükümeti, silahlı grubun savaşçılarını doğrudan hedef alma iznine sahip olan silahlı kuvvetleri kullanarak, bugüne kadar silahlı grup için en büyük yenilgi olduğu söylenen savaşta 400'den fazla savaşçıyı etkisiz hale

⁴² Aslan, M. Y. (2008), “Savaş Hukukunun Temel Prensipleri”, TBB Dergisi, Sayı 79, Erişim Linki: http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2008-79-470.pdf (Erişim Tarihi: 18/12/2018).

⁴³ Hofmann C. & Schneckener U., (2011) İlişki Establishing Relationships with Non-State Armed Actors in Options and Strategies for Building State and Peace ”, Red Cross International Review, Vol. 93, 1-2.

getirmiştir. Hükümet kuvvetlerinin kazanmasından birkaç gün sonra, bu mücadele sırasında sivillerin de zarar gördüğü ortaya çıkmıştır⁴⁴.

Yüksek bir oranda insan yaşamının kaybı iç hukukta hukuka aykırı olabileceğinden; asıl sorun, uluslararası hukukun yukarıdaki düşmanca davranışları meşru hale getirip getirmediğidir. Milisler, asi gruplar, ulus ötesi ağlar, korsanlar ve suç örgütleri gibi devlet dışı silahlı gruplar genellikle bir ülkedeki sosyal sorunları simgelemektedir⁴⁵. Siyasi istikrara sahip olmayan devletler, devlet dışı aktörlerin yerel hükümete karşı isyan edecek bir izleyici bulabilecekleri bir ortam yaratabilmektedir.

Son on yılda, bu silahlı gruplar devletlerin egemenliğine giderek daha fazla meydan okumaktadırlar. Uyuşturucu kartelleri gibi geleneksel devlet dışı aktörler, özellikle Latin Amerika ülkelerinde etkinlik göstermektedir. Ortadoğu'da görülen yeni nesil çağdaş devlet dışı aktörler ise belli bir inanç veya etnik köken ideolojisi üzerine kurulan terör organizasyonlarıdır. Bugün sürdürülen silahlı çatışmaların çoğunluğu daha çok devletler ve devlet dışı aktörler arasındaki çatışmalardır. Silahlı gruplar tüm dünyada devletleri zorlamaktadırlar. Suriye, Irak, Nijerya, Brezilya, Honduras ve Tayland topraklarında, yerel yönetimler devlet dışı aktörlere karşı savaşılmaktadır⁴⁶. Böylece gerek teoride gerekse bir uygulama örneği olarak gerçek yaşamda karşılaşılan durumlar, artık sadece geleneksel olarak devletlerin birbirleri ile silahlı mücadele yürüttükleri dönemi yansıtmamaktadır. Aksine devletler ile devlet dışı aktörlerin dahil olduğu ve yeni tip silahlı çatışma modellerinin ortaya çıktığı bir dönemin içerisinde geçmekteyiz. Bugün için kabul edilen silahlı çatışma sınıflandırmalarının yanı sıra henüz geniş bir kabul görmese de vekalet savaşları denilen yeni kavramların da ortaya atıldığını görmekteyiz. Bizim çalışmamızda dikkate değer olan hukuken kabul görmüş sınıflandırmalar ve kavramlardır.

⁴⁴ 'Suriye ordusu', ISIL'dan Palmyra kentini yeniden ele geçirdi ', El Cezire (Katar), 27 Mart 2016, şu adreste bulunabilir: <http://www.aljazeera.com/news / 2016/03 / -isil 160327063713862.html>, erişim tarihi 12 Mayıs 2019

⁴⁵ Keys D., (2016) 'As Isis is used, the extent of damage to Palmyra becomes apparent', The Independent (UK), March 28, 2016, available at: <http://www.independent.co.uk/news / world / middle-east / extent-of-damage-to-palmyrabecomes-clear-a6957021.html> was entered on May 12, 2019.

⁴⁶ Birleşmiş Milletler Sistem Personeli Koleji, 'Yeni bir devlet dışı silahlı grup kuşağının anlaşılması', 7, şu adreste bulunabilir: https://www.unssc.org/home/sites/unssc.org/files/non state_armed_groups_-_dialogue_series_2014.pdf, 12 Mayıs 2019'da girildi.

2.1. Uluslararası Silahlı Çatışmalar

Ortak madde 2/1 sayesinde, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri, savaş hali devletler tarafından tanınmasa bile, Yüksek Akit Tarafların ikisinden veya daha fazlasından ortaya çıkabilecek herhangi bir silahlı çatışma vakasına uygulanır⁴⁷. Burada belirtilen durumlar devletler arasındaki silahlı çatışmalardır. Bu metinde belirtilen “Yüksek Akit Taraflar”, egemen varlıklardır. Bu durumlar daha önce var olan bir iç çatışmaya, devletler arasında doğrudan müdahale şeklinde olabilir. İkinci varsayımda, silahlı çatışma uluslararasılaştırılmaktadır. Bu husus, yabancı bir gücün, yerel hükümete karşı mücadele eden hareketi ve/veya grubu desteklemek amacıyla bir bölgeye asker gönderilmesi durumunda geçerli olabilecektir. Bunun dışında müdahale, ayaklanmanın yalnızca belli bir mesafeden desteklenmesi ve yönlendirilmesi durumunda vekil olarak da yapılabilmektedir⁴⁸. Bu durumda, silahlı çatışmayı uluslararası olarak sınıflandırmayı mümkün kılan kontrol seviyesinin belirlenmesi yaşami öneme sahiptir.

Hükümetlerin, egemenlik alanlarında ki gruplara her müdahalesi zorunlu olarak çatışmanın uluslararasılaşmasına yol açmamaktadır. Bu noktada, eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (YUCM), 'bir devletin alt silahlı kuvvetler veya milisler ya da paramiliter birimler üzerindeki kontrolünün genel nitelikte olabileceğine (yalnızca maddi yardımın sağlanmasından fazlasını içermesi gerektiğine) işaret etmektedir⁴⁹. Bununla birlikte, bu gereksinim, devlet tarafından belirli emirlerin verilmesini veya her bir bireysel işlemin yönünü içerecek kadar ileri gitmemektedir. “Genel kontrol” kriteri, yabancı devletin askeri harekate dayalı destek sağlamanın yanı sıra bu grubun eylemlerini organize etmede, koordine etmede rol oynadığı zaman elde edilmektedir⁵⁰. Bu nedenle katılım, lojistik desteğin ötesine geçmelidir; ancak, ilgili grup tarafından yapılan her şeyin bir mesafede yer alan devlet tarafından yönlendirildiği anlamına gelmemektedir.

⁴⁷ Aynı uygulama alanı, diğer uluslararası insancıl hukuk kanunları için, özellikle Ek Protokol I'de de korunmuştur (bkz. Madde 2/1).

⁴⁸ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), Savcı / Tadić, Dava No. IT-94- 1-A, Karar (Temyiz Dairesi), 15 Temmuz 1999, paragraf 84:

⁴⁹ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), 1999

⁵⁰ Cullen A. (2007), The Concept of International Armed Conflict in International Humanitarian Law: A Research on Applicability Thresholds, Thesis, University College, Galway. S.229

1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde ortak olan madde 2/1'de belirtilen durumlar, şekilcilik ve etkinlik konusundaki benzer bakış açılarından değerlendirilir. İlk olarak, devlet tarafından ilan edilen savaşın resmi olarak ilgili taraflarca tanındığı belirtilmelidir. İkincisi, varlığı tarafların onları nasıl tanımladığına bağlı olmayan diğer devletlerarası silahlı çatışma biçimleri bulunmaktadır. Savaş kavramı, uluslararası insancıl hukukun en eski antlaşmalarında zaten mevcut iken, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri silahlı çatışma kavramını ilk kez bir hukuki rejime sokmuştur⁵¹. Artık savaş sadece devletin tanınmasında var olan öznellikten yana değildir, objektif kriterlere göre doğrulanabilir gerçeklere bağlıdır. 1949'daki bu katkı sayesinde, uluslararası silahlı çatışma böylece etkinlik ilkesi tarafından yönetilen bir kavram olarak ilan edilmiştir⁵². Belirli özel olgusal koşullar yerine getirildiğinde ilgili kurallar uygulanmaktadır.

1977 tarihli I No'lu Ek Protokolün kabul edilmesinden bu yana, uluslararası silahlı çatışmalar hukukunun uygulama alanı, devletlerarası çatışmalar ve devlet kuvvetleri ile bazı silahlı gruplar arasındaki çatışmaları kapsamaktadır. Söz konusu Protokol, 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinde ortak olan 2. maddede hedeflenen durumların, halkların sömürgeci tahakküm ve yabancı işgal ile ırkçı rejimlere karşı mücadele ettiklerini ve bu sözleşmelerde belirtildiği gibi, kendi kaderlerini tayin haklarının kullanılmasında silahlı çatışmaları içerdiğini öngörmektedir. BM Şartı uyarınca Devletler Arasında Dostluk İlişkileri ve İş birliği ile İlgili Uluslararası Hukuk İlkeleri Bildirgesine uymalıdır⁵³.

Savaşan taraflardan biri, rakibine üstünlük sağlamayı başardığında, uluslararası bir silahlı çatışma işgal şeklini alabilmektedir⁵⁴. 1907 Lahey Tüzüğü'nün 42. maddesi ile toprakları gerçekten düşman ordusunun yetkisi altına giren devlet işgal edilmiş sayılır. Bu hükmün gerçekleşmesi için iki şartın yerine getirilmesi

⁵¹ 22 Ağustos 1864'teki Ordulardaki Yaralıların Durumunun İyileştirilmesi Sözleşmesinin 4, 5 ve 6. Maddeleri.

⁵² Pictet J. ve diğ. (1952), Sahadaki Silahlı Kuvvetlerde Yaralıların ve Hastalığın Durumunun İyileştirilmesine İlişkin I. Cenevre Sözleşmesi: Şerh, Cenevre, ICRC, s. 32;

⁵³ Ek Protokol I, Md. 1 (4).

⁵⁴ Dinstein Y. (2009), International Professional Labor Law, University of Cambridge Publication, Cambridge.

gerekir:⁵⁵ (a) işgalci, kendisine ait olmayan bir bölge üzerinde etkili kontrol uygulayabilmeli; (b) müdahalesi meşru egemen tarafından onaylanmayan işgaller gerçekleştirebilmeli.

İşgal kavramının merkezinde yer alan etkili bölge kontrolü, yetkilerin ikame edilmesinin etkili olabileceği anlamına gelir. Bu koşul, ilk önce devrilmiş hükümetin otoritesini kullanmadığı ve ikincisi de işgalci gücün bu boşluğu kendi gücünü uygulayarak dolduracak bir konumda olduğu durumlarda yerine getirilmektedir⁵⁶. Bu koşul, ilke olarak, düşman birliklerinin ilgili bölgede konuşlandırılması ve işgal rejiminden kaynaklanan sorumluluklarını yerine getirmelerine izin verecek asgari istikrarın sağlanmasında başarılı olmaları gerektiği anlamına gelmektedir. İkinci kriter gelince, rızanın yokluğu, oldukça geniş çerçevede anlaşılmalıdır. Özellikle, düşmanlıkların bir sonucu olarak gücün ele geçirildiği durumlarla sınırlı değildir.

Bazı durumlarda, bölge kontrolü doğrudan işgal kuvvetleri tarafından değil, kukla bir hükümet veya başka bir yerel kuvvet tarafından gerçekleştirilmektedir⁵⁷. Ancak, üçüncü bir devletin işlerine herhangi bir müdahalenin mutlaka işgalin var olduğu anlamına gelmediğinden, bu senaryo için aslında işgali oluşturmak için gereken etki derecesini vakıa bazında değerlendirmek zordur. Yerel otoriteler ve yabancı kuvvetler arasındaki ilişkiler, şartlara bağlı olarak yoğunluk bakımından değişir ve karar verme sürecinde her zaman belirli bir karşılıklı etkiyi hatta bir dereceye kadar istişareyi ortaya çıkarır. Bu sorunu çözmek için YUCM - bu durumda da - “genel kontrol” kriterini korur. İşgal, bir devletin söz konusu bölge üzerinde “etkili kontrol” uygulayan yerel görevlilerin “genel kontrolünü” elde ettiği zaman meydana gelmektedir⁵⁸.

Dağlık Karabağ'daki mevcut durumun modeli buna örnek gösterilebilir. Azerbaycan, 1994'teki yenilgisiyle sonuçlanan ayrılıkçı kuvvetleriyle (Ermeni ordusu tarafından desteklenen) savaştan bu yana egemenliğini bu alanda kullanamamıştır. Bu bölge, yerel olarak düzenlenen bir referandumun ardından 6 Ocak 1992'de ilan

⁵⁵ Bothe M. (2005), “Beginning and End of the Profession”, Current Challenges to the Law of Profession, Bruges Colloquium Proceedings, 20–21 October, p. 28-32.

⁵⁶ ICJ, (2005) Kongo Bölgesi (Kongo Demokratik Cumhuriyeti / Uganda) Üzerine Silahlı Faaliyetlere İlişkin Durum, Karar, ICJ Raporları, paragraf 173;

⁵⁷ İngiltere Savunma Bakanlığı, above note 17, para 11.3.1.

⁵⁸ ICTY, Prosecutor v. Blaskic, Case No. IT-95-14-T

edildiği gibi, “Dağlık Karabağ Cumhuriyeti” hükümeti tarafından pratikte (etkili bölge kontrolü) yönetilmektedir. Ancak, bugüne kadar, hiçbir devlet yeni otoritenin egemenliğini tanımamaktadır. Bölgedeki askeri yapılar, özellikle, o ülkeden çok sayıda kurucu ve subayı içermektedir. Bu nedenle Ermenistan'ın rolü yalnızca lojistik destek ile sınırlı kalmamakta, Dağlık Karabağ'da kurulan gücün örgütlenmesi, koordinasyonu ve planlanmasında da etkin bir el olduğunu göstermektedir⁵⁹.

2.2. Uluslararası Olmayan Silahlı Çatışmalar

İnsancıl hukukta uluslararası olmayan silahlı çatışma kavramı iki ana anlaşma ve hükmü temelinde analiz edilmelidir: 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerinin ortak olan 3. maddesi ve 1977 tarihli II. Ek Protokolünün 1. maddesi. Bu bölüm, bahsi geçen hükümlerin her birinde yer alan kriterlere açıklık getirmekte ve bu kriterlerin uygulama yönünde nasıl yorumlanabileceğini göstermektedir. Ayrıca, uluslararası olmayan silahlı çatışma kavramı Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin (UCM) yargı yetkisinin belirlenmesi ile bağlantılı olarak tartışılmaktadır.

1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri için ortak olan 3. madde, “Yüksek Akit Taraflardan birinin bölgesinde meydana gelen uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışma durumunda uygulanır” hükmüne amirdir⁶⁰. Ortak madde 3, aynı zamanda silahlı bir çatışmanın var olduğunu, yani durumun, uluslararası insancıl hukukun uygulanmadığı diğer şiddet biçimlerinden olan örneğin isyanlar, izole edilmiş ve düzensiz olaylar gibi insancıl hukuk kurallarının uygulanmadığı bir düzeye ulaştığını varsaymaktadır⁶¹. Bu durumda gerekli olan yoğunluk eşiği uluslararası silahlı çatışmalardan daha yüksektir. Özellikle UCM'nin fiili uygulaması, durumun uzun süren silahlı şiddet olarak tanımlanabildiği her zaman bu eşiğe ulaşıldığını ortaya

⁵⁹ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Arş. 884, 12 Kasım 1993; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Arş. 62/243, 14 Mart 2008; Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Arş. 1416 (2005).

⁶⁰ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Arş. 884, 12 Kasım 1993; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Arş. 62/243, 14 Mart 2008; Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Arş. 1416 (2005).

⁶¹ Ek Protokol II, Md. 1 (2)

koymaktadır⁶². Bu koşulun iki temel kriterin kıstaslarına göre değerlendirilmesi gerekir: a) şiddet yoğunluğu ve b) tarafların organizasyonu⁶³. Uluslararası olmayan silahlı çatışma kavramının bu iki bileşeni soyut terimlerle tanımlanamaz ve bir dizi gösterge verisi tartılarak durum bazında değerlendirilmelidir. Çatışma süresi, şiddet eylemlerinin ve askeri hareketlerin sıklığı, kullanılan silahların niteliği, sivillerin yerinden edilmesi, muhalif kuvvetlerin bölgesel kontrolü, mağdurların sayısı (ölü, yaralı, yerinden edilmiş kişiler vb.) gibi önemli hususlar dikkate alınmalıdır.

Ortak madde 3, “Yüksek Akit Taraflardan birinin bölgesinde meydana gelen” silahlı çatışmalara uygulanır. Bu ögenin anlamı tartışmalı olabilir. Bu özel noktanın, 3. maddenin yalnızca 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerini onaylayan devletlerin toprakları ile ilgili olarak uygulanabileceğini açıkça belirtmek amacıyla dahil edildiği iddia edilmektedir.

Ek Protokol II, Yüksek Akit Tarafların topraklarında, silahlı kuvvetleri ve muhalif silahlı gruplar veya sorumlu komuta altında, topraklarının bir bölümü üzerinde böyle bir kontrol gerçekleştiren diğer organize silahlı gruplar arasında gerçekleşen uluslararası olmayan silahlı çatışmalara uygulanır. Ancak, bu araç, Ek Protokol I’in m. 1/4 hükmü uyarınca, uluslararası silahlı çatışmalarla eşitlenmiş olan ulusal kurtuluş savaşları için geçerli değildir.

Ortak madde 3’te olduğu gibi, Ek Protokol II’nin anlamı dahilindeki uluslararası olmayan bir silahlı çatışma ancak, durum kendisini iç gerilimler veya rahatsızlık durumlarından ayıran bir şiddet yoğunluğuna ulaştığında ortaya çıkabilir⁶⁴. Bununla birlikte, bu araç, ortak madde 3’ten daha sınırlı bir uygulama alanı ifade etmektedir. Silahlı çatışma gruplarının sorumlu komuta altına alınmaları ve bölgesel kontrolleri yerine getirmeleri, sürekli ve uyumlu askeri hareketler gerçekleştirmelerine ve bu Protokolü uygulamalarına izin vermeleri anlamında, özellikle yüksek düzeyde bir organizasyona sahip olmalarını gerektirmektedir⁶⁵. Ortak madde 3, ayrıca silahlı grupların bir derece örgütlenme gösterebildiğini

⁶² ICTY, Savcı v. Tadić, Yargıtay’da Yürütme Temyizine Yönelik Savunma Hareketi Kararı, not 10, paragraf 70.

⁶³ Uluslararası Ruanda Ceza Mahkemesi (ICTR), ICTR, Savcı / Ruganda, Dava No. ICTR-96-3, Yargı (Duruşma Odası I), 6 Aralık 1999,

⁶⁴ Ek Protokol II, Md. 1 (2)

⁶⁵ Ek Protokol II, Md. 1 (1)

varsaymasına rağmen, bu grupların bir bölgenin bir bölümünü kontrol edebilmeleri gerektiğini şart koşturmamaktadır. Uygulamada, bu nedenle, Ek Protokol II tarafından belirlenen şartları yerine getirmeden, ortak madde 3'ün maddi uygulama alanına bir aykırı olabilir. Fakat, Ek Protokol II'nin kapsadığı tüm silahlı çatışmalar da ortak madde 3 kapsamındadır.

2.2.1. Terör ve Uluslararası Olmayan Çatışmalar

Kısmen, isyancı gruplar tarafından devlet egemenliği tehdidinin meşru olarak kabul edilebileceği veya edilemeyeceği durumlar konusunda fikir birliğinin bulunmaması nedeniyle uluslararası toplum tarafından kararlaştırılan kesin bir terör tanımı bulunmamaktadır. BM Güvenlik Konseyi'nin 1566 sayılı kararında belirtilen “sivillere karşı ölüm veya ağır bedensel yaralanmaya neden olma niyetiyle ya da rehinelere alınması ile genel halkta veya bir grup insanda ya da belirli kişilerde bir terör halini kışkırtmak, bir nüfusu korkutmak veya bir hükümeti veya uluslararası bir organizasyonu herhangi bir eylemde bulunmaya veya yapmaktan kaçınmaya zorlamak amaçlı gerçekleştirilen eylem” ifadesi terörizm kavramını açıklayan en yakın tanımdır⁶⁶.

Terörist saldırılar, yaşam ve özgürlük hakkı üzerinde yıkıcı sonuçlar doğurabilmekte ve hükümetler, sivil toplum ve ekonomik faaliyetlerin bütünlüğüne doğrudan saldırabilmektedir. Böylece temel insan haklarından yararlanılması tehdit altına girebilmektedir. Bu durum, vatandaşlarının haklarını güvenceye almak açısından temel bir göreve sahip olan devletlerin yalnızca terörle mücadelede etkili önlemler almak için bir hakka değil, bir yükümlülüğe de sahip olduğu anlamına gelir⁶⁷. Aynı zamanda, uluslararası olmayan silahlı çatışmalarla meşgul olan devletlerin aldığı terörle mücadele önlemlerinin, uluslararası hukuk ve insancıl

⁶⁶ Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1566 (2004), s.2

⁶⁷ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları, İnsan Hakları, Terörizm ve Terörle Mücadele Yüksek Komiserliği Ofisi: 32 No'lu Bilgi Föyü, s.19

hukuk standartlarının öngördüğü temel insan haklarının korunmasıyla sık sık çakıştığı kabul edilmiştir⁶⁸.

Uluslararası insan hakları hukuku, öncelikle, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nden (İHEB) türetilen, hukuken bağlayıcı iki ana sözleşmeden kaynaklanmaktadır: Bu Sözleşmeler sırasıyla, her ikisi de 1966'da kabul edilen ve 1976'da yürürlüğe giren Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi (UMSHS) ve Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (UESKHS)'dir⁶⁹.

İHEB, üç farklı insan hakları kategorisi sunmaktadır: bunlar mutlak haklar, sınırlı haklar ve nitelikli haklar, kategorilerdir. Özgürlük hakkı gibi sınırlı haklar, mutlak terimlerle ifade edilen ancak UMSHS ve UESKHS metninde ortaya konan kesin tanımlanmış sınırlar dahilinde istisnalar olabilmektedir. Örneğin, özgürlük hakkı, adil bir yargılamanın ardından bir kişiden alınabilir. Son olarak, nitelikli haklar, başkalarının haklarıyla çatışabilecek haklardır ve bu nedenle birey ve toplum gibi farklı aktörlerin rekabet haklarını dengelemek için bunlarda kısıtlamalar yapılmasına izin verilir. Nitelikli haklar, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve özel yaşam hakkını içermektedir⁷⁰.

Hem sınırlı hem de nitelikli haklar tartışmalıdır. Bu durum, ulusun yaşamını tehdit eden acil durumlarda, bir devletin güvenlik gereksinimlerini karşılamak için söz konusu haklara tam olarak uyulmasından kaçınılması anlamına gelir. Bu hususa dayanabilmek için devletler, bir acil durumun var olduğunu ve planlanan istisna süresinin niteliğinin, amacının ve beklenen süresinin açıklamasını belirtmelidir⁷¹. Önemli şekilde, nitelikli haklar ancak sınırlamaları gerekli, orantılı ve ayrımcı olmayan devletler tarafından gösterildiği takdirde yasal olarak sınırlandırılabilir⁷²: Acil durumun tek başına varlığı, istisnaların yasal olacağının garantisi değildir⁷³.

⁶⁸ Birleşmiş Milletler İnsan Hakları, İnsan Hakları, Terörizm ve Terörle Mücadele Yüksek Komiserliği Ofisi: 32 No'lu Bilgi Föyü, s.24

⁶⁹ AGİT, Terörle Mücadele, İnsan Haklarını Koruma: El Kitabı, s.44

⁷⁰ Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 16 Aralık 1966 tarih ve 2200A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararı ile imza, onay ve katılım için kabul edilmiş ve açılmıştır. 6, 7, 8 (paragraf I ve 2), 11, 15, 16 ve 18.

⁷¹ Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Madde 4 (3).

⁷² AGİT, Terörle Mücadele, İnsan Haklarını Koruma: El Kitabı, s.68

⁷³ HRC, Genel Yorum No. 29: Acil Durumlar (4. madde), doc. CCPR / C / 21 / Rev.1 / Add.11, 31 Ağustos 2001, paragraf 6: "Sözleşmenin hükümlerinden bazılarının, istismara tabi

Değişiklikler ayrıca “kapsam, süre ve uygulama şeklini içeren” periyodik incelemeye tabi tutulmalıdır. UMSHS'nin 4. maddesi, yalnızca sözleşmenin maddelerine tam olarak uyulmasından “durumun zorunluluklarının tam olarak gerektirdiği ölçüde” önlenebilir. Ayrıca, herhangi bir önlem hiçbir zaman “yalnızca ırk, renk, cinsiyet, dil, din veya sosyal kökene dayalı ayrımcılık” içermemelidir⁷⁴.

Uluslararası insan hakları hukukuna ek olarak, 1949 tarihli Dördüncü Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokollerinin tüm devletlere bağlayıcı olduğu düşünülmekte ve birlikte terörle ilgili konularda yaşamsal bir hukuki otorite oluşturmaktadır⁷⁵. Cenevre Sözleşmelerinin ortak 3. maddesi, uluslararası olmayan silahlı çatışmalar sırasında bir otoritenin güvenlik kaygısı ne olursa olsun, otorite altındaki herhangi bir nüfusa sağlaması gereken zorunlu temel gereklilikleri özetlemektedir. Uluslararası olmayan çatışmalar uzun süren, hükümet kuvvetleri ile bir veya daha fazla silahlı, örgütlü grubun kuvvetleri arasında meydana gelen silahlı çatışmalardır⁷⁶. Bu husus, hükümetin uzun süredir silahlı bir organize şeklinde militan grupla karşı karşıya kaldığı ve bu süre zarfında kayda değer bir askeri faaliyetin gerçekleştiği hareketlerinin silahlı çatışma olduğunu göstermektedir. Devletlerin, yaşam hakkı, işkenceden kurtulma hakkı ve adil yargılanma hakkı dahil olmak üzere temel hakları yerine getirme sorumluluğunu yinelemenin yanı sıra, ortak 3. madde de rehin alınması da yasaklanmakta, yaralı ve hastalarının toplanması ve özen gösterilmesi gerektiği belirtilmektedir⁷⁷.

2.2.2. Dünyada Terör

David Rapoport, uluslararası terörizm tarihi konusundaki çalışmalarında dört önemli uluslararası terör dalgasının ana hatlarını çizmiştir. Modern terörizmin ilk anarşist dalgası, 1880'lerde Rusya'da başlayıp ve 1920'lere kadar sürmüştür. İkinci 'anticolonial' (sömürge karşıtlığı) dalga, 1920'lerde başlayarak ve 1960'larda sona

olmayan 4. Maddede (2. paragraf) listelenmesi, Bu, Sözleşmedeki diğer Maddelerin, milletin hayatına yönelik bir tehdit olsa bile, kendi isteğinde derogasyona maruz kalabileceği anlamına gelmez. '

⁷⁴ Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Madde 4, Bölüm 1

⁷⁵ Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü, Güvenlik Konseyi kararı 827 (1993), 25 Mayıs 1993

⁷⁶ Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü, El Kitabı (2006), 1.1.1, ayrıca bkz. Uluslararası Kızıl Haç Görüş Raporu 2008

⁷⁷ Dördüncü Cenevre Sözleşmesi, Madde 3 (2)

ermiştir. ‘Yeni sol’ olarak adlandırılan üçüncü dalga ise 1960'larda başlayıp ve 1980'lere kadar devam etmiştir ve dördüncü 'dini' dalga 1979'da ortaya çıkarak, bugüne kadar devam etmektedir⁷⁸.

“Anarşist” terör dalgası, anarşistlerin, toplumların yavaş reformları konusundaki derin memnuniyetsizliğinden ve devrimcilerin iddiayı ateşlemenin cazibesinin (ve dolayısıyla sosyal düzende değişikliklerin başlatılmasının) çeşitli yazılarda yetersiz kaldığının farkına varması ile başlamıştır. Anarşistler, toplumları çeşitli sözleşmelerle zincirlenmiş olarak görmek ve bu sözleşmeleri yok etmek için terör eylemleri gerçekleştirmektedirler. Amaçları, devletlerin bağlı olduğu ve saygı duyduğunu iddia ettiği kurallara zarar verecek şekilde teröre cevap vermeye zorlamaktır. Hükümetlerin orantısız tepkisini elde etmek için teröristler çeşitli üst düzey yetkilileri ve hatta devlet başkanlarını hedef aldılar. Bu şekilde, yetkililer tarafından kullanılan aşırı kuvvet toplumları kutuplaştırarak ayaklanmalara yol açmıştır. Bu tarz ilk teröristlerin tercih ettiği silah, dinamit olmuştur⁷⁹. Uluslararası terörizmin ilk döneminde, 1901’de ABD Başkanı William McKinley’e yapılan suikastın ardından küresel olarak terörle mücadele konusundaki ilk girişim başlatılmıştır. Fakat söz konusu girişim, devletlerin ortak eylem için uzlaşma sağlayamamaları nedeniyle başarıya ulaşamamıştır⁸⁰.

"Anticolonial" terör dalgası, Birinci Dünya Savaşı'nı sona erdiren Versay Antlaşması'nın imzalanmasından sonra başlamaktadır. Yenilenen imparatorlukları parçalamak için kullanılan kendi kaderini tayin etme ilkesi, yeni bir tür terör oluşumu, örneğin İrlanda Cumhuriyet Ordusu ve Filistin'deki İngiliz kuvvetlerine karşı faaliyet gösteren çeşitli Yahudi örgütlerinin ayaklanmalarına temel oluşturmuştur. İkinci dalganın terör kampanyaları, esas olarak, özel siyasi sorunların olduğu ve sömürge kuvvetlerinin etkili olduğu bölgelerde ortaya çıkmış ve bu sömürge kuvvetlerine karşıtlık temelinde başlamıştır⁸¹.

⁷⁸ Rapoport David C. (2004) Four Waves of Modern Terrorism. - Fighting Terrorism: Elements of the Great Strategy. Audrey Kurth Cronin, James M. Ludes (eds.). Washington DC: Georgetown University Press, p. 47.

⁷⁹ Rapoport, 2004, s.48

⁸⁰ Rapoport 2004, s. 49–52.

⁸¹ Rapoport 2004, s. 53

İkinci terör dalgası yurtdışında çeşitli diasporalardan (yurtları dışında yaşayan etnik gruplar tarafından oluşturulan örgütler) geniş destek aldığından suikastlara daha az başvurmuştur. İkinci terör dalgası stratejisinin daha karmaşık olduğu söylenebilir. Teröristlerin öncelikli hedefi, yerel polis gücünün ortadan kaldırılması ve teröristlerle mücadelede çok hantal olması beklenen, ancak eylemlerin orantısız tepkileriyle halk arasında şikâyeteye yol açabilecek kadar kuvvetli olan askeri kuvvetleri işgal ederek yerine geçmesiydi. “*Anticolonial*” terör dalgası döneminde, sömürgeci kuvvetlere karşı mücadele eden teröristleri “özgürlük savaşçıları” olarak adlandırmak yaygındı⁸².

Dini terör dalgasının özünde ise İslam ile hiç alakası olmadığı halde, İslam unsuru kullanılmaktadır. Bu durum 1979'da gerçekleşen üç ayrı olay ile başlamıştır. İran Devrimi, Afganistan'ın Sovyet'ler tarafından istilası ve yeni bir İslami yüzyıl olarak sıralanmaktadır.⁸³ İntihar terörizmine önem veren dini terör dalgası bağlamında 1995 yılında Tokyo'daki Aum Shinrikyo mezhebinin kimyasal silahlarını kullanarak kitlesel zayıat verme teşebbüsü önemli bir örnektir. Yine 1983 yılında İran'ın desteklediği Şii örgütü olan Hizbullah, ABD Deniz Kuvvetleri'nin ve Fransız paraşütçülerin Lübnan'daki konumlarına yönelik büyük bir intihar terör saldırıları düzenlemiştir⁸⁴. Afganistan ve Körfez Savaşı'nda Sovyet işgalinin sona ermesi, İslamcı görünümli teröristlerin ana düşmanlarında bir değişikliğe neden olmuştur. Usame bin Ladin, 1991 tarihli Körfez Savaşı'ndan bu yana Suudi Arabistan'da çok fazla ABD askerinin olması nedeniyle uzun süreli kalmaktan endişe duymaktaydı⁸⁵. Körfez Savaşı'ndan sonra Bin Ladin, Suudi Arabistan'dan Sudan ve El Kaide'ye (Afgan Hizmetler Bürosu'nun halefi organizasyonu) taşınmıştır. İslamcı görünen teröristlerin, dördüncü terör dalgasında Amerikan hedeflerini yok etme amaçları olduğu belirtilmektedir. 11 Eylül 2001'de işlenen en büyük terör eylemi, teröristlerin harekat ve saldırı yöntemlerini göstermektedir⁸⁶. Fakat terör örgütlerinin oluşumunda da büyük devletlerin desteği göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ortadoğu'nun dizayn edilmesi sürecinde, pek çok büyük devlet yasa dışı örgütleri maddi olarak

⁸² Rapoport 2004, s. 56

⁸³ Rapoport 2004, s. 61.

⁸⁴ Pape Robert A. (2003) Strategic Logic of Suicide Terrorism. - American Journal of Political Science, 3/2003, s. 343.

⁸⁵ Clarke Richard A. (2004). Against all enemies. Tallinn: Today, p. 75-76, 153.

⁸⁶ Rapoport 2004, s. 63.

desteklemekte, kendilerinden çok daha büyük maddi kaynakları elde eden bu örgütler de kısa süre içerisinde büyümektedir. Büyüyen bu örgütler de, çeşitli iç dinamikler sebebiyle kontrol dışına çıkmaktadır. Böylece sözü edilen terörist örgütler, en başta kendi oluşumuna destek veren bu ülkelere karşı terör silahını doğrultmaktadır. Son yıllarda bu sürece verilebilecek en iyi örnek, DAESH terör örgütüdür.

Terör örgütlerinin büyük çoğunluğunun (%90) ömrü 1-2 yıldan fazla olmamıştır ve bu eşiği geçmeyi başaranlar ise on yıldan fazla faaliyette bulunamamıştır. Terör örgütlerinin ortadan kaybolmasının ana nedenleri şunlardır: (1) liderin ele geçirilmesi veya etkisiz hale getirilmesi, (2) yeni nesile geçilmemesi, (3) örgütün amaçlarına ulaşılması, (4) meşru bir siyasi sürece geçiş, (5) halk desteğinin kaybedilmesi, (6) baskı, (7) terörizmden diğer şiddet biçimlerine geçiş. Açıkça ifade etmek gerekirse, içinde bulundukları terör dalgasının azalmasının ardından yaşamta kalmayı başaran örgütler de bulunmaktadır. Bunlar arasında, dini motivasyonun gücünü ve sürekliliğini belirten bir dizi dini motive olmuş örgüt vardır⁸⁷.

2.2.3. Türkiye’de Terör

Modern Türkiye’de terörizmin, kökleri 1970’lere hatta 1960'lara kadar uzanmaktadır. Türkiye’de siyasi ve sosyal kargaşaya neden olan bu dönemin dengesizliğini tetikleyen birkaç faktör aşağıdaki gibi sıralanabilir⁸⁸: (1) Nüfus, kırsal Türkiye’den şehirlerine göç ederken hızlı şehirleşme; 2) İstihdamın hızla artan kentsel nüfusa ayak uyduramaması gibi ekonomik sıkıntılar; (3) Güneydoğudaki Kürt kökeni yoğunlukta olan illerde huzursuzluk yaratmak ve (4) yeni radikal İslami ve solcu öğrenci hareketleri.

1970’lerin sonunda hem sol hem de sağ kanat siyasi aşırılıkları çok sayıda yerli terör örgütünün oluşmasına yol açmıştır. Sonuç olarak, terörist bombalamalar, ateşli silah kullanımı ve tehditler artmıştır. 1978 ve 1982 yılları arasında, Türk Ulusal

⁸⁷ Cronin Audrey Kurth. (2006) The End of Al Qaeda: The Fall of Terrorist Groups. - International Security, p.11-12.

⁸⁸ Erkin Özlen, (2006) Üç Ülkenin Ayrılkçı Terörizme Karşı Karşılaştırmalı Deneyimleri: Türkiye, İspanya, İngiltere, I Stratejik Araştırmalar Dergisi 1, no. 4

Güvenlik Konseyi, Türkiye'de terörist saldırılar nedeniyle günde ortalama 28 ölümle sonuçlanan 43.000 terör olayını kaydetmiştir⁸⁹. Ancak bu terör olaylarının, 1980 askeri darbesine zemin hazırlamak için oluşturulduğunu vurgulamak gerekir. Şöyle ki; başka devletler tarafından finanse edilen küçük oluşumlar, eylem ve silahlanmalarını geliştirdiler. Finanse edilen bu örgütlere, ideolojiye göre kaynak sağlanmamaktaydı. Hem sağ hem de sol örgütler, uluslararası kuvvetler tarafından desteklenerek ülke de ciddi bir kaos ortamı yaratılmıştır. Bu örgütleri dağıtabilecek olan silahlı kuvvetlerin ancak askeri müdahaleden sonra bir gecede sağ ve sol ideolojiden bütün terör örgütlerini yok etmiş olması, bugünden bakıldığında vicdanlarda derin soru işaretleri yaratmıştır.

Türkiye'de 1990'dan beri aktif olan üç ana terörist ideolojisi görülmektedir. Bu ideolojiler birbirini dışlayıcı nitelikte olmadığından, bu gruplar arasında bir örtüşme bulunmaktadır. Türkiye'deki terörist grupların asıl amacı, güneydoğu Türkiye, kuzey Suriye ve Irak ve batı İran'ın bir parçası olan bölgede bağımsız bir Kürdistan kurulması olmuştur. Yıllar boyunca, Kürt ayrılıkçılığını körükleyen faktörler, Türkiye'nin güneydoğusundaki Kürt bölgesi ile ülkenin daha gelişmiş batı bölgeleri, Kürt kültürel kimliğinin ortaya çıkışı ve yabancı ülkelere gelen periyodik destek arasındaki ekonomik eşitsizlik olmuştur. 1990'ların başlarında yaşanan ilk Körfez Savaşı'nın sonucunda Kuzey Irak'ta fiili bir Kürt devleti kurulmasına dönük teşvik edici bir faktör daha eklenmiştir⁹⁰.

Türkiye'deki radikal İslami terörist grupların amacı ise laik, anayasal Türk devletinin yerine İslami Şeriat merkezli bir devlet düzeni getirmektir. Genel olarak radikal İslamcılar, İran'ın büyük desteğini alarak siyasi ve stratejik çıkarları adına hareket etmişlerdir. Karmon, bu grupların genel stratejisinin üç aşamadan oluştuğunu ileri sürmektedir⁹¹: İlk aşama mesajdır (tebliğ) ve radikallerin, insanları İslam dinini benimsemeleri, İslam devleti ve yönetimi kurmaları, İslam kurallarına uygun olarak

⁸⁹ Dışişleri Bakanlığı: Terörizm ve PKK. Tarihsel arka plan ve gelişme. T.C. Dışişleri Bakanlığı Web sitesi. www.mfa.gov.tr adresinde mevcuttur. Erişim Mart 2019.

⁹⁰ Manaz A: (2003) PKK-KADEK'in geçmiş ve bugün. Terörizm Web sitesi. www.terror.gen.tr/english/news/a_mana_eng.html adresinde bulunabilir. Erişim tarihi: 30 Haziran 2019

⁹¹ Karmon E: (2003) Türkiye'de radikal İslami siyasi gruplar. Uluslararası İlişkilerin Midde Doğu Dergisi Web sitesi. www.biu.ac.il/Besa/meria/journal/19_7_issue4_jv1n4a2.html adresinde bulunabilir. Erişim 30 Mart 2019.

yaşaması ve İslami yaşam tarzını korumasını ikna etme çabaları çağrısında bulunmaktaydılar. İkinci aşama topluluktur (cemaat) ve ilk etaba uygun olarak toplulukların yeniden yapılandırılmasını gerektirir. Üçüncü aşama ise mücadeledir (cihat) ve İslami yaşam tarzını korumak için silahlı mücadeleye çağrı yapar.

Türkiye'de, bugün terörizm riski, birkaç faktöre bağlı olarak, muhtemelen son yıllarda olduğundan daha düşüktür. Terörle mücadele için bütün uluslararası sözleşmelere taraf olan Türkiye, terörizme karşı uluslararası savaşta ortak olmaya devam etmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA SİLAHLI ÇATIŞMALARDA YENİ TEKNOLOJİLERİN KULLANIMI

Teknolojik ilerlemenin insanlık açısından olumsuz bir anlamda görülebilecek sonucu, savaş için yeni teknolojilerin kullanılmasıdır. Bu sayede modern askeri hareketler daha güvenli hale geldiği gibi daha yıkıcı hale de gelmiştir. Savaş sırasında insanların güvenlik problemleri, savaş taktikleri, ileri teknoloji, koruyucu donanım ve diğer birçok faktöre bağlıdır. Belki de personel için en iyi koruma, uzaktan kumandalı robotların kullanılması ile sağlanmaktadır. Bu bölümde söz konusu yeni teknolojiler ile ilgili bilgiler verilmektedir. Bunun yanı sıra, bu teknolojilerin kullanımına yönelik uluslararası hukuk kuralları da inceleme alanı bulacaktır.

1. YENİ SAVAŞ TEKNOLOJİLERİ

Askerî açıdan gücün oluşturulması ilk önce doğru strateji meselesidir. Bu tür bir strateji; askeri yönden tecrübeye, askeri ve siyasi şartlara, ekonomik potansiyele, savaşta yeni teknolojiye dayanmakta ve gelecekteki rakiplerinin savaş ile ilgili görüşlerini göz önünde bulundurmaktadır. Aynı zamanda gelecekte ortaya çıkabilecek savaşların nedenlerini ve yapısını tahmin ederek, bu yönde savaşa hazırlanma yöntemlerini, silahlı kuvvetlerin hisselerini ve bunları kullanma yöntemlerini geliştirmeyi, savaş sürecine teknolojik ve maddi olarak hazır olmayı amaçlamaktadır⁹². Askerî yöntemlerin savaşlarda karşı tarafa üstünlük sağlayacak şekilde yaşama geçirilmesi, her seviyedeki komutanlık ve planlamada göz önünde bulundurulması gereken önemli bir amaçtır. Askerî gücün büyümesinde ortaya çıkan yanlışların stratejik ve taktik açıdan önemli büyüklükte sonuçlara neden olacağı, kuvvetlerin geliştirilmesi yönünde kararların stratejik ve taktik uygulamayı sınırlandıracağı belirtilmelidir.

⁹² Öztörün Necdet: (1982) “Askerî Strateji”, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul, s.55.

Modern savaş alanında savunma sistemlerine hızlı bir yapı kazandıran etken, bilgi devrinin teknolojisidir. Bilgi teknolojileri ve otomasyon, bireylerin yanlış yapmasını asgari seviyeye indirmekte ve yüksek derecede isabet gibi yeni yöntemleri ortaya çıkarmaktadır⁹³. Modern bilgi teknolojileri günümüz savunma sistemlerinde her gün daha fazla kullanılmakta, sistemler içindeki mikro işlemcilerle yüklenen yazılımlar ile kontrol edilmektedir. Modern bilgi teknolojileri bu alanlarda sürekli gelişim şartları oluşturmaktadır.⁹⁴ Bunlara örnek olarak, kendi aralarında haberleşme kolaylığı, çevreden bilgi toplama, bilgileri analiz etme ve elde edilen bilgiyi dağıtma, yüksek dereceli isabet, silah teknolojilerinin komutası ve kontrolü, sensörlerin kullanımı ve veri işlemede kolaylık gibi unsurlar gösterilebilir.

Bilgi teknolojileri içerisinde mikroçip şeklinde yeni savaş teknolojilerinin kullanımı teknolojik avantajlar olarak meydana çıkmaktadır. Üç farklı yeni teknolojiye (bilgisayar, sensör ve uydu) yönelik komuta ve kontrol teknolojileri; yeni yöntemlerle farklı istihbarat, gözetleme şekilleri, hedeflerin tespiti ve keşif yöntemlerinde büyük ölçüde gelişmelere sebep olmuştur⁹⁵. Bu yeni teknolojiler modern askeri yaklaşımların temelindeki değişik savaş derecelerinin ortaya çıkmasında yer ve mekân faktörlerinin birbiri ile bağlanmasını sağlamıştır. Dolayısıyla yüz binlerce askerin olduğu savaş alanları yerini, komutanların araçlarını kullandığı ve karşı tarafla aynı anda fiziksel temas da kurulabilen bir çatışma alanına bıraktı⁹⁶.

Yirmi birinci yüzyılın en önemli özelliği, bilgi teknolojileri savaşının önemli hale gelmiş olmasıdır. Bilgi çağı teknolojileri hem savaş hareketinin temposunu hızlandıracak hem de psikolojik açıdan üstünlük kazanılmasına izin verecektir. Bilgi çağıyla beraber haberleşme ve dinleme sistemleri, radarların tespit yeteneği, yön belirleme ve gelişmiş istihbarat olanakları gelişmekte ve etkili şekilde kullanılmaktadır. Savaşan tarafların kuvvetleri dahilinde bulunan her tür füze, top gibi ağır savaş sistemlerinin atış hedeflerini doğru tespiti gibi konular, bilgisayar

⁹³ Ryan Henry ve C. Edward Peartree (1998): "Information Revolution and International Security", CSIS Press, (Washington DC, 1998), s.87.

⁹⁴ James A. Senn: "Information Technology", Prentice Hall (NJ, Ocak 1995), s.123

⁹⁵ Zalmay M. Khalilzad, John P. White (1999): "The Changing Role of Knowledge in War", RAND, Corporation, (Santa Monica, CA, 1999), s.11-36

⁹⁶ Birleşik Devletler Ordusu: "FM 100-5, Operasyonlar", Devlet Yayıncılık Ofisi, (Washington, DC, Haziran 1993), s.6-12.

destekli ateş açma sistemleriyle gerçekleştirilmekte ve kişilerin yanlışlarını asgariye indirmektedir. Silahlı kuvvetlerin gücünün ve caydırıcılığının değerlendirilmesinde; , yüksek isabetli yetenekli silah sistemleri önem kazanmıştır⁹⁷.

1.1. Akıllı Otonom Sistemler

Sanayi devrimi, on sekizinci yüzyılın başlarından itibaren toplumu el emeğine dayalı bir ekonomi anlayışından makine temelli üretime dönüştürmüştür. Tarım, imalat, üretim ve taşımacılıkta ele alınan mekanizasyon süreçleriyle karakterizedir. Daha sonra bilgi teknolojisi (BT), otomasyon özelliğini çok çeşitli şekillerde kullanılabilen mekanizmalara eklemiştir. Bu sayede, mekanizmalar daha yumuşak, kontrol edilmesi ve insanlar tarafından ele alınması daha kolay hale gelmiştir.

İnsanlar, bu karmaşıklıkta mekanizmaları üretmekte kolay yol alamamıştır çünkü bu buluşlar insanoğlunun nesillerce yapmış olduğu çalışmalarının bir sonucudur. Özellikle tarım işlerinde insanlar hayvanlar yerine, daha kolay hareket ettirebildikleri ve daha kullanışlı olan modern teknolojilerden faydalanmaya yönelmiştir. Diğer bir deyişle, doğası gereği bilinen özerk sistemlerle iş birliği, insanlar için karmaşık otomatik sistemleri kontrol etmekten çok daha kolay olmasına rağmen insanlar, şu anda otomasyon sistemlerine eğilim göstermektedir.

1.1.1. Otonom Sistemlerin Gelişimi

Akıllı otonom sistemlerin AR-GE (araştırma ve geliştirme) faaliyetleri eski dönemlerden günümüze kadar sürdürülmektedir. Örnek olarak, ABD Deniz Kuvvetleri Araştırma bölümleri (DKA) 1923 – 2012 yılları arasında denizde, havada ve karada yaklaşık 200 adet prototip (ilk örnek)akıllı otonom sistem oluşturmuş ve 2012 yılında ilk Akıllı Otonom Sistem Araştırma Laboratuvarını kurmuştur. İlk zamanlardaki araştırmalar uzaktan kontrol gelişimine yönelirken son yıllarda akıllı

⁹⁷ Rebecca Grant: (2003) “Air and Space Force Led, Gulf War II ”, Air Force Association Special Report, (Carlington VA, 2003), s.12-17.

otonom sistemlerin beraber ve karşılıklı olarak çalışabilirlik (*interoperability*) yönlerine önem verilmiştir. DKA tarafından ortaya çıkarılan örnek akıllı otonom sistemler ve araştırmalar özet olarak aşağıda belirtilmiştir⁹⁸.

1930-1940'lı yılları arasında bireylerin yaşamı üzerinde tehlike yaratabilecek durumlarda kullanılabilecek akıllı sistemler için uzaktan kontrol yönünde çalışmalar yürütülmüştür. Örnek olarak, 1930 yılında hava saldırılarına karşı denizde gemilerin hasar görebilirliğini (*vulnerability*) ölçebilmek için USS Stoddert ve USS Utah isimli gemiler hedef olarak uzaktan kontrol edilmişlerdir⁹⁹. 1946 yılında nükleer patlama denemeleri sürecinde nükleer patlama alanlarında veri toplama işlemlerini insansız hava araçları gerçekleştirmiştir. 1940 -1955 yılları arasında güdüm temelli sistemler önem kazanmıştır¹⁰⁰. Örneğin denizin altından atılan ilk güdüm temelli merminin güdüm sistemi 1947 yılında geliştirilmiştir. 1955–1975 yılları arasında ise uydu yönlü çalışmalar gerçekleştirilmiştir. 1979 yılında geliştirilen ve 25 saat çalışan insansız denizaltı, ilk akıllı otonom denizaltı sistemlerinden sayılabilir¹⁰¹.

1980 – 1990 yılları bu sistemlerle donanımın yanı sıra yazılımın da daha ön plana çıktığı dönemdir. Genel olarak, yapay zekâ sistemlerinin gelişmeye başladığı süreç olarak da ifade edilebilmektedir. 1981 yılında DKA bünyesinde Uygulamalı Yapay Zekâ Araştırma Merkezi kurulmuştur. Keza 1986 yılında da deniz kaza iletilerini otomatik biçimde işleyen ve özetleyen otonom dili işleme sistemi (Deniz Mesaj Anlaması) ortaya çıkmıştır. Bu yönde bireyler tarafından gerçekleştirilen zaman alıcı analiz süresinde azalma görülebilmektedir. 1990 yılında ise ortaya çıkan durumsal farkındalık yönünde hedeflere ne tür silahların teslim edileceğini belirleyen silah atama sistemleri geliştirilmiştir¹⁰².

⁹⁸ NRL, «NRL'nin Özerk Sistemler Araştırması Zaman Çizelgesi,» NRL, 2012.

⁹⁹ ABD Savunma Bakanlığı, «İnsansız Sistemler Entegre Yol Haritası FY2013-2038,» ABD DoD, 2013.

¹⁰⁰ Topçu O., (2014) « Etmen bazlı benzetimde uyarlamalı karar verme, »Simülasyon Dergisi: Uluslararası Modelleme ve Simülasyon Derneği İşlemleri, cilt 90, no. 7, s. 815-832.

¹⁰¹ Steele M. J. (2004), « Agent Based Simulation of Unmanned Surface Tools: A Force in the Fleet,» NPS, Monterey, CA.

¹⁰² Ünal Ö. ve Topçu O.(2014), «İnsansız Yüzey Araç Devriyesinin C-BML ile Görevlendirilmesi, »Savunma Modellemesi ve Simülasyon Dergisi: Uygulamalar, Metodoloji, Teknoloji, Özel Sayı: Savunma ve Askeri Modelleme ve Simülasyona Yeni Yaklaşımlar, cilt 11, no. 3, s. 277

1990–2000’li yıllar öğrenme, nesneyi tanıma sistemlerinin ortaya çıktığı dönem olarak bilinmektedir. Örneğin 1992 yılında robotların gerçek zamanlı değişen farklı ortama alışmaları amacıyla “sürekli öğrenme” algoritma sistemleri oluşturulmuştur. Bu sayede makinelerin öğrenme süreçleri ve alandaki şekilleri ayırmaları bu yıllarda mümkün olabilmıştır.

2000–2008 yılları arasında ise otonom sistemlerin üzerinde durulduğu araştırmaların yapıldığı dönem olarak anılabilmektedir. Bu dönemde yapılan araştırmalara örnek olarak, 2001 yılındaki uzaktan mayın avlama (*AN/WLD-1 RMS*) aracı, 2002 yılındaki *FINDER* adlı insansız hava aracı (İHA), 2003 yılındaki Dragon Gözü adı ile bilinen sensör platformu ve 2005 yılındaki *Dragon Warrior* adlı farklı insansız helikopter çalışması gösterilebilir. 2002 yılında, esasen, akıllı otonom sistemlerin askeri hareket gerçekleştirebilecekleri ve grup şeklinde kontrol edilebilecekleri algoritma sistemler ortaya çıkmıştır.

2005–2008 yılları arasında geçen sürede de akıllı otonom sistemlerin bir arada çalışma kabiliyetlerinin artırılması amacıyla çalışmalar yapılmıştır. Yine 2006 yılında swarm kontrol ve swarm *intelligence* sistemleri üzerinde çalışılarak bu sistemlerin kendi kendine organize olabilme kabiliyetleri artırılmıştır. Aynı şekilde 2007 yılında toplu etmen sistemler ile beraber karar verme yönünde araştırmaların yapıldığını söyleyebiliriz. 2008 yılına gelindiğinde ise uzun süreli görevler için insansız sualtı araçları (İSA) görev planlayıcısı ortaya çıkmıştır. Buna ek olarak, 2015 yılında ABD Deniz Araştırma Ofisi (DAO) tarafından malileştirilen ve *Virginia Tech* tarafından hazırlanan projede gemilerde tamirci grup içinde yangın söndürme görevini yapabilecek akıllı otonom robot *SAFFiR* (*Shipboard Autonomous Firefighting Robot*) hazırlanmıştır¹⁰³. Bu tür akıllı sistemler yeni olmasına rağmen akıllı otonom sistemlerin ne tür platformlarda uygulanabileceğine dair doğru örnekler teşkil etmektedir.

¹⁰³ ONR, «SAFFiR,» 04 Şubat 2015.Mevcut: <http://www.onr.navy.mil/Media-Center/Press-Releases/2015/saffir-ship-firefighting-robot-prototype.aspx>. [Erişildi: 28 Şubat 2019]

1.1.2. Askeri Alanda Otonom Sistem Kullanım Anlayışı

Silahlı kuvvetlerdeki olası akıllı yapay zekâ uygulamaları insansız hava, kara, deniz ve su altı ortamları için her yerde yaygınlaşmaktadır¹⁰⁴. Askeri sistemlerde insan gücünün azaltılması, sürdürülebilirliğin artırılması, performans iyileştirmeleri ve insanlı sistemlerin gerçekleştirmesi imkânsız olan taktikler yer almaktadır¹⁰⁵. Gelecekte, akıllı sistemler yüksek hızda seyahat edebilecek ve insan kontrollü sistemler için imkânsız olan şartlar altında çalışabilecektir. Günümüzde çoğu insansız sistem hala insan operatörlere ihtiyaç duymaktadır ve bu nedenle personel azaltılması üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır. Örneğin, silahlı kuvvetlerde taktik insansız hava sistemi (İHS) temel birimi, bir görevli ve bir emir görevlisi de dahil olmak üzere 22 personel ile iki yer istasyonu gerektirmektedir. Bununla beraber, sivil mühendisler tarafından düzenli bakımlar da yapılmaktadır¹⁰⁶.

Bugün ve gelecekte savaşları kazanabilmek, uyarlanabilir liderlere, yetenekli askerlere ve ileri teknolojilerle kuvvetlendirilmiş iyi eğitilmiş takımlara bağlı olacaktır. Ordu Robotik ve Özerk Sistemler (ORÖS) Stratejisi, artan yeteneklere sahip düşmanlara karşı üstünlük sağlayabilmek amacıyla silahlı kuvvetlerin yeni teknolojileri gelecek organizasyonlara nasıl entegre edeceğini açıklamaktadır. 2015 Ulusal Askeri Stratejisi'ne uygun olarak ORÖS Stratejisi, Ordu'nun ortak kuvvet kullanımı için askeri harekate dayalı seçenekleri artırmak adına insan-makine iş birliğini nasıl kullanacağını açıklamaktadır¹⁰⁷.

Hem askeri hem de ticari ortamlarda kullanılan insansız hava aracı olarak bilinen taşıtların kullanımındaki artış, bazı katil robotlar konusunda yasaklama

¹⁰⁴ Chen, J. Y. C. ; Barnes, M. J.; (2011) Harper-Sciarini, M. Controller Control of Multiple Robots: Human Performance Problems and User Interface Design. IEEE Operations on System, Human and Cybernetics Part C: Applications and Investigations 41 (4), 435–454.

¹⁰⁵ Barnes, M. J.; Evans, A. W., III. (2010) Soldier Robot Teams in Future Battlefields: An Overview. Human-Robot Interactions in Future Military Operations; Barnes, M. J., Jentsch, F., Eds. ; Ashgate: Farnham, Surrey, England. s. 9-29.

¹⁰⁶ Zapotoczny, W. S., Jr. (2007) Shadow Fighters: Pennsylvania ARNG Tactical UAS Training Program. Ordu Aviation 2007, 36-41; <http://www.wzaponline.com/Shadow.pdf> (accessed December 2013).

¹⁰⁷ ABD Ordusu Bakanlığı. MUM-T: Havacılık İnsan ve İnsansız Takımlaşmanın Geliştirilmesi. Hava Sahası Operasyonları: Havacılık İnsan ve İnsansız Takım Çalışması. 17 Eylül 2014

getirilip getirilmediğine dair bir tartışmaya neden olmuştur¹⁰⁸. Havada, karada ya da su altında olabilecek bu tür robotlar, kendi görevlerini yerine getiren 'yapay zekayı' teorik olarak birleştirmektedir.

Yapay zekanın (AI) analiz yapma hususunda mevcut büyük veri kümeleri nedeniyle istihbaratta özellikle yararlı olması beklenmektedir¹⁰⁹. Yapay zeka; bilgisayar vizyonu ve makine öğrenmesi algoritmalarını, havadan gelen araçların görüntülerini birleştirerek düşmanlık faaliyetlerini tanımlayabilir. Buradan yapılan analizler istihbaratta önemli sonuçlar elde edilmesini sağlayacaktır.

Yapay zekâ askeri lojistik alanda bir dizi kolaylıklar sağlamaktadır. Örneğin hava kuvvetleri tahmine dayalı uçak bakımı için yapay zeka kullanmaya başlamaktadır. Bir hava aracı herhangi bir katkı olmamış, filo çapında bakım programlarına uygun olarak onarım yapmak yerine, hava kuvvetleri bakım programlarını bireysel hava araçlarının ihtiyaçlarına göre yapay zeka bir yaklaşımı test etmektedir. F 35 model hava jetlerinin Otomatik Lojistik Bilgi Sistemi tarafından kullanılan bu yaklaşım, uçağın motorlarına gömülü sensör verilerini çıkarmakta ve teknisyenlerin uçağı ne zaman kontrol etmeleri veya parçaları değiştirmelerini belirlemek için verileri kullanmaktadır¹¹⁰.

Yapay zekanın askeri siber hareketleri ilerletmede kilit bir teknoloji olması muhtemeldir. ABD Siber Komutanı Amiral Michael Rogers, Senato Silahlı Hizmetler Komitesi nezdinde verdiği 2016 yılında ki ifadesinde, siber alanda yalnızca insan zekasına güvenmenin “kaybedilen bir strateji” olduğunu belirtmiştir¹¹¹. Geleneksel siber güvenlik araçları bilinen kodla geçmiş eşleşmeleri

¹⁰⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası İnsan Hakları Kliniği (2016), 'Katil Robotlar ve Anlamlı İnsan Kontrolü Kavramı: Konvansiyonel Silahlar Konvansiyonu Anlaşması (CCW) Delegeleri', <https://www.hrw.org/news/2016/04/11/katil-robotlar-ve-kavram-insancil-anlami-kontrolu>.

¹⁰⁹ Corrigan Jack (2017), “Three Stars General Wants AI in Every New Weapon System,” *Defense One*, November 3, 2018, <http://www.defenseone.com/technology/2017/11/three-star-general-istiyor-yapay-zeka-her-yeni-silah-sistemi/142239/?OREF=d-nehir>.

¹¹⁰ Weisgerber Marcus (2017), “Air Force Defense Firms: Do You Want to Data Your Planes? Pay,” *Defense One*, 19 September 2018, <http://www.defenseone.com/technology/2017/09/military-planes-predictive-maintenance-technology/141133/>.

¹¹¹ Michael Rogers, Senate Armed Services Committee, Announces Receiving Testimony on Encryption and Cyber Issues, 13 September 2016, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/16-68_09-13-16.pdf.

arar ve bilgisayar korsanlarının savunmayı aşmak için bu kodun küçük bölümlerini değiştirmeleri gerekir. Diğer yandan, yapay zekâ özellikli araçlar, daha geniş ağ etkinliği modellerinde anormallikleri tespit etmek için eğitilebilir, saldırıya karşı daha kapsamlı bir engel sunmaktadırlar¹¹².

Yapay zekâ, rakiplerin bilgi işlemlerinin bir parçası olarak dağıtabilecekleri gerçekçi fotoğraf, ses ve video sahteciliği veya derin sahtekarlıklara olanak tanımaktadır. Gerçekten de sahte haber raporları oluşturmak, kamuoyunun söylemini etkilemek, halkın güvenini aşınmak ve diplomatlara şantaj girişiminde bulunmak için ABD ve müttefiklerine karşı derin sahte teknoloji kullanılabilir¹¹³. Her ne kadar önceki derin sahte ürünler uzmanlar tarafından tespit edilse de teknolojinin karmaşıklığı, adli analiz araçlarını kandırabileceğini göstermektedir.

1.1.3. Terörle Mücadelede Otonom Sistemlerin Kullanımı

Operasyonel soruşturma faaliyetleri teorisi uyarınca, terörle mücadelede aşağıdaki formlar ve operasyonel soruşturma önlemleri kullanılabilir: kişisel soruşturma, operasyonel deney, operasyonel kombinasyon, operasyonel araştırma, operasyonel gelişim, vb. gibi örnekler sayılabilir¹¹⁴.

Yapay zekanın yükselişi, teröre karşı savaş gibi güvenlik konularının da merkezinde yer almaktadır. Otonom makineler ayrıca terörizm riski, jeopolitik risk ve savaş riski ile ilgili iş kolları açısından olumsuz etkileri olan ölümcül silahları ve askeri uçakları da içermektedir. Bununla birlikte, otonom sistemler, özellikle risk önleme ve afet azaltma bağlamında, sigortacılara da birçok fırsat sağlayabilecektir.

¹¹² Lyle Amaani (2016) “National Security Experts Examine Intelligence Challenges at the Summit” 9 Eylül 2016, <https://www.defense.gov/News/Aralık/Aralık/938941/national-security-experts-examine-intelligence-challenges-at-summit/>

¹¹³ Rempfer Kyle, (2018) ““ Have you heard of fake fake technology? Fake audio and video technology can be used to blackmail US troops. ”Military Times, 19 Temmuz 2018, <https://www.militarytimes.com/news/your-air-force/2018/07/19/ever-heardof-deep-fake-technology-the-phony-audio-and-video-tech-could-be-used-to-blackmail-us-troops/>.

¹¹⁴ Theory of operational search effectiveness: a textbook (2006) Ed. K. K. Goryainov, V. S. Ovchinsky, G.K. Sinilova. M. : İnfra-M, s.832

Aerobotikler¹¹⁵ ayrıca insan yapımı veya doğal afetler sonrası izole edilmiş ve tehlikeli alanlara kolay erişim sağlar. ABD kasırgası Harvey'den (Ağustos- Eylül 2017) sonra, iki ABD sigorta şirketi (*Allstate ve Farmers Insurance*) mülk sigortası hasarını değerlendirmek için bahsi geçen teknolojiyi kullanmıştır¹¹⁶.

1.2. Yeni Silah Teknolojileri ve Uluslararası Hukuk

Bilgi işlem, telekomünikasyon ve ağlar iş, hükümet ve eğitim biçimimizi değiştirirken, mücadele biçimimizi de aynı doğrultuda değiştirmiştir. Bilgi teknolojisi, hemen hemen tüm askeri silahlar, iletişim, komuta ve kontrol sistemlerinin yanı sıra modern sanayi (veya sanayi sonrası) ekonomileri ve askeri çabalarını destekleyen sivil sistemlere yayılmaktadır. Yeni savaşma yöntemlerinden bazıları, genel olarak “düşmanın bilgisini ve işlevlerini reddetme, sömürme, bozma eylemleri, kendimizi bu eylemlere karşı koruma ve kendi kendimizi sömürme” eylemi olarak tanımlanan “bilgi savaşı” araçları olarak bilinmektedir¹¹⁷. Bu nedenle, bilgi savaşı bilgisayar sızması ve telekomünikasyon sahteciliği gibi yeni teknikleri ve gözlemler, kamufrajlar ve gözlem noktalarına ve iletişim hatlarına fiziksel saldırılar gibi eski teknikleri içermektedir.

Bazıları bilgi savaşının büyük oranda kan dökülen savaşlarla mücadele çağında kullanabileceğini öne sürdü; ABD bilgi savaşçılarına göre önemli düşman komuta ve kontrolünü veya sivil altyapı sistemlerini, eğer varsa, çok az can kaybıyla etkisiz hale getirebildiklerinden, savaş siber alanda gerçekleşecekti. Diğerleri, kan dökülmesinin önüne geçilebilmesi yalnızca geliştirilmiş iletişim ile gerçekleştirilebileceğini öngörmektedir. Yine bilgi teknolojisinin yanı sıra yeni

¹¹⁵ Genellikle insansız uzay sondası veya insansız hava aracı bağlamında kullanılan bir hava robotudur.

¹¹⁶Yapay Zekanın (Re) Sigorta Sektörüne Etkisi
https://www.scor.com/sites/default/files/focus_scor-artificial_intelligence.pdf . 03.05.2019

¹¹⁷ Aldrich Richard W, (1996) Status Report on the International Legal Impacts of the US National Institute of Security Studies Weather Institute Information Report 9, 3-5.

sosyal örgütlenme biçimlerinin gelişimine katkıda bulunabileceği ileri sürülmektedir¹¹⁸.

Bilgi teknolojisinin gelişimi ve yayılması savaşın geleceği için ne anlama gelmekte ise bilgi teknolojisinin sağladığı yeni saldırı biçimlerinin diğerlerinden niteliksel olarak farklı olabileceği açıktır. Örneğin, bilgisayar girişi ve bilgisayar virüsleri gibi araçların kullanılması, fiziksel, kinetik dünyadan savaşa girerek onu maddi olmayan bir elektronik ortam haline getirebilir. Bunlardan bazıları bilim kurgu ürünü gibi görünen bu yeni saldırı biçimleri, fiziksel yıkıma uğramayacak olanlardan, yaşamlarını yitirebilecek olanlara kadar süren süreklilikler arasında değişmektedir. Saldırıları uzaktan, radyo dalgaları veya uluslararası iletişim ağları üzerinden, düşman sınırlarının ötesinde fiziksel bir saldırı olmaksızın gerçekleştirilebilir. Hasar, askeri ya da sivil ölümlerden, sistem arızalarından, kriz sırasında önemli askeri ya da devlet sistemlerinin hizmet vermemesine, ekonomik sıkıntı veya yalnızca günlük yaşamlarında bilgi sistemlerine bağlı sivil nüfus için uygunsuzluğa kadar değişebilmektedir¹¹⁹.

Yeni teknolojiler, özellikle bilgisayarların, telekomünikasyonların ve ağların geliştirilmesi, rakiplerin birbirlerine yeni yollarla saldırmasını mümkün kılmaktadır. Saldırganlar düşman ülkeye fiziksel olarak girmeksizin, düşman sistemlerine zarar verebilmek amacıyla uluslararası ağları kullanabilir ve ülkelerin elektronik ya da diğer bilgi tabanlı sistemlere bağımlılığı bu sistemleri cazip hale getirebilir. Ayrıca, birçok bilgi sisteminin ve altyapının çift kullanımlı doğası, askeri ve sivil hedefler arasındaki ayrımı bulanıklaştırabilir¹²⁰.

Bu tür yeni saldırılar, uluslararası hukuk açısından sorun yaratabilir çünkü hukuk muhafazakardır. Teknolojik değişim yasal kategorilerle uyuşmayan yeni faaliyetler sağlayabilir veya mevcut hukuki prensipler arasındaki çelişkiler olabilir. Bilgi savaşı, mevcut uluslararası hukuku üç temel yolla zorlamaktadır. İlk olarak, bu tür saldırıların yol açabileceği maddi olmayan zararlar, geleneksel savaşın yol açtığı

¹¹⁸ Charles J. Dunlap, (1996) 2007 Yüksek Teknoloji Savaşı'nı nasıl kaybettik. Haftalık Standart. 29 Ocak, 22.

¹¹⁹ Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson (1996), Strategic Information War: The New Face of War 64. http://www.infowar.com/mil_c4i/export.html.ssi.

¹²⁰ Molander, supra note 6, at 64.

fiziksel zarardan analitik olarak farklı olabilir. Bombaların ve mermilerin yol açtığı yıkım biçimlerinin görülmesi ve anlaşılması kolaydır ve savaşın ne olduğuna dair görüşlere tam olarak uyum sağlamaktadır. Buna karşılık, depolanan verilerin bozulması veya manipülasyonu da dahil olmak üzere bilgi sistemlerinin, sivil toplumun bozulması veya ekonomik yaptırımlar gibi faaliyetlere daha yakın olabilen devlet hizmetlerinde zararlara neden olabilir.

İkincisi ise sinyallerin uluslararası ağlar üzerinden ya da radyo dalgaları gibi bir atmosferde seyahat etme kabiliyeti ulusal ve bölgesel egemenlik kavramını zorlamaktadır. 1648 Vestfalya Antlaşması'ndan bu yana uluslararası hukukun temel ilkesi olan egemenlik, her milletin sınırları içindeki olaylarda mutlak bir yetkisi olduğunu savunmaktadır¹²¹.

Ağlar arasında veya sinyaller uluslararası sınırları hızla ve cezasız bırakırken, ulusal yasal otoritenin bireyleri veya grupları etkileyebilmeleri için egemenlik, artan bir şekilde ağa bağlanmıştır. Ayrıca, sinyallerin neden olabileceği somut sınırların ihlali, geleneksel olarak askeri saldırının bir parçası olarak anlaşılan ihlal türü olarak algılanmayabilir¹²².

Üçüncüsü, bilgi savaş saldırılarının "barış" veya "savaş" olarak tanımlanması, hedeflerinin askeri (ve dolayısıyla genel olarak meşru hedefler) veya sivil (genellikle yasaklanan) olarak tanımlanması açısından zorluklar içerebilmektedir. Ayrıca, saldırıların yol açtığı somut zararlar, insancıl hukuk kurallarının savaşçı olmayanları korumak için tasarladığı yaralanmalar şeklinde de olmayabilir.

ABD'nin, uluslararası hukukun bu yeni çatışma biçimlerine nasıl uygulanacağını anlaşılmasında önemli bir yeri bulunmaktadır. Birincisi, bir iç siyaset meselesi olarak ABD, büyük ölçüde meşru bir kültüre sahiptir. Kamuoyunda siyasal retorik eylemler rutin olarak tanımlanmakta ve hukuki terimlerle tartışılmaktadır. İkincisi, iç hukuk meselesi olarak uluslararası hukuk, Kongrenin çıkardığı yasal düzenlemeler kadar ABD'nin eyalet kanunlarının da bir parçasıdır. Üçüncüsü, ABD Hükümeti'nin Soğuk Savaş sonrası dönemde (ve hatta daha önce)

¹²¹ Mark W. Janis, Uluslararası Hukuka Giriş 1 (2d, 1993)

¹²² Peter W. Singer, Wired for War, Robotics Revolution and Conflict in the 21st Century (Penguin Books, 2009), s.133.

uluslararası koalisyonların himayesinde ve BM'nin himayesinde hareket etmeleri konusunda göz önündedir. Son olarak, önde gelen dünya gücü olarak ve bilhassa bilişim sistemlerine bağlı olan Birleşik Devletler, uluslararası statükoyu elinde bulundurmaktadır. Uluslararası kurallar, istikrarın sağlanmasına ve bilgi sistemlerinin korunmasına yardımcı olduğu ölçüde, ABD menfaatlerine fayda sağlayabilir.

Belki de söz konusu teknolojinin yeniliği nedeniyle, hiçbir uluslararası hukuk hükmü, bilgi savaşı olarak bildiklerimizi yasaklamamaktadır. Ancak, bu eksiklik önerici değildir, çünkü uluslararası hukukun belirli silahları ele alma iddiasında bulunmaması durumunda bile, genel ilkeleri bu silahların ve teknolojilerin kullanımı için geçerli olabilir¹²³. Bununla birlikte, mevcut uluslararası hukuk, birçok durumda çeşitli bilgi savaş tekniğine yer vermektedir.

1.3. Yeni Silah Teknolojilerine Dair Uluslararası Hukuk Üretiminde Temel İlke: Marten's Kuralı

Silahlı çatışmalar hukuku (SÇH) normlarını siber saldırılara uygulamak ancak silahlı çatışmalarda (çoğunlukla uluslararası silahlı çatışmalarda ve muhtemelen uluslararası olmayan silahlı çatışmalarda) mümkündür. Siber saldırıların SÇH kapsamına girdiği durumlarda savaş araçlarını ve yöntemlerini düzenleyen yasal kısıtlamalar siber saldırılara da uygulanmaktadır. Bu kısıtlamalar, savunma (siber saldırı savunurken yapılan eylemler) veya hücumda (bir savaşıya karşı siber saldırı gerçekleştirilirken yapılan eylemler) izin verilen eylemlerin özgürlüğünü sınırlar.

SÇH, siber saldırılarla ilgili açık bir antlaşma hükümleri veya özel düzenleme kuralları içermemektedir. Bugüne kadar siber silahlara kısıtlama getirecek uluslararası bir silah kontrolü antlaşması olmamıştır. Bu durum iki farklı bakış açısı oluşturdu. Bir düşünce okulu, bir antlaşmanın olmayışının yasanın siber saldırılara uygulanmadığı ve devletlerin bu alanda eylem yapmakta serbest olduğu anlamına geldiğini söyleyerek karşı tarafın savunucusu olmaktadır. Fakat sonuç olarak daha

¹²³ Henkin, supra note 17, at 68-71

dengeli bir görüş olan, yorum ve benzetme yoluyla yasal boşluktan kaçınmak, ikinci düşünce okulunun temelini oluşturmuştur¹²⁴.

Dolayısıyla, açık normların yokluğunda, kişi eylem özgürlüğü sınırlarını belirlemek için Marten's Kuralına uymalıdır. Bu madde, yönetmeliklere dahil olmayan durumlarda, nüfus ve savaşçıların, medeni uluslar arasında kurulan kullanımlardan ve halkın gerekliliklerinden kaynaklanan uluslararası hukukun ilkelerinin korunması gerektiğini belirtmektedir. Kuralın amacı, savaşçıların savaş yöntemlerinin veya savaş araçlarının seçiminin sınırsız olmadığını belirtmek ve silahlı çatışmalarda antlaşma düzenlemesi veya geleneksel hukuk ile kapsanmayan olayı ortadan kaldırmadır. Bu ilke, modern antlaşmalarda veya gümrüklerde siber saldırıların açıkça belirtilmemesi durumunda bile, SÇH'dan türetilen bazı temel kısıtlamaların hala geçerli olduğunu onaylamaktadır¹²⁵.

Eğer Marten's Kuralı yoluyla, siber saldırılar hukukun dışına çıkmıyorsa SÇH, siber saldırılar için geçerli olmaktadır. Eğer siber saldırılar bir savaş aracı olarak algılanıyorsa, farklı siber saldırı türlerini ayırt etmek bir zorunluluktur. Çünkü tüm saldırılar SÇH tarafından düzenlenmemektedir. Sorulması gereken husus, siber saldırının saldırıda şiddet kullanımını teşkil edip etmediğidir. 1949 tarihli Cenevre Sözleşmeleri ve özellikle 1977 tarihli I. Ek Protokolü saldırılarıyla şiddeti tanımlamaktadır. Bu saldırılar, muhaliflere karşı veya savunmada muhaliflere karşı şiddet eylemleridir.

Görüntü, siber saldırılara ilişkin olarak bulanıklaştırılmıştır; çünkü bazı saldırı türleri veya izinsiz girişler, ticari veya askeri bir intranetin¹²⁶, finansal veya kişisel bilgilerin indirilmesi, internete geçici olarak erişim kaybının neden olabilir. Bu listeye, istihbarat toplama ile daha çok ilgilenen, ancak herhangi bir zararlı etkiye neden olmayabilecek siber casusluğu da eklemek mümkündür. Öte yandan, doğrudan

¹²⁴ Pustogarov, Martens Charter in International Law "(1999) 1 Journal of History of International Law 125

¹²⁵ Antonio Cassese, "Martens Rule: Half Nut or Plain Pie in the Sky" (2000) 11: 1 European Journal of International Law 188.

¹²⁶ sadece belirli bir kuruluş içindeki bilgisayarları, yerel ağları ve geniş alan ağlarını birbirine bağlayan, çoğunlukla TCP/IP tabanlı bir ağıdır. İtranet'ler Ağ geçitleri ile diğer ağlara bağlanabilir. Temel oluşturulma amaçları, kuruluş bünyesinde bilgileri ve bilgi işlem kapasitesini paylaşmaktır.

veya dolaylı olarak kinetik silahlara benzer şekilde kişilere zarar verebilecek siber saldırılar da vardır.

Uluslararası insancıl hukukun (UİH) kilit araçlarından bazılarında görünen Marten's Kuralı, bu sürecin kolaylaştırılabileceği bir mekanizma sunmaktadır. Yeni askeri teknolojilerin, özellikle de robotik ve özerk silahların geliştirilmesinde hızlı ilerlemenin, Marten's Kuralının, hukuk ve etik arasındaki ilişkinin tartışmasını geride bırakabileceğine dair korkuların olduğunu göstermektedir.

Bu Protokolün veya diğer uluslararası antlaşmaların kapsamına girmeyen durumlarda, siviller ve savaşçılar, insanlık ilkelerinden ve kamu vicdanının diktelerinden türetilmiş uluslararası hukuk ilkelerinin korunması altında kalır.

Marten's yorumları üç kategoriye ayrılabilir. Kuvvetli devletler, tipik olarak, Kuralı önemsiz kılan “dar” bir yorumunu tercih etmişlerdir. Böyle dar bir yorum, Kuralın basitçe görüldüğü antlaşmalara imza atan tarafların geleneksel uluslararası kurallarla yönetildiğini iddia eder. İnsan hakları örgütleri tarafından sıklıkla tercih edilen “geniş” bir yorum, Kuralın kendisinin bağımsız bir hukuk kaynağı olabileceğini savunmaktadır. Diğer bir deyişle, bu yoruma göre, “... yerleşik gelenek, insanlığın ilkeleri ve... kamu vicdanının dikteleri” maddesinde belirtilen kaynaklar, belirli uygulamaların UİH tarafından yasaklandığı tartışmalarının temelini oluşturabilir. Antlaşma metninde belirtilmemiş olsa bile Marten's Kuralının, insanlık kaybını etkileyen insanlık izleme raporuna dahil edilmesinden bu yana özerk silah sistemleri yasağı için destek sağladığı iddiası, bu son okumaya dayanmaktadır.

Bazı makamlar ayrıca Marten's Kuralının mevcut antlaşma kanunu metninin belirli yorumlara dayanan bir argümanı desteklemesine imkân tanıyan, ancak belirli yasakları desteklemediğini savunmuştur.

2. YENİ BİR SİLAHLI ÇATIŞMA UNSURU OLARAK İNSANSIZ HAVA ARACI

İnsansız hava araçları (İHA), onu yönlendiren bir pilot olmadan uçak şeklinde makineleri ifade etmektedir. Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü (NATO), İHA'ları bir insan operatör taşımayan, aracın kaldırılması için aerodinamik kuvvetler kullanan, kendiliğinden hareket edebilen, ölümcül veya ölümcül olamayan bir hava aracı olarak tanımlamaktadır. Balistik veya yarı balistik araçlar, seyir füzeleri ve top mermileri insansız hava araçları olarak kabul edilmez¹²⁷. Verilen sınırlamalardan görüldüğü üzere, İHA'nın ana özelliğinin uçakta pilot bulunmamasıdır¹²⁸.

“Uzaktan kumandalı” İHA'larda, genellikle hareket merkezlerinde bulunan bir operatör (askeri ya da sivil kişi) makineyi çalıştırmaktadır. Orada, genellikle gerçek muharebe bölgesinden bin kilometre uzaktaki hareket merkezlerinde, personel hareketin gidişatına karar vermektedir¹²⁹. Karar, uçak tarafından taşınan kızılötesi veya TV sensörleri tarafından sağlanan gerçek çevrimiçi bilgilere dayanarak verilir¹³⁰. Böylece, saldırı öncesi durumun değerlendirilmesi, hedefe yönelik ve bir silah sisteminin serbest bırakılması gibi bir askeri harekât, bir bilgisayar ekranında uzaktan kumanda çubukları ve düğmelerle gerçekleştirilir. Sıradan bir video oyunundaki gibi gerçekleştirilmektedir¹³¹.

İHA'lar geleneksel olarak gözetim, keşif, arama ve istihbarat toplama amacıyla kullanılmaktadır¹³². Operatörlerine bir bilgi üstünlüğü sağladıkları için, genellikle askerî harekât alanında “havadan havaya ve kara saldırılarına destek olarak” kullanılmaktadır¹³³. Günümüzde, bir pilot tarafından işletilen hafif uçak teçhizatı ile karşılaştırılabilir ölümcül bir kuvveti taşıma kabiliyetinden oluşan teknolojik ilerleme ortaya çıkmıştır. İHA'lar sadece istihbarat verisi sağlayan esnek

¹²⁷ Temel terminolojik belge NATO APP6 (2010).

¹²⁸ Hava ve Füze Savaşlarına Uygulanacak Uluslararası Hukukla ilgili HPCR El Kitabına ilişkin yorum, sürüm 2.1. Mart 2010, s. 54.

¹²⁹ <http://science.howstuffworks.com/predator.html>.

¹³⁰ Hava ve Füze Savaşlarına Uygulanacak Uluslararası Hukukla ilgili HPCR El Kitabına ilişkin yorum, sürüm 2.1. Mart 2010, s. 55.

¹³¹ GA UN A / HRC / 14/24 / Ek 6, Yargısız, özlü veya keyfi idamlarla ilgili Özel Raportör Raporu, Philip Alston, Hedefli Öldürme Çalışması, 28 Mayıs 2010, s. 25, nokta 84.

¹³² <http://www.fas.org/irp/program/collect/uav.htm>.

¹³³ Hava ve Füze Savaşlarına Uygulanacak Uluslararası Hukukla ilgili HPCR El Kitabına ilişkin yorum, sürüm 2.1. Mart 2010, s. 54.

ve ucuz bir aracı değil, aynı zamanda çok işlevli ve verimli bir savaş aracı olarak bilinmektedir¹³⁴. Aşamalı istihdamlarına ilişkin açıklayıcı bir açıklama olarak, 2002'de CIA tarafından bir Hellfire füzesi kullanılarak işletilen Predator'un Yemen'de altı El-Kaide üyesi taşıyan bir aracı imha ettiği zaman doğrulanmış bir ölüm gerçekleştirdiğidir¹³⁵. O zamandan beri, askeri harekate dayalı yetenekleri tam savaş işlevlerine genişledikçe, savaş etkileşimleri giderek artmıştır. Örneğin, Afganistan'daki çatışmalarla ilgili olarak, 2004'teki orijinal bir sıfır İHA savaş mücadelesi 2010'da toplam 117 saldırıya yükselmiştir, İHA'ların istihdamı her yıl neredeyse iki katına çıkmıştır¹³⁶. İHA'ların istihdamındaki bu artış, sivil kayıplar için olası bir artışı da beraberinde getirmektedir¹³⁷.

2.1. İnsansız Hava Araçları, Kontrol ve Yasal Sorumluluk

Son zamanlarda insansız hava aracı olarak adlandırdığımız araçların silahlı versiyonlarının kullanımıyla ilgili tartışmalar, öncelikle İsrail ve CIA'nın bazı operasyonlarının hukuka uygunluğunun tartışmalarından kaynaklanmaktadır¹³⁸. Bu durumun provoke ettiği hukuki tartışmalar, çoğunlukla kurallara aykırı olarak yaşamdan yoksun bırakma, toprak egemenliğinin ihlali, kendini savunma hakkı, askeri olmayan pilotların kullanılması gibi sorular etrafında dönmektedir¹³⁹. Bu sorular ve onların ele alınma şekilleri, SİHA'ların kullanıldığı hareketlerin doğasından kaynaklanmaktadır ve tek bir kişinin kullanımıyla gerçekleştirilen bireysel eylemlerle ilgilidir.

Bununla birlikte, şu anda mevcut olan ve gelecekteki insansız hava aracı teknolojisinin gözetim özelliklerini ele alırsak, şimdiye kadar adressiz yasal uygulamalar ortaya çıkmaktadır. Birincisi, daha gelişmiş silahlı yeteneklerle birlikte

¹³⁴ http://www.tyden.cz/rubriky/zahranici/asie-a-oceanie/bezpilotni-stroje-zabijaci-civilistu-nebo-zbransnu_134916.html.

¹³⁵ İnsansız hava araçları. Gökyüzü Kalabalık: İnceleme Yılı 2009. (2011)

¹³⁶ Uzun Savaş Dergisi, Pakistan'daki ABD hava saldırılarına ilişkin verileri yayınlamak 2004-2011. www.longwarjournal.org/pakistan-strikes.php. 3 Ocak 2011 tarihli veriler

¹³⁷ Armada Rehberliği, Drons 2009, Cilt 33, 3/2009.

¹³⁸ Heller K.J, (2013) The Hell of a Killing Machine: Signature Strikes and International Law. J Int Criminal Justice.

¹³⁹ Blank LR (2012), "After Top Gun: How Drone Attacks Affect the War Code? 33 U Pa J Int'l L 675; Institute of Human Rights, Columbia University.

hızla artan insansız hava aracı teknolojisinin sürveyan kapasitesi, AİHS'i tetikleyebilecek bölgeler ve kişiler üzerinde bir derece kontrol kullanma ve saldırılara yönelik toplanan insan hakları yükümlülüğüdür¹⁴⁰. İngiltere dışında, AİHS devletleri henüz silahlı saldırılar için insansız hava aracı kullanmamışlardır. İnsansız hava aracı teknolojisinin AİHS kapsamında kullanılmasının yasal sonuçları, insansız hava aracı teknolojisinin istihdamından kaynaklanan diğer insan hakları yükümlülüklerini tartışmak için kullanılabilir.

İkincisi, insansız hava aracı teknolojisinin gözetim kapasitesi, pilotlar için riskin geri çekilmesi ile birlikte, ihtiyatlı UIH'nın uygulanmasını etkiler. Buradaki argüman, insansız hava aracı teknolojisinin, hedeflerin değerlendirmelerini yapma kabiliyeti şeklinde tedbirler sunduğudur¹⁴¹.

Dolayısıyla, insansız hava aracı teknolojisi, bir saldırının sivil zayıatları yol açıp açmayacağına dair şüphede, devletlerin tüm bilgi toplama araçlarını tüketmeleri için mevcutsa insansız hava aracı teknolojisini kullanma zorunluluğu sorunun gündeme getirmektedir. Aynı zamanda insansız hava aracı teknolojisi, askeri etkinliği verimlilikle, önlemle, dengelemekle ilgili klasik ikilemleri, şimdiye dek personel, malzeme ve aciliyet endişelerinden kaynaklanan ikilemleri çözmektedir. Tartışılacağı gibi, insansız hava aracı teknolojisini kullanma zorunluluğu hem insansız hava aracı saldırılarına hem de diğer silah sistemlerine uygulanmalıdır.

Sivil uygulamalar için insansız hava araçlarının artan kullanımı, birçok ülkede hukuki zorluklarla karşı karşıya geldi. Bu zorluklar arasında, insansız hava araçlarının, kamu ve ulusal güvenliğe zarar vermeden ve ulusal, tarihi veya doğal öneme sahip alanları koruyacak çalıştırılmalarını sağlama ihtiyacı bulunmaktadır. İnsansız hava aracı saldırılarının belirli yönlerini düzenleyen uluslararası standartlar şu anda Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü (USHÖ) tarafından değerlendirilmektedir. ICAO, 2011 yılında İnsansız Uçak Sistemleri (İUS) (CIR328) adlı bir genelge yayınladı. Genelge, Tavsiye Edilen Uygulamalar yoluyla temel uluslararası düzenleyici çerçevenin geliştirilmesine yönelik, Hava Seyrüsefer

¹⁴⁰ Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesi madde 15 (3 Eylül 1953) 213 UNTS 222.

¹⁴¹ İnsan Hakları Enstitüsü m.2

Hizmetleri (HSH) için Destek Prosedürleri ve rehberlik materyali ile İUS'ın rutin hareketini güvenli, özellikle uygulama ve kullanışlılığı ile ilgili devletlere yorum yapma çağrısında bulunmaktadır.¹⁴².

İnsansız hava aracı saldırılarının kuralları, tüm İHA'ların Avrupa Birliği (AB) havacılık güvenliği çerçevesine dahil edilmesine yönelik bir öneride bulunan AİHS Komisyonu tarafından yürütülmektedir. Bazı ülkeler, İHA'ların işleyişiyle ilgili yasalar çıkarmış veya geçici hükümler uygulamış olsalar da halihazırda çeşitli düzenleyici ve yasal teklifler dikkate alınmaktadır.

AİHS, AB'ye üye devletlerde 150 kg'ı aşan büyük sivil İHA'ların hareketleri AB Hukuku ile düzenlenmiş ve AİHS Havacılık Hizmet Ajansı tarafından izlenmiştir. Daha küçük uçaklar şu anda AB düzeyinde büyük ölçüde düzenlenmemiştir ve bu nedenle bireysel AB üye devletleri tarafından düzenlenmektedir.

2.2. İnsansız Hava Araçları Sistemlerindeki Gelişmeler

Yamaha Motor Corporation (Iwata, Shizuoka, Japonya) en gelişmiş askeri nitelikte olmayan İHA'yı üretmektedir. Öncelikle Yamaha İHA, pirinç tarlalarının, soya fasulyelerinin ve buğdayın haşere kontrolü gibi tarım uygulamaları için geliştirilmiştir. İlk sistem olan RCASS 1980 yılında kuruldu. Daha sonra, 1990'da R50 helikopteri 20 kg yük kapasitesine ve yükseklik tespiti için bir lazer sistemine sahipti. 1997 yılında, RMAX tipi çıktı ve 3 yıl sonra bir azimut ve diferansiyel Küresel Konumlandırma Sistemi (KKS) sensör sistemi ile donatıldı¹⁴³. Miller, böceklerden kaynaklanan insan hastalıklarını azaltmak için pestisitleri dağıtmak için İHA kullanmanın etkinliğini belirleyen bir deney gerçekleştirdi¹⁴⁴. Bu deneyde,

¹⁴² ICAO, İnsansız Uçak Sistemleri (UAS), Circular 328 AN/190 (2011), <https://www.trafikstyrelsen.dk/~media/Dokumenter/05%20Luftfart/Forum/UAS%20%20dronr/ICAO%20Circular%20328%20Unmanned%20Aircraft%20Systems%20UAS.ashx>, archived at <https://perma.cc/J5EM-TSAY>.

¹⁴³ Hoffman W. C., Y. Lan (2015). Development of Unmanned Aerial Vehicles for Site-specific Crop Production Management. Usda-Ars, Sparc, Apmru College Station, Texas, USA.

¹⁴⁴ Miller, J. W. (2005). Report on the development and operation of the UAV for an experiment on unmanned pesticide applications. AFRL, USAF.

RMAX tipi ticari bir kullanıma hazır Yamaha İUS hem sıvı hem de zerre ilacı dağıtma cihazlarıyla donatıldı ve İHA'nın hava ilacı teslimatı için test yapıldı.

SR serisi İHA helikopterleri son yıllarda Rotomotion, LLC (Charleston, SC) tarafından geliştirilmiştir. Bu helikopterler tamamen özerk, insansız dikey kalkış ve iniş İHA'larıdır. Huang ve arkadaşları, SR200 İHA helikopterinde kullanım için düşük hacimli bir püskürtme sistemi geliştirilmiştir.¹⁴⁵ Simpson ve arkadaşları, tarımsal uzaktan algılama için düşük maliyetli bir RC İHA platformu geliştirdiler. Geliştirilen İHA, görüntüleme sensörlerini hedef alanın üzerine taşıdı. Sistem çeşitli konumlardaki havadan görüntüleri başarıyla yakaladı. Herwitz ve arkadaşları, Ulusal Havacılık ve Uzay Dairesi (NASA)'nın güneş enerjili Pathfinder-Plus insansız hava aracını (İUS) kullanarak ABD ulusal hava sahasında Kauyapay zekaCoffee Company'nin 1500 hektarlık planının üstünde bir konsept kanıtı görevi yürütmüştür¹⁴⁶. Hardin ve Jackson, bir İHA sistemi mera fotoğrafçılığı geliştirmiştir¹⁴⁷. Hunt, İHA kullanarak yüksek çözünürlüklü multi spektral dijital fotoğrafçılık sistemi geliştirdi¹⁴⁸. Swain ve arkadaşları, bir pirinç mahsulünün verimini tahmin etmek için kaliteli multispektral görüntüleri elde etmede RC insansız helikopter tabanlı Düşük İrtifa Uzaktan Algılama (LARS) kullandı¹⁴⁹.

2.2.1. İHA'ların İşletilmesi ve Sistem Entegrasyonu

İHA'nın çok amaçlı bir araştırma aracı olarak uygulanabilirliği son on yıldan bu yana büyük ilgi görmüştür. Temel teknoloji yapı taşları arasında uçak gövdeleri, itme sistemleri, yükler, güvenlik veya koruma sistemleri, fırlatma ve kurtarma, veri

¹⁴⁵ Huang, Y., W. C. Hoffmann, Y. Lan, W. Wu and B. K. Fritz. 2009. Development of a spray system for unmanned aerial platform. *App Eng Ag*. 25(6): 803-809.

¹⁴⁶ Herwitz, S.R., L.F. Johnson, S.E. Dunagan and R.G. Higgins. 2004. Imaging from an unmanned aerial vehicle: agricultural surveillance and decision support. *Compulsory. Electric.. Ag*. 44(1): 49-61.

¹⁴⁷ Hardin, P. J. and Jackson, M. W. 2005. Unmanned aerial vehicle for pasture photography. *Range. ecolo. Direction*.58(4):439-442.

¹⁴⁸ Hunt, E.R., C.L. Walthall, C.S.T. Daughtry. 2005. High resolution multispectral digital photography using unmanned aerial vehicles. *Proceedings of the 20th biennial workshop on resource assessment on aerial photography, videography and high-resolution digital imagery*. Weslaco, TX.

¹⁴⁹ Swain, K. C., H. P. W. Jayasuriya and S. J. Thomson. (2010). Adoption of an unmanned helicopter for low-altitude remote sensing to estimate yield and total biomass of a rice crop. *Transactions of the ASABE in review*.

işlemcisi, yer kontrol istasyonu, navigasyon ve rehberlik ve özerk uçuş kontrolörleri bulunmaktadır.

Test helikopterleri olarak model helikopterler kullanılarak yapılan özerk uçuş araştırması, tüm dünyada çok sayıda ekip tarafından gerçekleştirildi. MIT İHA ekibi başarılı bir şekilde özerk bir akrobasi helikopteri geliştirdi¹⁵⁰. Gelişme, minyatür helikopter dinamiğinin modelleme çerçevesine dayanıyordu. Özerk akrobasi manevrası için model tabanlı kontrol stratejileri tasarlamak için bir metodoloji önerilmiş ve deneysel olarak doğrulanmıştır. Mettler tarafından Carnegie Mellon Robotik Enstitüsü'ndeki önceki çalışmalarına atıfta bulunularak, küçük ölçekli helikopterlerin dinamiğinin rotor tepkisi tarafından yönetilmesinden kaynaklandığı düşünüüyordu¹⁵¹. Gerçek zamanlı kontrol sistemi, sinyalin zamana bağlılığının temsil edilmesini sağlayan bir Döngüsel Donanım simülasyon sistemi kullanılarak geliştirilmiştir.

Georgia Tech'de Açık Kontrol Platformu, simüle edilmiş uçuş hatalarını telafi etmek için GTMAX İUS helikopteri üzerinde yeni bir nesne yönelimli gerçek zamanlı işletim yazılımı mimarı kullanılmıştır. Görece basit bir işlemciyle birlikte ucuz mimariyi tasarlayanın uygulanabilirliği, son derece düşük maliyetli uçuş kontrol sistemlerinin önünü açacaktır. Bir diğer yeni katkı, küçük bir helikopterin izleme performansını iyileştirmede Sahte Kontrol Riskinden Korunma kullanımıydı. Bu mimariyi kullanarak, kontrol sistemine konum, hız, tutum ve açısal hız içeren bir konsolide referans komutu verilebilir. Bir helikopter matematiksel modeli ilk önce toplu parametre yaklaşımıyla oluşturulmuştur¹⁵². RIUS'lerin kontrol modelleri daha sonra, hedef RIUS'lerin uçuş verilerine bir zaman-alan parametrik tanımlama yönteminin uygulanmasıyla türetilir. Tanımlanan modele klasik kontrol teorisi ve modern doğrusal sağlam kontrol teorisi uygulanır. Önerilen kontrolör doğrusal

¹⁵⁰ Gavrillets, V. (2003) : Autonomous Aerobatic Maneuver of a Miniature Helicopter, PhD Thesis, Massachusetts Institute of Technology..

¹⁵¹ Mettler, B., Tischler, M., and Kanade, T. (2002) : American Control Helicopter Society Journal, system identification modeling of a small-scale unmanned rotor for flight control design. 47, s.50 – 63.

¹⁵² Koo, T. J., Pappas, G. J. and Sastry, S. (2001) : Mode Change Synthesis for Accessibility Specifications, Proceedings of the 4th International Workshop on Hybrid Systems: Calculation and Control., P.333 - 346.

olmayan bir simülasyon ortamında doğrulanır ve bir dizi test uçuşunda test edilir¹⁵³. Bu projede, maksimum 22,7 kg taşıma kapasitesine sahip SR200'ün uçuş kontrol sistemi ile bir püskürtme sistemi geliştirilmiş ve entegre edilmiştir. Entegre püskürtücü, bir PWM (Darbe Genişliği Modülasyonu) pompa hız kontrol cihazı aracılığıyla İHA'nın GPS sisteminden ayarlanmış konuma dayalı koordinatlarla tetiklenecek şekilde geliştirilmiştir. Bu püskürtme sistemi laboratuvarında değerlendirilmiştir. Bu yazıda araştırmamız, sistemin, mahsul üretim yönetimi için uygulanmasını teşvik edecek küçük ölçekli bir alanda düşük hacimli püskürtme sistemini değerlendirmiştir.

İHA tabanlı tarımsal uzaktan algılama sistemleri daha önce birçok raporda açıklanmıştır. Johnson ve arkadaşları bağ yönetimi için İHA'da uzaktan algılama tekniği geliştirdi¹⁵⁴. Fukagawa bir Radyo Kontrollü (RC) helikopter tabanlı mahsul büyüme monitör sistemini kullanarak bir multispektral görüntü sensörü ortaya çıkardı¹⁵⁵. Jensen ve arkadaşları, bir tahıl bitkisinin niteliklerini değerlendirmek için bir İHA'dan elde edilen dijital görüntüleri kullanmıştır¹⁵⁶. Sugiura ve arkadaşları İHA görüntü verisi ve üç boyutlu Coğrafi Bilgi Sistemi (GIS) harita oluşturma sistemini tanıtmak için insansız bir helikopter kullanmıştır¹⁵⁷.

2.2.2. İHA'ların Avantaj ve Dezavantajları

İnsansız araçlar sıkıcı, kirli ve tehlikeli işleri yapmak için idealdir: Robotlar, Afganistan'daki gökleri düzinelerce dolaşmaktan vazgeçmiyorlar ve askeri ve sivil ortamlarda (örneğin, bir pilotun yaşamını riske atmadan) çalıştırabilirler. Çoğu İHA hala uçaklarda veya helikopterlerde modellenmiştir, ancak çeşitli şekiller daha çeşitli

¹⁵³ Shim, D. (2000) : Synthesis of Hierarchical Control System for Rotorcraft Based Unmanned Aerial Vehicles, PhD Thesis, University of California, Berkeley.

¹⁵⁴ Johnson, L. F., Bosch, D. F., Williams, D. C. and Lobitz, B. M. 2001. Remote sensing of vineyard management regions: Inferences for wine quality. Appl. Eng. Agric. 17(4):557-560.

¹⁵⁵ Fukagawa, T., K. Ishii, N. Noguchi and H. Terao. 2003. To detect crop growth with a multispectral imaging sensor. ASAE Annual Meeting. Las Vegas, NV.

¹⁵⁶ Jensen, T., Apan, A., Young, F. R., Zeller, L. and Cleminson, K. 2003. Evaluation of grain crop characteristics using digital images from low-altitude remote-controlled aircraft. Proc. Spatial Sci. 2003 Conf. Canberra, Australia.

¹⁵⁷ Sugiura, R., K. Ishii and N. Noguchi. 2004. Remote sensing technology for field information using an unmanned helicopter. Declaration of automation technology for field equipment ... Kyoto, Japan.

hale gelmektedir. Zeplin kaynaklı tasarımları hem sabit hem de dolaşımdaki ISR platformları olarak etkileyici bir dönüş yapmakta ve daha egzotik formlar geliştirmektedir. Dahası, İHA'lar 'insan sınırlamaları' tarafından belirsizdir: Son derece çevik İHA'lar, bir pilotun büyük G kuvvetleri nedeniyle bilincini kaybedeceği manevralar gerçekleştirmek için tasarlanabilir ve uçak gövdeleri, bir insan pilotu için gereken yükü dahil etmek zorunda kalmaz¹⁵⁸.

İnsansız sistemler bütçe kısıtlamalarında çekicidir, çünkü insanlı çözümlere kıyasla daha ucuz olma eğilimindedirler. Karşılaştırmalı ucuzlukları ve insansız olmaları, aynı zamanda daha harcanabilir oldukları anlamına da geliyor. Örneğin taktiksel keşifte, muhtemelen pahalı olabilecek hizmetleri bile sağlarlar. Diğer bir avantajı, İHA'ların çok uzun bir süre havada kalması için inşa edilebilmesidir. Şu anda, güneş enerjisiyle çalışan Zephyr, İHA'lar için on dört gün havada olmak üzere dayanıklılık rekorunu elinde tutuyor ancak havadaki sürenin beş yıla kadar uzatılması için çaba gösterilmektedir.¹⁵⁹

İnsansız sistemlerin geleceği güvence altına alınmış gibi görünse de dezavantajları ve zayıf yönlerde bulunmaktadır. İnsansız hava sistemleri maliyetleri, gittikçe daha karmaşık olan donanımları veya gizlilik gibi teknolojilerinden dolayı, spektrumun en üstündeki insanlı sistemlerin maliyetlerine yaklaşmaktadır¹⁶⁰. Son zamanlarda, örneğin ABD, insanlı U2 yüksek irtifa gözetleme uçağı filosunu Global Hawks ile değiştirmeye karar verdi, bu da daha yüksek maliyetlere neden oldu¹⁶¹. Ayrıca, İHA'ların şu anda temel olarak özel gereksinimler için tasarlanmıştır, oysa insanlı uçaklar çoğu zaman birden fazla rol üstlenebilir ve bu nedenle daha uygun maliyetli olabilir. Bunun zaman içinde değişmesi muhtemel olsa da İHA'lar bu noktada insanlı savaş uçaklarıyla rekabet edemezler. Bu nedenle, tartışmalı hava alanlarına yerleştirilmeleri, kullanımlarını daha asimetrik krizler ve çatışmalarla sınırlandırmaları pek mümkün değildir¹⁶². Elbette sorunlardan biri, modern jetlere

¹⁵⁸ Jaipragas, B. (2012). Drone Builders Earn Cash As War Tactics Evolve. Defense. News (AFP).

¹⁵⁹ Savunma Sanayii Günlük raporu. (2010, Eylül16). DARPA's Vulture: What Goes Up, Needn't Come Down. Defense Industrial Daily

¹⁶⁰ Kalkınma, Kavramlar ve Doktrin Merkezi, İngiltere Savunma Bakanlığı. (2011). İnsansız Hava Aracı Sistemlerine İngiltere Yaklaşımı. Joint Doctrine Note, 2/11.

¹⁶¹ Shalal-Esa, A. (2012, Ocak 24). US Air Force to Kill Global Hawk UAV . Reuters

¹⁶² Warwick, G. (2012, August 13). Diving Markets. Aviation Week and Space Technology.

kıyasla daha düşük hızlarının olmasıdır. Bu aynı zamanda kısa sürede hava gücünün gerekli olduğu yerlerde onları daha az ilginç kılmaktadır.

2.3. Yaşam Hakkı Bağlamında İnsansız Hava Aracı

İHA'ların çoğalması, özellikle de silahlı olanlar, yoğun etik ve yasal tartışmalara neden olmuştur. İHA'ların topraklarının dışındaki bireylere karşı devletlerin ölümcül etkileri ile kullanılmış olması, devletlerin kendi bölgesel eylemlerine taraf oldukları insan hakları sözleşmeleri kapsamında sorumlu tutulup tutulmayacağına ilişkin ek soruyu gündeme getirmektedir. Daha önce, uluslararası yaşam yasası normu olarak yaşama hakkı ve bu haktan yoksun bırakılmasının yasaklanması yönünde çalışmalar yapılmıştır. Alışılmış haliyle, en azından keyfi olarak yaşamlarından mahrum etmeme konusundaki olumsuz yükümlülüğün bir devletin toprakları içindeki uygulamalarla sınırlı olmadığı görülmektedir. Gerçekten de İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, coğrafi uygulamasına ilişkin bir sınırlama maddesi içermez ve sadece herkesin yaşam hakkına sahip olduğunu belirtir¹⁶³.

Ek olarak, Devletler belirli durumlarda, bölge dışı bağlamlarda taraf oldukları insan hakları antlaşmalarına bağlıdır. Yaşam hakkı, uluslararası insan hakları hukukunda (UİHH) birçok antlaşma ile ve geleneksel uluslararası hukukun normu olarak kabul edilen temel bir haktır¹⁶⁴. Bu nedenle, UMSHS'nin 6. maddesi uyarınca, hiç kimsenin keyfi bir şekilde yaşamlarından mahrum edilememesi için İHA kullanan tüm devletlere bağlanan bir kuraldır¹⁶⁵. Silahlı bir çatışmada, keyfi bir terim, UİH normları ışığında yorumlanır, böylece eğer bir silahlı çatışma sırasında bir insan yaşamından mahrum kalırsa, UİH uyarınca yasal bir şekilde keyfi bir öldürme olmaz¹⁶⁶. Ek olarak, AİHS'e taraf devletlerin, savaş sırasında resmi olarak istisna olmadıkça öldürme yapmaları yasaktır¹⁶⁷. Bununla birlikte, hiçbir taraf

¹⁶³ 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin 3. Maddesi.

¹⁶⁴ Melzer N (2008), Targeted Killing in International Law. (Oxford University Press 2008) 184-221.

¹⁶⁵ Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Madde 6 (1).

¹⁶⁶ Tehditin Yasallığı veya Nükleer Silah Kullanımı, Danışma Görüşü, ICJ Raporları 1996 [41].

¹⁶⁷ ECHR, madde 15(1) ve (2).

devletin, herhangi bir silahlı çatışma türünde, 2. maddeye ilişkin yükümlülüklerinden bugüne kadar hiç vazgeçmediğine dikkat edilmelidir.

Silahlı bir çatışmanın dışında, bir devlet kolluk kuvvetlerini uygularken öldürücü kuvvet kullanabilir, ancak bu gücü keyfi kullanamaz. Bu, BM İnsan Hakları Komitesi tarafından, kullanılan gücün orantılı ve gerekli olması gerektiği şeklinde yorumlanmıştır¹⁶⁸. Bu nedenle, silahlı çatışmaların dışında öldürmek için insansız hava saldırıları kullanılması, büyük olasılıkla hukuka aykırı olabilir, ancak diğer yaşamlar tehlikede değilse potansiyel olarak yasal olacaktır¹⁶⁹. Bu, AIHM'in kolluk harekâtı sırasında öldürücü kuvvet kullanımına yönelik yaklaşımı ile uyumludur. Ölümcül kuvvet, yakın gelecekteki ölüm tehdidi veya ciddi yaralanma tehdidine karşı savunmak için kullanıldığında yaşam hakkı ile bağdaştırılabilir, ancak yasa yakınlığının doğası, kesin olarak belirsizdir. Bu, duruma göre yapılması gereken bir tespittir.

ABD, İHA programının kilit teması olan belirli bireylerin hedefli öldürülmesi için insansız hava araçlarının kullanılması, silahlı bir çatışma bağlamı dışında gerçekleştirilirse büyük olasılıkla UIHH kapsamında hukuka aykırı olacaktır. Bunun nedeni, bir bireyin daha önce gerçekleştirilen eylemler temelinde önceden tanımlanması, gereklilik ve orantılılık gerekliliklerine aykırı olmasıdır. Çatışma alanları dışında, bireylerin böyle üstün teknolojik İHA'ların kullanılarak öldürülmesi pek çok uluslararası konferansta da tartışılmış ve ağırlıklı olarak hukuka aykırı olduğu görüşü benimsenmiştir.

2.4. İnsansız Hava Aracı Sistemlerinin Hava Hukuku Bakımından İncelenmesi

Hava hukuku sistemi belirli gerçeklere, politikalara ve ilkelere uygun olarak geliştirilmiştir. Hava hukuku, bir meslek ve normal bir bilim olarak, çok birikimli bir girişim olmuştur. Profesyonellerin ve akademisyenlerin insanlı havacılık ile ilgili

¹⁶⁸ İnsan Hakları Komitesi, Genel Yorum No 6, HRI/GEN/1/Rev.6 (1982).

¹⁶⁹ Alston P (2010) 'Special Rapporteur's report on extrajudicial, summary or arbitrary executions.' (28 May 2010) A/HRC/14/24/Add.6 [45].

pratik sorunları çözmeye yeteneklerini uzun süredir geliştirmiştir. Ancak, hava hukuku son zamanlar önemli bir anomali, insansız hava sistemleri (İUS) veya İHA'ları içermektedir. İUS tarihi, insanlı uçaklardan çok daha ileride olsa da hava hukuku alanında, her zaman kenarlarda kalmıştır. Askeri kullanımda öne çıksa da sivil havacılıkta sadece hobileri ilgilendiren “model uçak” olarak kabul edildiler.

Bununla birlikte, son yıllarda İUS sayısı hem eğlence hem de profesyonel kullanım açısından büyük ölçüde artmıştır. İnsanlığın havacılığına odaklanan normal bilim ve hava hukuku mesleği, İHA'ların özel doğasını ele almakta zorlanmaktadır. Örneğin, İHA'ların harekâtı, uçuşa elverişlilik denetimleri ve hava trafik yönetimi gibi kurumların dışına düşmelerine neden olabilecek sabit hava alanlarına odaklanmamaktadır¹⁷⁰. Benzer şekilde, İHA'ların operasyonel ortamı, düşük seviyeli hava sahasında ve genellikle kentsel alanların arasında uçtukları için farklıdır. Geleneksel uçuş kuralları bile uygun değildir, çünkü İHA'lar pilotun görüş alanı dışında da kullanılabilir.

Literatürde insansız hava araçlarının kullanımının ortaya çıkardığı problemlerin hukuki çerçevesi sivil veya askerî olmak üzere farklı iki sahada tartışılmaktadır. Bu durumlardan sivil kullanım amaçlı odaklanılan konuları, bu konuların kapsamı yönünde “havacılık hukuku” ve “toplumsal etkilenme” başlıklarında araştırmak mümkündür¹⁷¹. Benzer şekilde, İHA'ların harekatsal ortamı, düşük seviyeli hava sahasında ve genellikle kentsel alanların arasında uçtukları için farklıdır.

Tüm İnsansız Hava Araçları belirli bir uçuşa uygunluk sertifikasyonuna uygun şekilde tasarlanmalıdır. İHA'lar için uçuşa uygunluk kontrolü işlemi gerçekleştirilmeli ve elverişli bulunduğu zaman uçuşa uygunluk sertifikası oluşturulmalıdır. Dolayısıyla, havalanacak İHA'ların uçuşa uygunlukları resmi hale getirilerek belirli bir anlamda resmileştirilmiş olacaklardır. İHA'ların havalanmaya uygunluğunun sağlanması yönünde, insanlı hava araçlarına benzer uygulama

¹⁷⁰ Karaağaç, C. (2014) İHA sistemlerine genel bakış. Academia.edu. 07 Şubat 2019'da <https://metu.academia.edu/CengizKaraa%C4%9Fa%C3%A7/Papers> adresinden alınmıştır.

¹⁷¹ Avrupa RPAS Yönlendirme Grubu. (2013). Sivil uzaktan pilot uçak sistemlerinin Avrupa havacılık sistemine entegrasyonu için yol haritası. 29 Kasım 2018'de http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/aerospace/files/rpasroadmap_en.pdf adresinden alınmıştır.

dünyada daha tam standartlaşmamıştır. Bu konu İHA'ların hava sahasına dahil olmasının gerçekleşmesiyle beraber daha fazla önem kazanacaktır¹⁷².

İHA'ların saldırıları, belirlenmiş normlar, orantılılık kuralları ve askeri gereklilikler çerçevesinde değerlendirilmelidir¹⁷³. Ölüm darbesinin üzerinde durduğu hedefler savaşçı değilse, ayrımcılık ilkesine uygun meşru hedefler değildir. Bu nedenle, ABD İHA'larının Pakistan'daki saldırıları çoğunlukla hukuka aykırıdır, çünkü ikinci tarafın resmi izni olmadan yapılan insansız saldırılar Pakistan'ın egemenliğini ihlal etmiş ve silahlı çatışma dışındaki orantısız öldürmeleri temsil eden UİH'nin temel ilkelerine uymamıştır¹⁷⁴.

Böylece, İHA saldırıları sonucu ölen insanların çoğunluğu, savaşçı olmayanlar, yani terörist faaliyetlere katılmayan ve bu gruplarla hiçbir bağlantısı olmayan siviller olarak tanımlanmıştır. Ancak, Amerikan İHA'ların saldırılarının çoğunluğu, sivil kayıpların neredeyse kaçınılmaz olduğu silahlı çatışmaların dışında gerçekleştirildi. Teröristler İHA saldırıları sonucunda öldürülmüş olsalar bile, ateş gücü ve ölü sivillerin sayısı da orantısızlık sayesinde UİH ilkelerini ihlal etmiştir.

İnsansız hava araçlarının yol açtığı teminat hasarı, istenmeyen teminat hasarı kriterlerini ve sivil kayıpları önlemek için alınacak tedbirleri karşılamaya özellikle dikkat ederek, belirli bir çerçeveye sınırlı olmalıdır.

Yukarıdaki argümanlar, İHA kullanımının ayrımcılık, askeri gereklilik ve orantılılık ilkelerini göz ardı ettiğini ve fiili çatışmanın gereklerini ve ev sahibi devletin rızasını dikkate almadığını göstermektedir. Genel olarak, çoğu durumda uluslararası hukukun temel ilkelerine uyulmadığı görülmektedir.

¹⁷² Taslı, İ.T. (2011). Terörle mücadelede insansız hava araçlarının kullanılması. Bilgesam Sunum. 01 Aralık 2018'de <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-188-2014041728terorlemucadeleiha.ppt>

¹⁷³ Ahmad Qureshi W. (2017) Uçak Saldırılarının Yasallığı ve Davranışı. Notre Dame Uluslararası ve Karşılaştırmalı Hukuk Dergisi, 7, 2, 5.

¹⁷⁴ Heyns C. et al. (2016) The international legal framework governing armed use. Quarterly International and Comparative Law., 65 (4), s. 791-827.

Çoğu Amerikalı araştırmacı, İHA'ların kendilerini **yasal** olmayan savaş araçları kategorisine çevirebilecek niteliklere sahip olmadığını iddia etmektedir¹⁷⁵. Diğer silahların çoğunda olduğu gibi, geçerli tüm uluslararası yasalara uyuyorsa, kullanımları yasalıdır. Ancak, İHA'ların doğal olarak hukuka aykırı olmadığı gerçeği, bir bütün olarak kullanımlarının yasal olduğu şekilde yorumlanmamalıdır. Diğer birçok silahtan farklı olarak, İHA, kendilerinin hukuka aykırı olabilecek şekillerde kullanılmalarına izin veren özelliklere sahiptir. Örneğin, yaklaşma yetenekleri gizlidir ve pilotların yaşamlarını tehdit etmeden, onlara, kuvvet kullanımını yöneten kabul edilmiş normların sınırlarını genişleten, benzersiz bir şekilde kullanılacakları fırsatlar sunmakta ve UİH ilkelerinin uygulanmasını gerektirmektedir.

İnsansız hava araçları daha önce devletler tarafından kuvvet kullanımını ve hem finansal hem insani hem de siyasi sermaye açısından askeri kampanyaların maliyetini sınırlayan pratik engelleri kaldırmaktadır. İnsansız hava araçları, aksi takdirde imkânsız olacak olan diğer insan, maddi, duygusal maliyetlerin yokluğunda kuvvet kullanımını sağlarlar ve bu onların eşsiz yetenekleridir. Kuvvet kullanımının önündeki pratik engeller düştüğü için yasal önlemlerin kuvvetlendirilmesi ve uygulanması zorunludur. Bazı araştırmacılar, ABD'deki İHA'ların yasal olarak kullanılmasını eleştirmekte ve gelecekte İHA'ların ABD'ye karşı İHA kullanan terörist saldırılara yol açacağı konusunda uyarılmaktadır.

¹⁷⁵ Sehwat V. (2017) Legal Status of Declines in accordance with LOAC and International Law. Penn State Journal of Law and International Relations. 5, 1, s. 163-206.

2.5. Silahlı İnsansız Hava Aracılarının Üretimi ve Teknolojik Gelişimi

İlk insansız askeri (savaş) araçların ortaya çıkışı, teknolojik bir buluştan çok taktiklerin sonucuydu. İHA'ların tarihi onlarca yıl öncesine dayanmakta, ancak onlar sadece son on altı yıldır silahlı şekilde savaşlarda kullanılmaktadır. İHA'lar başlangıçta yirminci yüzyılın başlarında uçaklar için test mankenleri olarak geliştirildi ve hedef eğitimde ve sersemletmelerde tesadüfi kullanım gördüler¹⁷⁶. ABD ve İsrail'in İHA'larda devrim yarattığı ve istihbarat, sürveyans¹⁷⁷ ve Keşif (ISR) için kullanıldığı Vietnam Savaşı ve İsrail ile yapılan 1982 Lübnan Savaşı'nda kullanıldı. Yalnızca, yirmi birinci yüzyılın başından beri, Predator İHA'larının yüksek değerli hedefleri vurma ihtimaline sahip olmak isteyen ABD komutanlarının talebi üzerine İHA'lar silahlandırılarak silah yüklerini taşımaya başladılar. İlk silahlı insansız hava aracı (SİHA) kullanımı Ekim 2001'de Afganistan'da gerçekleşti. İsrail onları 2002'de Filistin'le olan çatışmasında kullandı ve ABD, Kasım 2002'de tanınmış savaş bölgeleri dışındaki saldırılar için silahlı İHA kullanmaya başladı¹⁷⁸.

SİHA'lar, tartışmalı hava sahasında yaşamta kalma sürelerini sınırlandırmaktadır. İnsanlı savaş uçakları çoğunlukla daha yavaşlar ve böylece hava savunma sistemleri tarafından kolayca tespit edilip yenilebilirler. Bu nedenle İHA'lar, neredeyse devlet dışı aktörlere karşı devletler gibi büyük ölçüde farklı askeri güce sahip olan taraflar arasındaki asimetrik savaşta kullanılmaktadır¹⁷⁹. Geliştirilmekte olan ve hava savaşlarıyla mücadele (şu anda yalnızca havadan karaya yapılan saldırılar için kullanılmaktadır) ve gelişmiş hava hareketi operasyonları için yeteneklere sahip olduğu rapor edilen bir dizi silahlı İHA vardır¹⁸⁰. Son yıllarda silahlı İHA'ların çoğalmasa hem yatay olarak (kapasite, büyüklük ve uygulama bakımından sistemlerin çeşitliliği artmıştır) hem de dikey olarak (artan sayıda

¹⁷⁶ Keane, J. F. and Carr, S. S., (2013) 'insansız hava araçlarının kısa bir tarihi, John Hopkins APL Technical Digest, vol. 32, no. 3, s. 558–71.

¹⁷⁷ Verilerin sistematik olarak toplanması ve analiz edilmesi.

¹⁷⁸ Sanders, R., (2002) 'Bir İsrail askeri yeniliği. İHA'lar. Ortak Kuvvetler.

¹⁷⁹ Kreps, S. and Wallace, G. P., (2016) 'Public support for international law, military activity and unmanned air strikes. ', Journal of Peace Research, vol. 53, no. 6, s. 830–44.

¹⁸⁰ Sayler, K. et al., (2015) Technology Primer: A World of Proliferated Drons (Center for a New American Security: Washington, DC, June 2015).

ülkenin sahip olduğu ve kullandığı) dikkat çekmektedir¹⁸¹. Şubat 2017 itibariyle, 21 ülkenin cephaneliğinde operasyonel SİHA'lar vardı, 26 ülkenin yerli SİHA geliştirdiği bildirildi ve 10 ülkenin askeri operasyonlarda İHA saldırıları düzenlediği bilinmektedir.

Küresel SİHA pazarına İsrail ve Çin hakimdir. ABD aynı zamanda önemli bir ihracatçıdır, ancak SİHA'ların ihracatını en yakın müttefikleri dışındaki herkese sınırlamak için kısıtlamalar koymaktadır¹⁸². ABD ayrıca, SİHA'ların kullanımı için eğitim sağlamaktadır. Hollanda şu anda ABD'den Reaper İHA'larını satın almayı planlamaktadır. Bu İHA'lar, Hollandalı Silahlı Kuvvetlerin tercihi olan silahlı halde de olabilir, ancak şimdilik hükümet silahsız varyantı satın almaya karar vermiştir. 2016'da Hollanda'lı pilotlar ABD'nin, eğitim repertuarının standart bir parçası olan saldırıların nasıl yapıldığı da dahil olmak üzere Reapers'in nasıl kullanıldığı konusunda eğitim almıştır¹⁸³.

Tüm İHA'larda silah bulunmadığını ve düşmanlıklarda kullanılmadığını belirtmek gerekir. Silahsız keşif İHA'ları çeşitli sivil görevlerde bulunabilirler. Örneğin, yangınların belirlenmesinde yardımcı olabilirler ve bu nedenle insanların yaşamlarını kurtarırlar. Ayrıca, doğal afetlerden etkilenen bölgelerde görev yapan kurtarma çalışanları ve insani yardım kuruluşları için büyük önem taşıyan bilgileri toplamak için de kullanılabilir. Gelecekte, İHA'ların uzak bölgelere acil yardım sağlamak için de kullanılabileceğini söyleyebiliriz. Askeri İHA'ların çoğunda silah bulunmamaktadır ve keşif amaçlı olarak, özellikle düşman hedeflerinin yeri hakkında bilgi aktarmak ve türlerini belirlemek için kullanılmaktadır.

SİHA'lar ilk önce İHA'lardan silahla donatılmış olması ile farklılık göstermektedir. Genel olarak İHA'lar askeri alanda hedef tespiti için kullanılmaktadır. İHA'lar sadece gözlem, bilgi toplama işlevlerine sahip olduğu için sadece hedef tespit etmektedir. Hedef tespitinden sonra devreye gerektiği durumlarda SİHA'lar girmektedir. SİHA'lar silahlara sahip olduğundan İHA'ların tespitinden

¹⁸¹ Bergen, P. et al., (2016) 'A world of drones: Investigation of the spread, development and use of armed drones (New America Foundation). (Feb. 2016).

¹⁸² Stohl, R. and Abizaid, J. P., (2015) Recommendations and Report of the Task Force on US Drone Policy. (Stimson Center: Washington, DC, 2015).

¹⁸³ Modderkolk, H., (2016) 'Wij Willen Ook Zo'n Doodsmachine', De Volkskrant, 15 Apr. 2016.

sonra bu hedefleri vurmaktadırlar. Asıl hedefleri sivil can kaybı, mülk kaybı yaşatmadan sadece düşman hedefleri vurmaktır. Hem İHA'lar hem de SİHA'ların gerçekleştirdikleri eylemlerde askeri 4 temel ilkeye uymak zorundadırlar.

2.6. Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Askeri Amaçla Kullanımı

SİHA'lara ilişkin literatüre iki konu hakimdir: Bunların ilki, SİHA'ları hedefli görevler için kullanmanın ve özellikle de öldürmeyi hedeflemenin meşru ve askeri etkileri; diğeri ise SİHA'ların yayılmasının uluslararası güvenlik üzerindeki etkisidir. Temel bir sorun, SİHA kullanımının, seyir füzeleri ve avcı uçağı gibi geleneksel hava araçlarından temel olarak farklı hukuki meseleler ortaya koyup koymadığıdır.¹⁸⁴ Bazı eleştirmenler İHA'ların düşük maliyetli, küçük boyutlu ve operatörlere asgari risk gibi belirgin özelliklerinin, diğer teknolojilere kıyasla kötüye kullanma konusunda özellikle duyarlı olduklarını düşünmektedir¹⁸⁵. Öte yandan da bazı yazarlar, SİHA'ların kullanımlarından önce askeri komutanın UIH'in temel ilkelerine saygı gösterme yükümlülüğünü geliştirdiğini savunmaktadır. Bu görüşe göre, SİHA'ların insancıl hukuk ihlallerine yol açma olasılığı daha düşüktür¹⁸⁶. Geleneksel hava saldırılarının İHA saldırılarına göre daha fazla sivil zayıat yaratıp yaratmadığı sorunu ise hala çözülememiştir.

SİHA'lar Protokol I yönünde incelendiğinde, önemli hukuk ilkelerinin “yeni bir silah oluşumu”, “gereklik ve askerî zorunluluk”, “ayrım gözetme” ve “orantılılık” olduğu görülmektedir¹⁸⁷. Askerî alanda SİHA'larla ilgili karar vericilerin, silahlı çatışma hukuku yönünde insanlı uçakların da tabi olduğu askerî gereklik ve zorunluluk, ayrım gözetme ve orantılılık ilkelerine uymaları beklenir. Siviller ile savaşçıların (askerlerin) ayırt edilebilmesinin, modern savaş alanlarında zor olduğu görülmektedir. SİHA'ların kamera, lazer ve sensörlerle donatılması yönünden ayrım gözetme ilkesinin rahatlıkla yaşama geçirilebileceği belirtilse bile,

¹⁸⁴ Lewis, L. and Vavrichuk, D. M., (2016) Rethinking Dron Strikes: National Security, Legitimacy and Civilian Losses in US Anti-Terror Operations (Marine Corps University Press.: Quantico, Virginia, 2016)

¹⁸⁵ Kelton, W. D. and Law, A. M., (2015) A Research on Armed Unmanned Aerial Vehicles (United Nations Advisory Board on Disarmament Issues. New York, 2015).

¹⁸⁶ Lewis, M., (2013) ‘Drones and distinction: How did IHL encourage the rise of drones? Georgetown International Law Journal, vol. 44, no. 3, pp. 1127–66.

¹⁸⁷ Kreps, S., Kaag, J. (2012). “The Use of Unmanned Aerial Vehicles in Contemporary Conflict: A Legal and Ethical Analysis .”, Polity, 44 (2), 260-285

farkı ayırt etmek için niyetinin belli olması, olası davranışlarının da tahmin edilmesi zor bir süreçtir¹⁸⁸. Bu yönde askerî hareketin başarı elde etmesi risk almadan keşif ve gözetlemeye devam edilmelidir.

SİHA kullanımındaki uluslararası hukuk ikilemi açık olmalıdır. İnsancıl hukuk kuralları, savaş kuralları, yani silahlı çatışmaları yöneten yasal normlar, SİHA'ları açıkça yasaklamamakta ve bunların ayırım gözetmeyen bir eylemin silahı veya tanımlayıcı olarak hain bir silahı olduğunu düşünmemektedir. Bu bağlamda SİHAlar, helikopterler veya diğer savaş uçakları gibi insanlı uçaklardan (LA) fırlatılan silah türlerinden farklı değildir. Bununla birlikte, SİHA'ların kendileri hukuka aykırı olmasa da kullanımlarının uluslararası hukuka tabi olduğu vurgulanmalıdır.

Silah antlaşmaları veya insancıl hukuk alanındaki diğer yasal antlaşmalar SİHA'lara özel referanslar içermemektedir. Bununla birlikte, silahlı çatışma durumlarında gemide bulunan SİHA'lar da dahil olmak üzere her türlü silahın kullanılması kuşkusuz insancıl hukuk tarafından yönetilmektedir. Bu durum özellikle, İHA'ları kullanırken, bir çatışmaya taraf olanların, her zaman savaşçılar ve siviller ile askeri hedefler ve sivil hedefler arasında ayırım yapmaları gerektiği anlamına gelmektedir. Mümkün olan tüm önlemleri alınması, belirli ve acil bir askeri avantajla ilgili olarak aşırıya kaçacak sivil nesnelere zarar vermesi beklenebilecekse, saldırının ertelenmesi ya da iptal edilmesi gerekmektedir.

Benzer şekilde, İHA'lar hiçbir şekilde kimyasal veya biyolojik silahlar gibi yasaklanmış silah taşıyıcıları olarak hizmet edemezler. Öte yandan, insancıl hukuk açısından, saldırıların daha fazla doğrulukla yapılmasına izin veren ve siviller arasında can kaybının önlenmesi için öncelik verilen her türlü silaha öncelik verilmektedir. İHA'ların silahlı çatışma olmayan durumlarda kullanılması durumunda ise geçerli olan kuralları uygulama faaliyetlerine uyum için zorunlu olan hükümleri içeren iç hukukun ve UIHH'nın ilgili hükümleridir.

¹⁸⁸ Mcdaniel, E. A. (2008). Robot Wars: The Legal and Ethical Dilemmas of the Use of Unmanned Robotic Systems in the 21st Century War and Beyond, US Military Command and General Staff College, Missouri State University, Springfield, Missouri.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA SİLAHLI ÇATIŞMALARDA SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KULLANIMI

Uluslararası insancıl hukukun temel kuralları ve ilkeleri, operasyondan bağımsız olarak karada, denizde veya havada olan tüm silahlı çatışmalarla ilgilidir. Bununla birlikte, bazı sözleşmeye dayalı ve geleneksel hukuk kuralları özellikle hava savaşının bazı yönlerini ele almaktadır.

1. YENİ BİR SİLAH OLARAK SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARACI

Yaşam ve ölümle ilgili bir gün kararların, insanlar tarafından doğrudan kontrol edilemeyen aygıtlar tarafından alınma ihtimalini ciddiye alınması gerekir. Son yıllarda, insansız hava araçlarının teknolojisi, sistemlerin özerklik derecesinin daha da artmasıyla birlikte hızla gelişti. Bilindiği kadarıyla, tek bir onaylanmış özerk insansız kompleks kurulmamış olsa da testler devam etmekte ve bu teknoloji geliştirilmektedir. Bazıları, özerk silahlı insansız hava araçlarının kullanımıyla ilgili yeni fırsatlar ve potansiyel avantajlar görürken, diğerleri bu tür teknolojinin doğası gereği etik olmadığını düşünmektedir. Stephen Hawking, Elon Musk ve Steve Wozniak gibi etkili figürler, özerk silahlar veya yapay zekâ kullanan savaşların yasaklanmasını önermiştir. Bu bölümde silahlı insansız hava araçlarının gelişimi ile ilgili bilgiler verilmiştir. Bu yönde uluslararası hukuk kuralları incelenmiştir.

1.1. Silahlı Çatışmalarda Silahlı İnsansız Hava Araçlarının Kullanımı

Silahlı uçakların artan kullanımı, savaşın değişen doğası hakkında dünya çapındaki akademik ve askeri çevrelerdeki aktif bir tartışmayı tetiklemiştir. İHA saldırıları tüm dünyada, yerleşik savaş alanlarının içinde ve dışında ve çok kısa sürede gerçekleştirilebilmektedir. Bazı uzmanlara göre, bu, savaş zamanları ile barış zamanı, savaş alanları ve barış bölgeleri arasında artık temel bir fark olmadığını

göstermiştir¹⁸⁹. Bu sabit doğa nedeniyle, yaşamda kalanlar ve etkilenen bölgelerde yaşayan diğer siviller, İHA saldırısı tehdidi altında yaşadıkları için ciddi psikolojik zarar görmekte, İHA'lar gece ve gündüz çalışmaktadır¹⁹⁰. Ayrıca, SİHA kullanımının askerlerin şiddet deneyimlerini etkileyip etkilemediğine dair bir tartışma da bulunmaktadır. Bazıları, uzaktan kumandanın kullanılmasının mağduru insanlıktan arındırdığını ileri sürmektedir. Çünkü hedef ile operatör arasındaki fiziksel ve zihinsel mesafenin arttığını iddia etmektedir.¹⁹¹ Diğerleri, İHA operatörlerinin aslında savaş pilotlarından daha fazla meşgul olduklarını, saatlerce potansiyel hedefleri izlediklerini ve iddialarını desteklemek için yüksek travma sonrası stres bozukluğu oranlarının bulunduğunu belirtmiştir¹⁹².

Özellikle hedeflenen öldürmeler için silahlı uçakların kullanımını düzenleme fikri sivil toplum kuruluşları, akademik camia ve BM kurumları tarafından yönlendirilmiştir. Sivil toplum tarafından yapılan çağrılar, İnsan Hakları Konseyi ve Birinci ve Üçüncü komitelerde BM kurumları tarafından yayınlanan bazı raporların yanı sıra somut uluslararası sonuçlarla sonuçlanmamıştır. Birçok ülke SİHA'ların askeri araçlar olduğunu düşünmekte ve bu nedenle kullanımlarına sınırlama getirme konusunda çalışmaktadırlar¹⁹³. Hollanda, teknolojiyi kendi başına sorunlu olarak görmemektedir. Ancak hedeflenen öldürmeler konusundaki hukuka uygunluğu ve şeffaflığı, SİHA'ların çoğalmasının küresel güvenlik üzerindeki etkisi ve ihracat kontrollerinin eksikliği konusunda endişeler barındırmaktadır¹⁹⁴.

AB, 2014'ten bu yana silahlı uçakların kullanımı konusunda ortak bir duruş üzerinde çalışmakta, ancak ilerleme AIHS tartışmalarıyla sınırlı kalmaktadır. Bazı AB ülkelerinin, transatlantik ilişkiler konusundaki siyasi hassasiyeti, kendi askeri

¹⁸⁹ Gregory, D., (2011) 'To kill. Aircraft and Last War', "Theory, Culture and Society". vol. 28, nos 7-8, s. 188-215.

¹⁹⁰ Holewinski, S. et al., (2012) Civilian Impact of Aircraft: Unexplored Costs, Unanswered Questions, Columbia Law School Human Rights Clinic. (Columbia Law School: New York, 2012).

¹⁹¹ Holmqvist, C., (2013) 'Recall of the war: War ontologies and the materiality of the drone war', Millennium Journal of International Studies., vol. 41, no. 3 (2013), pp. 535-52.

¹⁹² Kirkpatrick, J., (2015) 'Drones and courage of war virtue. Journal of Military Ethics., vol. 14, nos 3-4 (2015), pp. 202-19.

¹⁹³ Franke, U. E., (2015) 'The global spread of unmanned aerial vehicles (UAVs) or "drones", eds. M. Aaronson et al., Precision Strike Warfare and International Intervention: Strategic, Ethical-Legal and Decision-Making Practices. (Routledge: Abingdon, 2015).

¹⁹⁴ Koenders, B. and Ploumen, L., (2016) Letter to Parliament responding to export control audit report. DVB/NW-659/16.

çıkarlarıyla ilgili görüşlerin tartışılması konusunda isteksiz oldukları için görüşmelerin sınırlı ilerleme kaydettiği bildirilmektedir¹⁹⁵.

1.2. Terörle Mücadelede Silahlı İnsansız Hava Aracı Kullanımı

Terörle mücadele hava araçları hedefleri ortadan kaldırmak için donatılmıştır. Örneğin Predator, AIM-92 Stinger havadan havaya ve AGM-114 Hellfire havadan yere saldırmak için füzelere sahiptir¹⁹⁶. AGM-114 Hellfire füzesi, bireysel bir militanı veya bir grup militanı ortadan kaldırmak için tasarlanmış, lazer güdümlü bir silahlanmadır¹⁹⁷. SİHA operatörleri sadece bu silah sistemlerinin nasıl kullanılacağını değil, aynı zamanda her bir silahı nasıl etkili bir şekilde kullanacaklarını da öğrenmektedirler. Saldırı açısı, hava hızı ve tehdidin niteliği, SİHA'nın yeteneklerinin etkin biçimde nasıl kullanılacağına karar verilmesine yol açan faktörlerdir¹⁹⁸.

Teröristler ve devletler arasında genelde maliyet asimetrisi bulunmaktadır¹⁹⁹. Teröristlerin gerçekleştirdikleri düşük maliyetli bir yöntem iken, terörizmle mücadele süreci yüksek maliyetli bir süreçtir. Bahsedilen maliyet ancak maddi konuları ve fiziki unsurları kapsayamaz. Can kaybından, siyasi tartışmalara, devlet otoritesinin düşüşe uğramasından, sivil yerel halkın güvenliğine kadar uzanan bir sıra alanı kapsamaktadır. Bu sebeple hükümetler bahsi geçen maliyeti en aza indirecek, terör örgütlerini gerçekleştirdikleri eylemlerden uzaklaştıracak, hızla cevap verecek, kişilerin güvenliğini oluşturacak farklı yol ve yöntem oluşturmayı sürdürürler. Diğer bir taraftan terör örgütleri de bu yönde aynı arayışlar içindedirler ve devletlerin gayretlerini boşa çıkarmak için çabalamaktadırlar. İki taraf içinde avantaj sağlayan

¹⁹⁵ Dworkin, A., (2013) 'Plane and targeted killing: determination of the position of Europe ', European Council on Foreign Relations., vol. 84.

¹⁹⁶ "Obituary: Baitullah Mehsud." BBC News. BBC, 25 Aug. 2009. Web. 02 Dec. 2014. .

¹⁹⁷ "Pakistan'da Drone saldırıları. Pakistan Taliban'ın başkanını öldürdü." Fox News. FOX News Network, 01 Nov. 2013. Web. 02 Dec. 2018.

¹⁹⁸ Stevens for the Daily Mail, John. "El Kaide Credit Crunch tarafından vuruldu.: Bin Ladin E-postaları Terör Grubunun Nakit Tüketmediğini Gösteriyor. "Daily Mail. İlgili Gazeteler., 2 Temmuz 2011. Web. 02 Dec. 2018.

¹⁹⁹ Alderson, A. (2010). Britain, (iç.) T. Rid ve & T. Keaney (ed.), Karşı Mücadeleyi Anlamak: Doktrin, İşlemler ve Zorluklar. (ss. 28-45), London: Routledge.

faktörlerin en önemlisi ise teknolojidir²⁰⁰. Bu durumun farkında olan Türkiye Cumhuriyeti aktif bir şekilde, terörle mücadele yönünde teknolojik araçlara ve insanlara yatırım yapmaktadır.

Tüm hava araçları, İHA, SİHA ve diğer teknolojik araçların terörle mücadelede beraber kullanımı terörle mücadeleye bir sıra alanda avantaj sağlamaktadır. Gerçekleştirilen hareketlerin maliyetleri aza indirirlerken, PKK terör örgütü üzerindeki baskı süreci güvenlik ile ilgili kuvvetlerin lehine değişmektedir. İHA gibi son teknolojik araçların izleme, görme veya ateş altına alma kabiliyetleri, teröristlerin çok fazla gerçekleştirdiği “sürpriz” yapma yetenekleri hüsrana uğratmaktadır²⁰¹. Dolayısıyla, güvenlik kuvvetlerine farklı şekilde sürpriz gerçekleştirme imkânı sunmakta ve bu üstünlük stratejik açıdan avantajlara dönüşmektedir.

İHA’ların sağladıkları bu avantajları ile farklı terör örgütlerini “taarruzi” savunmacı bir duruma sürüklemektedir. Buna benzer intikal, lojistik, haberleşme, eğitim, tedavi yönünde konularda terör örgütlerinin hareket edebilme alanını azaltırken onları dar bir alanda yaşam sürmeye zorlamaktadır. Terör örgütleri açısından güvenli sayılan bölgeleri aradan kaldırır. Bu süreç sadece terör örgütü katılımcılarında kayba neden olmamakta, bunun yanı sıra katılımı da olumsuz şekilde etkilemektedir. İHA’ların kullanımı sayesinde aynı anda hareket gerçekleştirilen birliklere ateş açılabilmekte ve gerçek zamanlı istihbarat sağlanabilmektedir²⁰².

İHA ve SİHA’ların kullanımının bir sıra avantajlarının yanı sıra, dikkat edilmesi gereken konular da mevcuttur. Teknik açıdan kapasitenin üstün olması, sadece terörle mücadele programı kapsamında belirleyici sayılmaz. Bunun yanı sıra, uygun farklı bir stratejinin temel olarak taşıyıcısı olabilir. Dikkate alınması gereken diğer farklı bir husus, terör örgütlerinin de aynı şekilde arayışları dahilinde olduğu, ticari alanda kullanmaya başladıklarıdır.

²⁰⁰ Downie, R.D. (1998). Çatışmadan Öğrenme: Vietnam'daki ABD Ordusu., El Salvador, ve the Drug War, London: Westport Connecticut.

²⁰¹ Hage, J.T. (1999). Örgütsel Yenilik ve Örgütsel Değişim. Sosyolojinin Yıllık Değerlendirmesi., 25, 597-622.

²⁰² Scheipers, S. (2014) Counter-murder or irregular war? Historiography and small wars., Small Wars and Rebellions, 25(5-6), 879-899.

2. SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARAÇLARININ KULLANIMI İLE İLGİLİ HUKUKİ SORUNSA

İHA'ların çoğalması, özellikle de silahlı türleri, yoğun ahlaki ve hukuki tartışmalara neden olmuştur. Eleştirmenler, asker ve düşman arasındaki daha fazla fiziksel ve psikolojik mesafenin ahlaki yargılarını olumsuz yönde etkileyebileceğini ve askerleri “öldürmekten çok etkilenmeyecek” ve “asla yapmayacakları şeyler yapmaya istekli” bırakabileceğini ileri sürmektedir²⁰³.

Aslında İHA kullanımının savunucuları, İHA'ların gerçek ve potansiyel ahlaki avantajlarının altını çizmektedir. SİHA'lar, herhangi bir silah gibi, özellikle savaş alanı dışında, hukuka aykırı amaçlarla kullanılabilir. Ancak, SİHA'lar yasal silahlar olduğu için, bir sonraki adım, kullanımlarını SÇH ilkelerine veya ayırım gözetme, orantılılık ve önlem alma ilkelerine göre analiz edilmektedir.

Devletler tarihsel olarak neredeyse yoğun nüfuslu alanları işgal eden düzensiz kuvvetlere saldırılara topçu, roketatar ve bombardıman uygulayarak ayırım gözetme ilkesini göz ardı etmiştir²⁰⁴. Ancak, teminat zararını en aza indirmek ve ayırım gözetme ilkesine uymak için devletler daha geleneksel askeri silahlar kullanmaya başlamışlardır. Bu durum İHA'ların ortaya çıkmasına neden oldu²⁰⁵.

BM Şartının m. 2/4 hükmü, başka bir devletin “toprak bütünlüğüne karşı kuvvet kullanma tehdidini veya kuvvet kullanımını” yasaklar. Bu açıkça, bir devlet tarafından başka bir ülkenin topraklarında İHA saldırılarını engeller. Bununla birlikte, kuvvet kullanımının meşru olarak yerine getirilebileceği senaryolar vardır: bölgesel devletin rızasıyla (örneğin, devlet olmayan bir silahlı grup kendi bölgesinde veya bu bölgede faaliyet gösteriyorsa); kendini savunmada (bireysel veya toplu olarak); veya BM Güvenlik Konseyinin yetkisi ile (Bölüm VII eylemleri olarak

²⁰³ Royyakers, L., & van Est, R. (2010). Attack Fighter: The puppet of the Digitized War. *Ethics and Information Technology*, 12.

²⁰⁴ Lewis Michael W. (2011), *Drones and Boundaries of the Battlefield*, 47 *TEX. INT'L. L. J.* 294 (2011-12).

²⁰⁵ Lewis & Cawrord, supra note 93, at 1152.

adlandırılır)²⁰⁶. Devletlerin kuvvet kullanımına başvurabildiklerinde geçerli olan bu çerçeve, *jus ad bellum* olarak bilinir.

Uluslararası sorumluluk hukukunda, Devlet Sorumluluğu ile İlgili Taslak Maddelerin 20. maddesi ve beraberindeki yorumu, uluslararası hukukta rıza kavramını anlamak için bir çerçeve sunmaktadır. Taslak Maddeler, “geçerli” rızaya atıfta bulunur ve yorumu, geçerli bir rıza göstermenin “yetkili” bir devlet görevlisi tarafından “serbestçe verilmesi ve açıkça belirtilmesi” gerektirdiğini ileri sürmektedir²⁰⁷. Buna ek olarak, madde 20 öncelikle, müdahale eden devletlerin, rıza ile verilen iznin sınırları dışında kalmayabileceğini ve ikincisi, rızanın ihlalde eylemlerin yanlışlığını önleyemediğini gösteren, rıza sınırlarını ifade eder. Hem rıza gösteren hem de araya giren devletlerin, rıza yoluyla kuvvet kullanımının uluslararası hukukun diğer alanlarını ihlal etmemesini sağlama görevi vardır²⁰⁸.

3. ULUSLARARASI SİSTEMDE SAVAŞ AÇMA HAKKI VE SİLAHLI İNSANSIZ HAVA ARACI KULLANIMI ÜZERİNE DEĞERLENDİRMELER

BM sisteminde SİHA hareketlerinin kuvvet kullanımı yönünde gerçekleştirilmesinin; UKHK’nın haksız bir sebebe dayanması (*unjust cause*) zamanı saldırı suçu niteliğindedir²⁰⁹. BM Genel Kurulu’nun 3314 sayılı ve 1974 tarihli kararına göre BM Şartı’na ve Dostça İlişkiler ve Devletlerarası İş birliği yönünde Uluslararası Hukuk İlkeleri Deklarasyonu ile bağdaşmayan, küresel barışa tehlike olarak kabul edilen saldırı; “Bir hükümet tarafından, bir diğer hükümetin egemenliği ve toprak bütünlüğü ya da siyasi açıdan bağımsızlığına karşı ya da BM Şartı’na ters düşen bir diğer farklı silahlı kuvvet kullanımıdır²¹⁰.” Yukarıda belirtilen karara göre,

²⁰⁶ Ek olarak, kuvvetin yaklaşmakta olan bir insani felaketi önlemek için nihai bir araç olarak başvurup başvurulmayacağına dair tartışmalar devam etmekte olup, bu durum oldukça tartışmalı olmaya devam etmekte ve güç kullanımını yöneten çerçeve içinde diğerlerine benzer bir gerekçe sunmamaktadır.

²⁰⁷ Uluslararası Hukuk Komisyonu, Devletlerin Uluslararası Yanlış Eylemlere Karşı Sorumluluklarına İlişkin Makaleleri Taslakları (2001), General Assembly Official Records 56th session, supplement no 10 (A/56/10), Art 20 [6].

²⁰⁸ Deeks AS, (2013) ‘Güç Kullanımı ve Uluslararası Hukuk Üstünlüğü’ ne rıza. 54 Harvard Uluslararası Hukuk Dergisi, 1, 35

²⁰⁹ IHL and other legal regimes – jus ad bellum and jus in bello, ICRC Overview, <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/ihl-other-legal-regimes/jus-in-bello-jus-ad-bellum/overview-jus-ad-bellum-jus-in-bello.htm>. (Erişim Tarihi: 29.04.2019)

²¹⁰ Saldırganlık Çözümünün Tanımı., Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, 1974, <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>. (Erişim Tarihi: 29.04.2019)

BM kararlarına ters düşen saldırı durumları yedi farklı gruba göre ayrılmıştır. Bu gruplardan biri ülkenin silahlı kuvvetleri tarafından, bir diğer ülkenin sınırları dahiline bombardıman yapmak ya da diğer silah kullanımı²¹¹ olarak tanımlanmıştır.

ABD Deniz Harp Akademisinde çalışan Uluslararası Hukuk Merkezi Direktörü *Schmitt*'e göre, uluslararası alanda sınır dışı yürütülen hareketlerin *jus ad bellum* kavramına uygun olup olmadığının belirlenmesinde unsurlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir²¹². Aynı durum, BM Teşkilatı Özel Raportörü *Alston*'un oluşturduğu hedefleyerek öldürme raporunda da gösterilmiştir. Bunun yanı sıra SİHA hareketlerinin resmi olmayan saldırı niteliğinde olmadığı da buna benzer bir metotla analiz edilmelidir. Örnek olarak, medyada “başarı kazanmış bir hareket” olarak gösterilen ilk SİHA saldırıları, 2002 senesinde Yemen’de El Kaide yöneticilerinden Sinan Harithi’de dahil olmak üzere altı teröristin içinde bulunduğu arabaya düzenlenmiştir. CIA yetkililerine göre sınırı ihlal etmekte olan araç ve içinde bulunan altı terörist etkisiz hale getirilmiştir. Bu saldırı, ABD yöneticilerince her durumda hukuki olarak kabul edilmiştir²¹³. Harithi saldırısı Yemen Hükümetinin izni ile ve iş birliği kapsamında gerçekleştirilmiştir. Bu saldırı sırasında Yemen’in hiçbir silahlı çatışma dahilinde olmadığı ve ABD Hükümetinin kolluk kuvvetleri içerisinde SİHA ile sonucu ölümle biten kuvvet kullanamayacağı söylemleri bulunmaktadır. Yani rıza, belirli SİHA saldırısı için yeterli bir ölçü değildir. Dolayısıyla, yukarıda gösterildiği üzere ülkelerin rızası geçici (*ad hoc*) niteliktedir. Bir saldırı için oluşan rıza, saldırının devamını ya da aynı süreçte yaşama geçirilen diğer bir saldırıyı kapsamamaktadır²¹⁴. SİHA saldırılarının rıza ile uygulandığı diğer bir durum ise ABD Hükümetinin Pakistan’da gerçekleştirdiği saldırılardır.

SİHA saldırıları; bir ülkeye savaş açma hakkının, meşru otorite, savaş beyan etme, doğru niyet, haklı sebep ölçülerine, direk etkide bulunmamaktadır. Uluslararası

²¹¹ Saldırganlık Çözümünün Tanımı, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu., 1974, <http://www.un-documents.net/a29r3314.htm>. (Erişim Tarihi: 29.04.2019)

²¹² Schmitt Michael N., (2010)” Dron Attacks under the Jus ad Bellum And Jus in Bello: Clearing the ‘Fog of Law’”, Yearbook of International Humanitarian Law, The Hague, vol.13, p.315.

²¹³ A.U.S. License to Kill, Los Angeles Times, Washington, 2003, <http://Araliks.latimes.com/2003/jan/11/world/fg-predator11>. (Erişim Tarihi: 30.04.2019)

²¹⁴ O’Connell Mary Ellen (2011), Rise of Declines II Sub-Committee on National Security and External Affairs, Prior to the Oversight and State Reform Committee, US State Print Office, Washington., pp.20-22.

Çalışmalardaki tartışmalar bu unsurlar üzerinden sürdürölmemektedir. Diğer yandan, meşru kuvvet gerçekleştirilmesine yönelik; önemli bir başarı yolunun bulunması ve orantıllık ölçüleri yönünde sürdürölen günümüz tartışmalarında SİHA kavramının etkisi bulunmaktadır. Belirli bir kazanma şansı olması açısından; insansız hava araçlarının istihbarat, maliyeti azaltma, keşif noktalarında avantajlar oluşturabileceği tartışmaları yapılmaktadır. Bazen İHA teknolojisinin; insanların kullandığı araçlar kullanıldığı zaman ulaşamayacak alanlarda silahlı araçlar kullanımına sebebiyet verebileceği eleştirileri yapılmaktadır²¹⁵.

Küresel çapta ya da uluslararası alanda silahlı çatışmaların olduğu ve bu çatışmalarda SİHA'ların silahlı saldırı amaçlı kullanımından büyük ölçekte faydalandığı belirtilmiştir²¹⁶. Hükümetlerin ne tür bir durumda silahlı saldırı uygulayabileceği; BM Şartı, uluslararası hukukun temel ilkeleri yönünde belirlenmiştir. BM Şartı'nın yedinci bölümü, silahlı teknoloji kullanımına sadece iki farklı nedenle izin vermektedir. Birincisi, 42. maddede gösterildiği üzere; barışa yönelik çalışmalar olumlu olmadığında ölkeler arası güvenlik ve barışın tehdit altında olduğu durumlarda BM Güvenlik Konseyi kararlarını uygulamaya başlar ve bu Teşkilata üye devletler için silahlı kuvvet kullanımına yol açabilir.

Cassese'nin de belirttiği gibi; Güvenlik Konseyi'ne göre insanlarla ilgili krizlerle var olan barışın tehdidi ile bir bağ oluşturulmakta, BM Şartı yedinci bölümü kapsamında silah kullanımının doğru görölebileceği sınırları artırmaktadır. Bunun yanı sıra Güvenlik Konseyi arada bulunan bağlantıya yönelik açık tanımlamalar vermekten kaçınmaktadır. *Cassese*, BM Şartı'nın yedinci maddesinin hedefi ile gerçekleştirilenlerin bağdaşmadığına yönelik eleştiriler göstermektedir. Bu eleştiriler toplu sınır ihlallerinin tüm siyasi liderlerinin Güvenlik Konseyi ve Güvenlik Konseyinin sunduğu izinlere bağlı olmasına ancak yöneticilerin üye ölkelerde

²¹⁵ Hallgarth Matthew W., (2013) "ust War Theory and Military Technology with Remote Control: A Liner ", Remote Control Killing: Ethics of the Unmanned Army,Oxford University Press., pp.30-32.

²¹⁶ Olson Laura M., (2013) "Targeted Kills in Yemen and Somalia: Can the United States Target Low-Level Terrorists? ", Emory Uluslararası Hukuk Dergisi, vol.27, pp.629-630.

olmasının neden olduğu sorunlara yönelmektedir²¹⁷. Daha sonra 51. madde yönünde ülkeler meşru müdafaa haklarını kullanarak silahlı kuvvet uygulayabilirler²¹⁸.

4. DEVLETİN KENDİ TOPRAKLARININ DIŞINDA GERÇEKLEŞTİRDİĞİ İNSANSIZ HAVA ARACI OPERASYONLARI VE İNSAN HAKLARININ KAPSAMI

Bir dizi uluslararası hukukun temel alanlarının, silahlı uçak kullanımının yasallığı üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Yaşam hakkının korunmasına doğrudan ilişkin iki ilke, insancıl hukuk ve insan hakları hukukudur. Söz konusu hukuki rejimlerin her biri, farklı derecelerde de olsa, bir yandan devlet güvenliğini, bir yandan da bireylerin korunmasını (yaşamın korunması da dahil olmak üzere) dengelemektedir. Uçağın kullanımı için özel önem taşıyan uluslararası hukukun üçüncü alanı, bir devletin başka bir devletin topraklarındaki (Jus ad bellum) kuvvet kullanımını düzenleyen kuraldır. Bu Jus ad bellum kuralları, uluslararası güvenlik sisteminin temel taşıını oluşturmakta ve devletlerarası silahlı uçak kullanımının yasallığını belirlemektedir.

Devletlerarası kuvvet kullanımı yasağı ilk etapta devlet egemenliğinin korumasına hizmet eder, ancak bunu yaparken bireyleri de korur. Gerçekten de Jus ad bellum, yaşama hakkının korunmasının dış katmanı olarak düşünülebilir. Devlet egemenliğinin ve toprak bütünlüğünün korunması, özellikle de SİHA'ların ortaya çıkmasıyla bunlara karşı korunmasının önemli bir bileşenini silahlı çatışmaların yayılma ve yoğunluğunu içererek oluşturabilir²¹⁹. Buna karşın, UIH ve UIHH, devletler arası kuvvet kullanımıyla değil, belirli bir SİHA'nın kime karşı nasıl yapıldığı ve bunun sonuçları gibi özellikleri ile ilgilenmektedir. Bununla birlikte, bu farklılıklar sınırlar arasında ölümcül kuvvet kullanımı tartışılırken hem uluslararası

²¹⁷ Cassese Antonio (2001), Uluslararası Hukuk, Oxford University Press, Oxford, pp.297-298.

²¹⁸ Madde 51, Birleşmiş Milletler Antlaşması, TBMM İnsan Hakları İnceleme Komisyonu, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktarafilsoz/bm/bm_01.pdf. (Erişim Tarihi: 26.04.2019)

²¹⁹ Hill L. (2014) Cawthorne, 'Uluslararası İnsancıl ve İnsan Hakları Hukukunda Gerekliğin Rolü.' 47 IsraelL Rev 225.

güvenlik hem de yaşam hakkının korunması, kuvvet kullanımının son çare meselesi olmaktadır.

Bu nedenle belirli bir SİHA saldırısının yasallığını uluslararası hukuk çerçevesinde incelemek için bütünsel bir yaklaşım gerekmektedir. Belirli bir SİHA saldırısının uluslararası hukuk uyarınca yasal olması için, yürürlükteki tüm uluslararası hukuki rejimler uyarınca kanuni gereklilikleri yerine getirmesi gerekir. Her ne kadar belirli bir SİHA saldırısı, *Jus ad bellum*'un gerekliliklerini yerine getirebilse de geçerli UİH ve UİHH kuralları ile tutarsız olabilir ve uluslararası hukukta kurallara aykırı olabilir. Bunun tam tersi de doğru olabilir. Bir devlet tarafından gerçekleştirilen bir SİHA saldırısı, UİH ve UİHH'nin kurallarına uyuyor gibi görünebilir, ancak *Jus ad bellum* altındaki şartları yerine getirmezse, hukuka aykırı bir eylem teşkil edecektir²²⁰.

Burada bütünsel bir yaklaşım benimsemenin önemi, kendini savunan bir devlet tarafından yapılan bir eylem örneği ile açıklanmaktadır. Aşağıda daha ayrıntılı olarak ele alındığı üzere, BM Şartının 51. maddesi uyarınca kendini savunma konusunda geçerli bir iddia, başka bir devletin topraklarında silahlı kuvvet kullanımını haklı kılabilir. Bununla birlikte, bir devletin 51. maddeye istinaden kendi kendini savunma iddiası, devletin, hedeflenen kişilerin yaşam hakkını korumaya yardımcı olan bu UİH ve UİHH kurallarına uymasıyla ilgili değildir. Ayrıca, devletin ikincil kurallarının bir sorunu olarak, kendini savunma konusunda geçerli bir iddia, aksi takdirde UİH veya UİHH uyarınca geçerli kuralları ihlal eden davranış yanlışlığını da engelleyemez²²¹. Bu duruş Uluslararası Hukuk Komisyonu tarafından, Devletlerin Hukuka Aykırı Davranışlardan Sorumluluklarına İlişkin Maddelerde yaptığı açıklamada açıkça ifade edilmiştir.

Benzer şekilde, devletin rızası, aksi halde neyin kuvvet kullanarak devlet tarafından ihlal olarak değerlendirileceğini haklı çıkarsa da bu rıza her iki devletin de uygulanabilir herhangi bir kuralına uyması ile ilgili olmayacaktır.

²²⁰ Heller KJ, (2009) 'A Hell from a Death Machine. Signature Strikes and International Law. (2013) 11 JICJ 89, 91; N Melzer, Uluslararası Hukukta Hedeflenen Öldürme (OUP 2009) 51–2.

²²¹ Milanovic M (2010), Dronlar ve Hedeflenen Öldürme: Öz Savunma Onların Hatalarını Önleyebilir mi? EJIL: Talk.

BM Şartı ve geleneksel uluslararası hukuk, devletlerarası kuvvet kullanma tehdidi veya kullanımını yasaklamaktadır. Bununla birlikte, bir devlet, başka bir devlet tarafından kendi topraklarındaki kuvvetin kullanılmasına izin verebilir. Sonuç olarak hiçbir rızanın bulunmadığı hallerde, BM Şartı madde 2/4 kuralına iki istisna sunar: 51. maddeye göre meşru müdafaa konusunda yasal yollardan atıldığı ve Güvenlik Konseyinin BM Şartının Yedinci Bölümünde icra işlemine izin verdiği durumlarda. Bu alanlarda, insansız hava araçlarının yurtdışındaki devletlerin kullanımına uygunluğu bakımından rıza ve meşru müdafaa dikkate alınmaktadır.

5. MEŞRU MÜDAFAAYA DAİR GÜNCEL TARTIŞMALARIN İNSANSIZ HAVA ARACI OPERASYONLARI İLE İLİŞKİSİ

Herhangi bir rızanın verilmediği durumlarda, madde 2/4, bir başka devletin topraklarına yapılan bir SİHA saldırısı ile ilgili olacak ve BM Şartında yer alan yasağın birine başvurmak zorunda kalacaktır. Devletlerin bu durumlarda SİHA'ları kullanması tarafından başlattığı en yaygın meşru müdafaadır²²². Uluslararası hukuk, meşru müdafaada kuvvet kullanımı konusunda katı koşullar ortaya koymaktadır. BM Şartı'nın ve geleneksel uluslararası hukuk uyarınca, bir devlet, kendisine karşı silahlı bir saldırının gerçekleştiği topraklarındaki bireyleri hedef alan kuvvet kullanımını haklı çıkarmak için meşru müdafaa çağrısında bulunabilir. UAD, bir saldırının 'silahlı saldırı' oluşturması için saldırının ölçeğinin ve etkilerinin belirli bir ağırlık eşiğine ulaşması gerektiğini belirtmiştir²²³. Bu nedenle, bir devlete karşı herhangi bir kuvvet kullanımı, meşru müdafaa konusundaki bir cevabı zorunlu olarak haklı çıkarmayacaktır.

Silahlı bir saldırının gerekliliğine ek olarak, kendini savunduğunu iddia eden devlet, aynı zamanda geleneksel uluslararası hukuktaki gerekliliklerini de yerine

²²² MacAskill, (2015) 'The drone killing of British citizens in Syria is a great starting point for Britain., The Guardian.

²²³ Nikaragua İçinde ve Karşısında Askeri ve Paramiliter Faaliyetlere İlişkin Durum. (Nicaragua v United States) [1986] ICJ Rep 14, para 191; Petrol Platformlarına İlişkin Dava (Iran v United States) [2003] ICJ Rep 161, paras 51, 62.

getirmelidir²²⁴. *Jus ad bellum* bağlamında tanımlandığı gibi bu gereklilikler, bir meşru müdafaa eyleminin amacı ile ilgili önemli bir konuyla yakından ilişkilidir. Bu nedenle, gereklilik ve orantılılık, kendini savunmanın tarafsız olmaması gerektiği anlamına gelir; amaç bir saldırıyı durdurmak olmalıdır²²⁵. Başka bir deyişle, kanuni olarak savunma amacıyla yapılan eylem (örneğin, başka bir devletin topraklarındaki bireyleri hedef almak için insansız hava araçlarının kullanılması), silahlı bir saldırıyı durdurma ve reddetme amacına hizmet etmeli ve bu amaçla gerekli ve orantılı olmalıdır²²⁶. Bir silahlı saldırı sona erdikten sonra gerçekleştirilen ve bu saldırıya misilleme yapmak isteyen eylemler, hukuki bir özdeyiş tatbikatı teşkil etmeyecek, bunun yerine BM Şartı'nın 2/4 maddesinin ihlaline karşı silahlı bir misilleme teşkil edecektir²²⁷. Belirli bir eylemin gerekli olup olmadığını belirlemeye ilişkin, ABD tarafından hedeflenen nesnelerin doğasına ve ilk silahlı saldırıların gerçekleştirilmesine vurgu yapılmaktadır²²⁸.

Gereklilik ve orantılılık ilkeleri de kendini savunma hakkının sınırlarını belirlemeye yardımcı olmaktadır. Hak, silahlı saldırının durdurulması gerekli olduğu ve bu amaçla orantılı olması gerektiği sürece devam eder. Bununla birlikte, bu, bir saldırıyı sona erdirmek için neyin gerekli olduğu ve devletlerin düşmanın mutlak yıkımına kadar kendini savunmaya devam etme hakkını söylemek değildir. Düşmanın uzun vadeli tehdit oluşturmayacağı anlaşıldığı süreçte durdurulur. Uluslararası hukuk, devletlerin uzun vadeli tehditlerin ortadan kaldırılması sağlanıncaya kadar hareket etmesine izin veremez. Meşru müdafaa, devletlerin acil veya yakın risklerle karşı karşıya kaldığı acil durumlara cevap verilmesine izin verir. Yakın zamanda ortaya çıkabilecek saldırı tehditleri giderildiğinde, devletlerin uzun vadeli barışı ve istikrarı güvence altına almak için başka yöntemler bulmaları gerekecektir.

Acil veya yakın saldırı tehdidinin devam ettiği uzun vadeli güvenliğin sağlanmasında kuvvete izin vermek, sürekli savaşa izin vermek demektir. Bu

²²⁴ Tehditin Yasallığı veya Nükleer Silah Kullanımı, Danışman Görüşü [1996] IC Rep 226, para 41; Oil Platforms (n 33) para 74; DRC v Uganda (n 31) para 147

²²⁵ Gray (n 18) 150;

²²⁶ Tehditin Yasallığı veya Nükleer Silah Kullanımı (34), Dissenting Opinion of Judge Higgins, para 5

²²⁷ Dissenting Opinion of Judge Elaraby, para 1.2.

²²⁸ Oil Platforms (n 33).

nedenle, insansız hava araçları meşru müdafaa kullanıldığında bile, insansız hava araçlarının kullanıldığı grubun, yeterince bozulduğu ana kadar dikkate alınması gerekir.

Yakınlık sorunu, yurtdışında silahlı uçakların kullanımı için tartışmalı bir konuyu daha ortaya çıkarmaktadır. 51. madde, silahlı bir saldırının gerçekleştiği yerde kendini savunma hakkını kabul etmekte, aynı zamanda sadece devletlerin kendini savunma haklarının olduğunu ifade etmektedir. Bu durum, devletlerin geleneksel uluslararası hukuk kuralları uyarınca, kendini savunma hakkının değiştirilemeyeceği görüşünü hâkim kılmıştır. Bununla birlikte, BM Genel Sekreteri tarafından kurulan Yüksek Düzeyli Panel Raporu'nun belirttiği gibi: “Uzun süredir kurulmuş olan geleneksel uluslararası hukuk, tehdit altındaki saldırı yakın olduğu sürece devletlerin askeri eylemde bulunabileceğini açıkça ortaya koymaktadır²²⁹.”

En önemlisi, en çok beklenen meşru müdafaa, yalnızca mevcut bir tehdide cevap olarak yasal olabilir. Gelecekte bir tehdidin ortaya çıkmasını önlemek için önleyici olarak kullanılamaz. İyi bilinen yapıya göre meşru müdafaa gerekliliği anında, ezici olmalı ve hiçbir seçenek seçmeden, bir tartışma anı bırakmamalıdır²³⁰. Beklenti meşru müdafaa kavramını tamamen reddeden görüş ve devlet uygulamaları da ayrıca belirtilmelidir²³¹.

Son olarak, UİHH'de kasıtlı ölümcül kuvvetin sadece yaşamı korumak için kullanılabileceği şartının, madde 51 uyarınca yabancı topraklarda kuvvet kullanımına ilişkin yakınlık şartı ile karıştırılmaması gerektiği vurgulanmalıdır. İlki, ölümcül kuvvet kullanımının UİHH uyarınca meşru olması için gereken bir koşuldur. İkincisi, beklenti meşru müdafaa doktrini ve *Jus ad bellum* altındaki başka bir devletin topraklarında kuvvet kullanımının hukuka uygunluğu kapsamında uygulanmalıdır²³². Bir rejim altında yakınlık şartını yerine getirmek, diğerinin altındaki testi mutlaka karşılamayabilir. Bu husus, bu çalışmanın ana temalarından biri ile tutarlıdır, her

²²⁹ BM Genel Sekreteri Tarafından Oluşturulan Üst Düzey Panel Raporu

²³⁰ Bay Webster'dan Lord Ashburton'a mektup., Ağustos 6, 1842 in RY Jennings, ‘Caroline and McLeod Cases’ (1938) 32 AJIL 82

²³¹ Gray (n 18) 160–1.

²³² ABD Adalet Bakanlığı Beyaz Belgesi ile zıtlık. El-Kaide'nin Kıdemli Bir Operasyonel Lideri veya İlişkili Bir Gücü Olan ABD Vatandaşına Yönelik Ölümcül Bir Operasyonun Hukuka Uygunluğu (5 Şubat 2019).

geçerli uluslararası hukuk dalında İHA görevlerinin hukuka uygunluğu konusunda ayrı değerlendirmeler yapılmalıdır.

5.1. Devlet Dışı Unsurlara Karşı Meşru Müdafaa ve İnsansız Hava Aracı Kullanımı

Bir başka tartışma, bir yabancı devlette, o devlet adına hareket etmeyen devlet dışı aktörlere karşı korunma önlemleriyle ilgilidir. Bu sorun, devlet dışı aktörlerin şu anda bu aktörlerin eylemleri için sorumluluk üstlenmeyen Devletlerde insansız hava araçları tarafından hedef alındığı dikkate alındığında önemlidir²³³. 11 Eylül'den önce, eylemlerinin bir devlete atfedilemediği bir devlet olmayan grubun silahlı saldırısına cevap olarak kendi savunmasında kullanabileceği iddiası en iyi şekilde tartışmalıydı. UAD, Nikaragua davasına ilişkin bu görüşü reddetti²³⁴.

Bununla birlikte, 11 Eylül 2001'deki olaylardan bu yana devlet uygulamaları, uluslararası hukukun artık böyle bir meşru müdafaa fikrine izin verdiğini göstermektedir. Değişim, ABD ve İngiltere'nin Afganistan'daki 11 Eylül saldırılarına verdiği yanıtın, bir devletin faaliyet göstermeyen başka bir devlete karşı kendini savunma eyleminde bulunma iddiasına dayanan yakın evrensel destekle başladı. Devletin sorumluluğu yasası uyarınca; sıradan atıf kurallarını kullanarak toprak devletine atfedilebileceği söylenemez. Aslında, 9/11 olaylarını takiben, Güvenlik Konseyi, her ikisi de Char Tüzüğe uygun olarak bireysel veya kolektif meşru müdafaa hakkını tanıyan 1368 ve 1373 sayılı kararları kabul etti²³⁵. Bu, bir devletin, başka bir devletin topraklarında kendini savunma amacıyla kuvvet kullanabileceğini, bu ilk devletin, bu saldırının atfedilemeyeceği yerlerde bile, ikinci ülkenin topraklarında faaliyet gösteren ve devlet mensubu olmayan gruplar tarafından yapılan saldırının kurbanı olduğuna işaret eder.

Buna karşılık, Duvar Danışma Görüşünde UAD, daha sonra devletlerarası olmayan bir aktörün silahlı saldırısına yanıt olarak, devletlerarası kuvvetin kendini

²³³ İngiltere ve ABD'nin birçok farklı ülkede Devlet dışı aktörlere yönelik dron saldırıları.

²³⁴ Nicaragua (n 33) para 195.

²³⁵ BM Güvenlik Konseyi Kararı 1368 (12 Eylül 2001) S/RES/1368 (2001), preambular para 3; Security Council Resolution 1373 (28 Eylül 2001) S/RES/1373 (2001), preambular para 4.

savunma yöntemleri kullanamayacağını belirtti: BM Şartının 51. maddesi, bir devletin diğer bir devlete karşı silahlı saldırısı söz konusu olduğunda kendi kendini savunma hakkının varlığını kabul eder. Ancak İsrail, kendisine yönelik saldırıların yabancı bir devlete isnat edilebilir olduğunu iddia etmektedir²³⁶.

Bununla birlikte, devletler, bazı durumlarda, devlet dışı bir aktöre karşı silahlı saldırıya karşı kendi kendini kandırır da bu sadece devlete yapılan saldırıya atfedilemeden yerine getirilebileceği anlamına gelir. Bir başka devletin ülkesinde kendini savunurken bir devlet yanıt vermeden önce, diğer hukuk gerekliliklerini yerine getirecektir. Özellikle, devlet kaynaklı olmayan bir aktörden silahlı bir saldırıya (veya yakın bir silahlı saldırıya) kuvvet kullanarak yanıt vermek gerekli ve orantılı olmalıdır. Statü sahibi olmayan bir gruba karşı kuvvet kullanımı bağlamında, zorunluluk koşulunun devletin kendisinin, devam eden saldırıları önleyemediği durumlarda yerine getirilmesi önerilmektedir²³⁷.

Bölgesel devletin hareket edememesi konusundaki bu test bağımsız bir yasal standart değil, yalnızca devam eden gereklilik ölçüsünün uygulanmasının bir yönü olmaktadır. Bir devletin harekete geçip geçmediğinin veya isteksiz olup olmadığının belirlenmesinde, kendini savunma eyleminde bulunmadan önce, kendini savunma görevi gören devletten, böyle bir eylem için izin talep etmesi gerekebilir²³⁸.

Son olarak, BM Şartının 51. maddesi, devletlerin kendini savunma uygulamasında kabul ettiği önlemlerin BM Güvenlik Konseyi'ne bildirilmesi gerektiğini açıkça ortaya koymaktadır²³⁹. Bu durum, resmi olarak Güvenlik Konseyi'nin gündemine yerleştirmek ve rolünü tanımak için uluslararası topluma şeffaflık yükümlülüğü getirdiği şeklinde görülebilir. BM'nin tüm üye devletlerinin kuruluş sözleşmesi uyarınca bu tür raporları sunma zorunluluğu vardır. Rapor sunulmaması, kendini savunma anlamında başka bir yasal işlem yapılmazken, “raporun olmayışı, söz konusu devletin kendini savunma konusunda hareket ettiğine

²³⁶ İşgal Eden Filistin Topraklarında Duvar İnşasının Hukuki Sonuçları., Advisory Opinion [2004] ICJ Rep 136, para 139.

²³⁷ Trapp K, (2007) ‘Temele dönüş. Devlet Dışı Terörist Aktörlere Karşı Gereklilik, Orantılılık ve Öz Savunma Hakkı’ 56 ICLQ 141;

²³⁸ D Bethlehem, (2014) ‘Statü Olmayan Aktörler tarafından Yakında veya Fiili Silahlı Saldırıya Karşı Kendini Koruma’ 106 AJIL 770, 776

²³⁹ Nicaragua (n 33) para 235; DRC v Uganda (n 31) 222, para 145.

ikna edilip edilmediğini gösteren faktörlerden biri olabilir²⁴⁰”. 51. maddeye göre, kendini savunma hakkı “Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliği sağlamak için gerekli önlemleri alana kadar” devam edecektir. Bu, kendini savunma alanındaki bir eylemin bitiş noktasının hem gereklilik ve orantılılık ilkeleri tarafından, hem de Güvenlik Konseyi tarafından belirlenebileceğini göstermektedir²⁴¹.

Şeffaflık işlevine ek olarak, bu raporlama şartı için gerekçe, devletin sunması gerektiğinden, uluslararası toplum tarafından yasal haklarının korunmasına katkıda bulunacağı iddia edilebilir. Ek olarak, bir devletin, maddi gerçekler değiştiği zaman, örneğin kendini savunmanın yeni bir devletin topraklarında kuvvet kullanımı için bir temel olarak kullanıldığı durumlarda, bir durumu bildirmesi gerektiği sonucuna varılmalıdır.

5.2. Önleyici Meşru Müdafaa ve İnsansız Hava Aracı Kullanımı İlişkisi

ABD'nin teröre karşı savaş başlatmasından bu yana Washington, uluslararası terörizmi ortadan kaldırmak için farklı yöntemler kullanmaktadır. Çok önemli teröristleri hedef alan ve öldüren insansız hava araçları olan SİHA'ların kullanımı, ABD'nin en başarılı ve en güvenilir taktiklerinden biridir. Bununla birlikte, ABD tarafından insansız hava araçlarının, bildirilen savaş bölgeleri veya Pakistan gibi savaş bölgeleri ile terörist olmayan hedeflerin öldürülmesi dışında kullanılması, bu saldırıların uluslararası hukuka ilişkin tartışmalarını gündeme getirmiştir.

BM Şartı madde 2/3, üye devletlere uyuşmazlıklarını barışçıl bir şekilde çözmeye çağırır, tüm üyeler uluslararası uyuşmazlıklarını barışçıl yollarla çözecek, bütün üye devletleri kapsayacak şekilde egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve diğer devletlerin bağımsızlığına saygı duymak zorundadır²⁴². BM Şartının 2/4 maddesi şunları sağlar: Tüm üyeler uluslararası ilişkilerinde, toprak bütünlüğüne veya herhangi bir devletin siyasi bağımsızlığına karşı kuvvet tehdidinden

²⁴⁰ Nicaragua (n 33) para 235; DRC v Uganda (n 31) 222, para 145.

²⁴¹ Randelzhofer (n 35) 804.

²⁴² BM Şartı Madde 2(3).

kaçınmalıdır²⁴³. Madde 2/4, bir devletin egemenliği ihlal etme veya başka bir devlete karşı tek taraflı kuvvet kullanma girişimlerini sınırlar. Bu nedenle, herhangi bir devlet tek taraflı olarak başka bir devlete karşı kuvvet kullanırsa, BM Şartı uyarınca hukuka aykırı kabul edilir.

Bununla birlikte, eğer BM Güvenlik Konseyi barışa karşı bir tehdit veya bir saldırganlık eylemi tespit ederse, bir devletin bir veya birden fazla devlete karşı kuvvet kullanmasına izin verebilir (Afganistan'da olduğu gibi). BM, ABD'nin Afganistan'a bir saldırı başlatmasına izin verdi, çünkü Taliban Hükümetinin ABD'nin 11 Eylül saldırısına katılan El Kaide teröristlerini koruduğuna inanmıştır²⁴⁴. Güvenlik Konseyi, BM Şartının 42. maddesi uyarınca bir devlete izin verebilir veya bir devletin eylemlerinin uluslararası barışı tehlikeye atabileceğini düşündüğü durumlarda kendisi eylemde bulunabilir²⁴⁵.

ABD yönetimi, Pakistan'daki İHA hareketlerinin BM Şartını ihlal ettiği, uluslararası hukuka aykırı olduğu iddiasını reddetmiştir. ABD'nin SİHA saldırılarının hukuka uygunluğu gerekçesi iki noktaya dayanmaktadır; ilki, ABD'nin 51. maddede öngörüldüğü gibi, ulusal güvenliğine karşı başa çıkma tehditlerine karşı kendini savunmada rol oynayabileceği BM Şartının meşru müdafaa ilkesi ve mantığına dayanır²⁴⁶. İkinci gerekçelendirme, ABD'nin El Kaide, Taliban ve diğer terörist gruplarla savaş halinde olduğu ve düşman El-Kaide ve Taliban'a karşı kuvvet kullanmasının meşru olduğu fikrine dayanmaktadır²⁴⁷. Dworkin'e göre, silahlı çatışma çerçevesi, ABD yetkilileri tarafından SİHA saldırılarının hukuka uygunluğu konusunda verilen bir başka hukuki gerekçedir: ABD ile El Kaide ve Taliban arasında Kongre kararına dayanarak silahlı kuvvetleri ile bir çatışma yürütmüştür²⁴⁸.

ABD'nin Pakistan'ın egemenliğini ihlal etmesi hususunda, eski Ulusal İstihbarat Direktörü Amiral Denis Blair, 22 Ocak 2013 tarihinde Dış İlişkiler

²⁴³ BM Şartı Madde 2(4).

²⁴⁴ BM Şartı Madde 39.

²⁴⁵ BM Şartı Madde 42

²⁴⁶ Dworkin Anthony (2013), "Dronlar ve Hedefleyerek Öldürme: Avrupa Konumunun Tanımlanması. Avrupa Dış İlişkiler Konseyi" (July, 2013): 5.

²⁴⁷ Jehanzeb Khalil & Saima Perveen, (2014): "Amerika Birleşik Devletleri Pakistan'daki Savaşları Korudu. Drone, Ulusal Egemenlik Üzerine Bir İhlaldir", Uygulamalı Çevre ve Biyolojik Bilimler Dergisi, 209-15.

²⁴⁸ (Askeri Güç Kullanımı veya AUMF Yetkilendirmesi)

Konseyi tarafından düzenlenen tartışma forumunda şunları söylemiştir: “Pakistan her an bizi durdurabilirdi. Tüm dünyaların en iyisi olduğunu düşündükleri şeye sahipler; Afganistan'da bizim için olduğu kadar kendileri için de tehdit oluşturan militanlara saldırırlar ve bunun için bizi suçlarlar”²⁴⁹.

ABD ayrıca, onlardan bir saldırı beklendiği durumlarda, devlet dışı aktörlere karşı kuvvet kullanabileceği pozisyona da sahiptir. Anthony Dworkin'e göre, kendini savunma gerekçesi, bireysel tehdit mantığına dayanır. Yaşama karşı, başka bir şekilde önlenemeyecek yakın bir tehditte kaçınmak için, saldırı yapılması gerekmektedir²⁵⁰. ABD, BM Şartı ve Güvenlik Konseyinin 1368 ve 1373 Kararlarına göre, Afganistan gibi savaş bölgeleri olarak ilan edilen devletlere önleyici savaş açma hakkına sahiptir, ancak savaş bölgeleri dışında kalan bir devlete BM Şartının 2/4 maddesine aykırı olduğundan savaş açamaz. Amerikan Uluslararası Hukuk Derneği yıllık toplantısında ABD Dışişleri Bakanı Harold Koh şunları söylemiştir: *“Uluslararası hukuk meselesi olarak, Birleşik Devletler El Kaide'nin yanı sıra Taliban ve ilgili kuvvetler de korkunç 9/11 saldırılarına yanıt olarak silahlı bir çatışmaya giriyor ve kendine özgü haklarıyla tutarlı bir kuvvet kullanabiliyor.”*

Ayrıca ABD, devlet dışı aktörlere karşı meşru müdafaasında kuvvet kullanma hakkının, Güvenlik Konseyinin 1368 ve 1373 sayılı kararları ile NATO'nun diğer ülkelerle birlikte onayladığını da iddia etmektedir. Bu nedenle, Konsey kararları ve devletler topluluğundaki onayları temelinde Amerikan SİHA saldırıları, BM Şartının 2/4 ya da 51. maddesini ihlal etmediğini belirtmiştir.

²⁴⁹ Blair Denis C., (2013) Dış İlişkiler Konseyi. <http://www.cfr.org/counterterrorism/us-dron-strike-policies/p29849> (Erişim: Şubat 15, 2019)

²⁵⁰ Dworkin, “Dronlar ve Hedefleyerek öldürme”, 5.

SONUÇ

SİHA saldırılarının getirdiği hukukun üstünlüğündeki zorluklar sayısızdır, bu da hukuki ve insan hakları topluluklarının SİHA saldırılarının uluslararası hukuka aykırı olduğu iddialarını artırmıştır. Yine de böyle bir sonuç, bir şekilde hukuka uygunluk iddiaları kadar eğilimli olacaktır.

İHA'ların faaliyet gösterdiği hukuki çerçevenin çok sayıda yönü vardır. Onların hukuka uygunluğu, aynı anda geçerli olan birden fazla uluslararası hukuk rejimi tarafından değerlendirilir. Yürürlükteki herhangi bir uluslararası hukuk kuralının ihlali, uygulanan diğer tüm kurallara uyup uymadığına bakılmaksızın, saldırıyı hukuka aykırı kılmaktadır. Örneğin, bir SİHA'nın tüm insancıl hukuk normlarına uygun olarak kullanılması, *jus ad bellum*'u ihlal edecek şekilde başvurulduğu takdirde hukuka uygun olmayacaktır. Aynı şekilde, bir ev sahibi devlet tarafından yasal olarak yapılan bir başvuru sonucunda gerçekleştirilmiş olan bir saldırı, eğer UİH veya UİHH'ye aykırı bir şekilde yapılırsa hukuka aykırı olacaktır. Bu şekilde, uluslararası hukuka göre SİHA saldırılarının hukuka uygunluğunun bütünsel olarak analiz edilmesi gerektiği açıktır.

İnsansız uçakları hukuka aykırı yapan hiçbir sebep bulunmamaktadır. Silahların çoğunluğu gibi, geçerli tüm uluslararası kurallara uygunsuzsa, kullanımı hukuka uygundur. Bununla birlikte, doğal olarak hukuka aykırı olmadıkları gerçeği, kullanımlarının genellikle meşru olduğu anlamına gelmemelidir. SİHA'lar açıkça hukuka aykırı olabilecek yöntemler kullanılabilecek kapasiteye sahiptir. İHA'ların uzak bölgelere gizlice ve pilotlarının yaşamlarını tehlikeye atmadan erişebilme yetenekleri, aynı zamanda silahlı çatışmanın coğrafyasını kullanılabilmek ihtimalini sunar. SİHA'lar, daha önce eyaletlerin zorla kabul etmelerini yasaklayan pratik engelleri ortadan kaldırmakta, askeri ve finansal sermaye açısından askeri kampanyaların maliyetini düşürmektedir. SİHA'lar, başka hiçbir cihazın sahip olmadığı teknolojik kapasiteye sahip oldukları için cazip bir silah olmuştur. Kuvvet kullanımının önündeki pratik engeller yok olduğu için, hukuki engellerin kuvvetlendirilmesi ve yeniden tesis edilmesi hayati önem taşımaktadır.

Ek olarak, hedef alma kararlarının alınma şekli, insancıl hukuk ve insan hakları hukuku kural ve ilkelerini ihlal edebilecek saldırılar üretme potansiyeline sahiptir. Bugüne kadar İHA'ların, uluslararası hukukun yorumlanması ve hukuka uygunluğunu değerlendirmek bir gizlilik perdesinin arkasında işlenmiştir. Ayrıca, İHA programlarının değerlendirmeleri, kabul edilebilir olan kural hakkındaki geniş yorumların benimsenebileceğini göstermiştir. Teknolojinin, uluslararası hukuka uygun olarak kullanıldığından emin olmak için her durumda İHA saldırılarının kullanımını değerlendirmek gerekmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Aldrich Richard W, (1996) The International Legal Implications of Information Warfare, U.S. Air Force Institute for National Security Studies Occasional Paper 9, at 3-5.

Altman, Amnon. (2009). “Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law. (4) The Near East in the Late Bronze Age (1600–1200 BCE) (concluded).” Journal of the History of International Law 11 (2):333–56.

Altman, Amnon. (2004). “Tracing the Earliest Recorded Concepts of International Law: The Early Dynastic Period in Southern Mesopotamia.” Journal of the History of International Law 6 (2):153–72.

Alston P (2010) ‘Report of the Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions’ (28 May 2010) A/HRC/14/24/Add.6 [45].

Alderson, A. (2010). Britain, (iç.) T. Rid ve & T. Keaney (ed.), Understanding Counterinsurgency: Doctrine, Operations, and Challenges (ss. 28-45), London: Routledge.

Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakanlığı: Küresel Terörizm Örüntüleri, 1993–2002, Türkiye. Amerikan Bilim Adamları Federasyonu Web sitesi. [Www.fas.org/irp/threat/terror.htm](http://www.fas.org/irp/threat/terror.htm) adresinde bulunabilir. Erişim tarihi: 30 Mart 2003

Asimov Isaac, (1977) I, Robot, Gnome Press, 1977.

Article 6(1) of the International Covenant on Civil and Political Rights, 1966 (ICCPR); Article 4(1) of the American Convention on Human Rights, 1969 (ACHR); Article 4 of the African Charter on Human and Peoples’ Rights, 1981 (ACHPR).

Article 2(2) of the [European] Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 1950 (ECHR).

Article 3 common to the four Geneva Conventions, Article 27 of the Fourth Geneva Convention, Article 4 of Protocol II

Article 3 common to the Geneva Conventions, Article 99 ff. of the Third Geneva Convention, Article 71 ff. of the Fourth Geneva Convention, Article 75 of Protocol I, Article 6 of Protocol II

Article 126 of the Third Geneva Convention, Article 143 of the Fourth Geneva Convention

Batychko V.T. (2011). Uluslararası hukuk. Ders anlatımı, Taganrog, SFEDU publ

Barrinha Andre, (2007) Etiketlemenin politik önemi: terörizm ve Türkiye'nin PKK konusundaki söylemi, Ter Terörizmle İlgili Eleştirel Çalışmalar 4.

Barnes, M. J.; Evans, A. W., III. (2010) Soldier-Robot Teams in Future Battlefields: An Overview. In Human-Robot Interactions in Future Military Operation; Barnes, M. J., Jentsch, F., Eds.; Ashgate: Farnham, Surrey, UK. pp 9–29.

Bederman, David J. (2009). “International Law in the Ancient World.” In Routledge Handbook of International Law, ed. J. D. Armstrong and J. Brunée. London; New York: Routledge.

Bergen, P. et al., (2016) ‘A world of drones: Examining the proliferation, development, and use of armed drones’, New America Foundation

Berman Paul Schif (2005). From International Law to Law and Globalization. University of Connecticut School of Law. University of Connecticut.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi, Arş. 884, 12 Kasım 1993; Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Arş. 62/243, 14 Mart 2008; AIHS Konseyi Parlamenterler Meclisi, Arş. 1416 (2005).

- Brunnée, Jutta, and Stephen J. Toope. (2010). *Legitimacy and Legality in International Law: An Interactional Account*. Cambridge, New York: Cambridge University Press.
- Blank LR (2012), ‘After “Top Gun”: How Drone Strikes Impact the Law of War’ 33 U Pa J Intl L 675; Human Rights Institute, Columbia University.
- Blair Denis C., (2013) Council on Foreign Relations.
<http://www.cfr.org/counterterrorism/us-drone-strike-policies/p29849>
 (accessed February 15, 2019)
- Bothe M. (2005), “Mesleğin Başlangıcı ve Sonu”, Meslek Yasasına Güncel Zorluklar, Bruges Colloquium Bildirileri, 20–21 Ekim, s. 28–32.
- Butkevich O. V. (2008). Uluslararası hukukun tanıtımı –SPb: Yayınevi R Aslanova “Hukuk Merkezi Basını”. S.148-2223. ISBN 978-5-94201-503-1.
- Bugnion F., (2003) ‘Ius ad Bellum, Ius in Bello and Non- International Armed Conflicts’
- Cassese Antonio (2001), *International Law*, Oxford University Press, Oxford, pp.297-298.
- Case Concerning Military and Paramilitary Activities In and Against Nicaragua (Nicaragua v United States) [1986] ICJ Rep 14, para 191; Case Concerning Oil Platforms (Iran v United States) [2003] ICJ Rep 161, paras 51, 62.
- Corrigan Jack (2017), “Three-Star General Wants AI in Every New Weapon System,” Defense One, November 3, 2017, <http://www.defenseone.com/technology/2017/11/three-star-general-wants-artificial-intelligence-every-new-weaponsystem/142239/?oref=d-river>.
- Charles J. Dunlap, (1996) How We Lost the High-Tech War of 2007, *The Weekly Standard*, Jan. 29, at 22.

- Chen, J. Y. C.; Barnes, M. J.; (2011) Harper-Sciarini, M. Supervisory Control of Multiple Robots: Human Performance Issues and User Interface Design. IEEE Transactions on System, Man, and Cybernetics—Part C: Applications and Reviews 41 (4), 435–454.
- Clarke Richard A. (2004). Kõigi vaenlaste vastu. Tallinn: Tänapäev
- Commentary on the First Geneva Convention for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field. Geneva, 12 August 1949. – Geneva: International Committee of the Red Cross (ICRC), 2016.
- Commentary on the HPCR Manual on International Law Applicable to Air and Missile Warfare, version 2.1. March 2010.
- Collection of existing treaties, agreements and conventions concluded by the USSR with foreign states. Issue XVI: Existing treaties, agreements and conventions that entered into force between January 1 and December 31, 1954 / USSR Ministry of Foreign Affairs. - M.: Gospolitizdat, 1957. The cited provision of the four conventions is given, respectively, at pp. 72, 101, 125, 205.
- Cullen A. (2007), The Concept of NonInternational Armed Conflict in International Humanitarian Law: A Study on Thresholds of Applicability, Thesis, University College, Galway.
- Cronin Audrey Kurth. (2006) How al-Qaida Ends: The Decline and Demise of Terrorist Groups. – International Security
- Defense Industrial Daily. (2010, September 16). DARPA's Vulture: What Goes Up, Needn't Come Down. Defense Industrial Daily
- Deeks AS, (2013) 'Consent to the Use of Force and International Law Supremacy' 54 Harvard International Law Journal, 1, 35
- Development, Concepts and Doctrine Centre, UK Ministry of Defence. (2011). The UK Approach to Unmanned Aircraft Systems. Joint Doctrine Note, 2/11.

Distinction: Protocol Additional To The Geneva Conventions Of 12 August 1949, And Relating To The Protection Of Victims Of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 48. See Also Commentary.

Dinstein Y. (2009), The International Law of Belligerent Occupation, Cambridge University Press, Cambridge.

Dışışleri Bakanlığı: Terörizm ve PKK. Tarihsel arka plan ve gelişme. TC Dışışleri Bakanlığı Web sitesi. Www.mfa.gov.tr. Erişim Mart 2019.

Dworkin, A., (2013) ‘Drones and targeted killing: defining a european position’, European Council for Foreign Relations, vol. 84.

Downie, R.D. (1998). Learning From Conflict: The U.S. Military in Vietnam, El Salvador, and the Drug War, London: Westport Connecticut.

Erkin Özlen, (2006) Üç Ülkenin Ayrılıkçı Terörizme Karşı Karşılaştırmalı Deneyimleri: Türkiye, İspanya, İngiltere, I Stratejik Araştırmalar Dergisi 1, no. 4.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTY), Savcı / Tadiç, Dava No. IT-94- 1-A, Karar (Temyiz Dairesi), 15 Temmuz 1999, paragraf 84:

European RPAS Steering Group. (2013). Roadmap for the integration of civil remotely piloted aircraft systems into the European aviation system. 29 Kasım 2014’de http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/aerospace/files/rpasroadmap_en.pdf adresinden alınmıştır.

Franke, U. E., (2015) ‘The global diffusion of unmanned aerial vehicles (UAVs) or "drones"’, eds. M. Aaronson et al., Precision Strike Warfare and International Intervention: Strategic, Ethico-Legal and Decisional Implications (Routledge: Abingdon, 2015).

Fukagawa, T., K. Ishii, N. Noguchi and H. Terao. (2003). Detecting crop growth by a multispectral imaging sensor. ASAE Annual Meeting. Las Vegas, NV.

- Galina B. Vlasova, Vasily I. Vlasov, Svetlana V. Denisenko (2018)., The Emergence of International Law. CBU International Conference on Innovations In Science And Education.
- Gavrilets, V. (2003): Autonomous Aerobatic Maneuvering of Miniature Helicopter, PhD thesis, Massachusetts Institute of Technology.
- Grabar.V.E. (1964). Personal importance of risky terminal jusgentium / / “Scientific notes Tartusky state University”. Vol.148. P.21-28.
- Gray C (2008), International Law and the Use of Force (3rd edition, Oxford University Press) 163–165
- Gregory, D., (2011) ‘From a view to a kill: drones and late modern war’, Theory, Culture & Society, vol. 28, nos 7–8, pp. 188–215.
- Greenwood C.J, (2006) Essays on War in International Law), p. 204; L. Moir, The Law of Internal Armed Conflict (2002)
- Hardin, P. J. and Jackson, M. W. (2005). An unmanned aerial vehicle for rangeland photography. Range. Ecol. Manag. 58(4):439-442.
- Hage, J.T. (1999). Organizational Innovation and Organizational Change, Annual Review of Sociology, 25, 597-622.
- Hallgarth Matthew W., (2013) “Just War Theory and Remote Military Technology: A Primer”, Killing by Remote Control: The Ethics of an Unmanned Military,Oxford University Press
- Heller KJ,(2013) ‘One Hell of a Killing Machine: Signature Strikes and International Law’ 11 J Int Criminal Justice 89.
- Herwitz, S.R., L.F. Johnson, S.E. Dunagan and R.G. Higgins. (2004). Imaging from an unmanned aerial vehicle: agricultural surveillance and decision support. Comp. Electr Ag. 44(1): 49-61.

- Higgins S. (1994), *Problems and Process: International Law and How We Use It*, 1994, Oxford: Clarendon Press (reprinted in 2003).
- Hill L. (2014) Cawthorne, 'The Role of Necessity in International Humanitarian and Human Rights Law' 47 *IsraelLRev* 225.
- Hofmann C. & Schneckener U., (2011) 'Engaging Non-State Armed Actors In State-And Peace-Building Options And Strategies', *International Review Of The Red Cross*, Vol. 93, 1-2.
- Hoffman W. C., Y. Lan (2015). *Development Of Unmanned Aerial Vehicles For Sitespecific Crop Production Management*. Usda-Ars, Sparc, Apmru College Station, Texas, Usa.
- Holewinski, S. et al., (2012) *The Civilian Impact of Drones: Unexamined Costs, Unanswered Questions*, Columbia Law School Human Rights Clinic (Columbia Law School: New York, 2012).
- Holmqvist, C., (2013) 'Undoing war: war ontologies and the materiality of drone warfare', *Millennium Journal of International Studies*, vol. 41, no. 3 (2013), pp. 535–52.
- Human Rights Watch and International Human Rights Clinic (2016), 'Killer Robots and the Concept of Meaningful Human Control: Memorandum to Convention on Conventional Weapons (CCW) Delegates', <https://www.hrw.org/news/2016/04/11/killer-robots-and-concept-meaningfulhuman-control>.
- Huang, Y., W. C. Hoffmann, Y. Lan, W. Wu and B. K. Fritz. (2009). Development of a spray system for an unmanned aerial vehicle platform. *App Eng Ag*. 25(6): 803-809.
- Hunt, E.R., C.L. Walthall, C.S.T. Daughtry. (2005). High-resolution multispectral digital photography using unmanned airborne vehicles. *Proceedings of the 20th biennial workshop on aerial photography, videography, and high resolution digital imagery for resource assessment*. Weslaco, TX.

ICJ, (2005) Case concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (Democratic Republic of the Congo v. Uganda), Judgment, ICJ Reports, para 173;

ICTY, Prosecutor v. Tadic, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, above note 10, para 70.

ICAO, (2011) Unmanned Aircraft Systems (UAS), Circular 328 AN/190 (2011), [https://www.trafikstyrelsen.dk/~media/Dokumenter/05%20Luftfart/Forum/UAS%20%20droner/ICAO%20Circular%20328%20Unmanned%20Aircraft %20Systems%20UAS.ashx](https://www.trafikstyrelsen.dk/~media/Dokumenter/05%20Luftfart/Forum/UAS%20%20droner/ICAO%20Circular%20328%20Unmanned%20Aircraft%20Systems%20UAS.ashx), archived at <https://perma.cc/J5EM-TSAY>.

IHL and other legal regimes – jus ad bellum and jus in bello, ICRC Overview, <http://www.icrc.org/eng/war-and-law/ihl-other-legal-regmies/jus-in-bello-jus-ad-bellum/overview-jus-adbellum-jus-in-bello.htm>. (Erişim Tarihi:29.04.2019)

International Criminal Tribunal for Rwanda (ICTR), ICTR, Prosecutor v. Rutaganda, Case No. ICTR-96-3, Judgment (Trial Chamber I), 6 December 1999,

International Institute of Humanitarian Law, The Manual (2006), 1.1.1, see also International Committee of the Red Cross Opinion Paper 2008

International Law Commission Draft Articles on Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts, with commentaries (2001), General Assembly Official Records 56th session, supplement no 10 (A/56/10), Art 20 [6].

Janis (2003) M Janis an introduction to international law Aspen Publishers 2003

James A. Senn: (1995)“Information Technology”, Prentice Hall (NJ, January 1995)

Jaipragas, B. (2012, February 26). Drone Makers Cashing in as War Tactics Evolve. Defense News (AFP).

- Jehanzeb Khalil & Saima Perveen, (2014): “The United States Covert War in Pakistan: Drone Strikes an Infringement on National Sovereignty”, *Journal of Applied Environmental and Biological Sciences*, 209-15.
- Jensen, T., Apan, A., Young, F. R., Zeller, L. and Cleminson, K. 2003.
- Assessing grain crop attributes using digital imagery acquired from a lowaltitude remote controlled aircraft. *Proc. Spatial Sci. 2003 Conf. Canberra, Australia.*
- Johnson, L. F., Bosch, D. F., Williams, D. C. and Lobitz, B. M. (2001). Remote sensing of vineyard management zones: Implications for wine quality. *Appl. Eng. Agric.* 17(4):557-560.
- Karaağaç, C. (2014) İHA sistemlerine genel bakış. *Academia.edu*. 07 Şubat 2019’de <https://metu.academia.edu/CengizKaraa%C4%9Fa%C3%A7/Papers> adresinden alınmıştır.
- Karmon E: (2003) Türkiye’de radikal İslami siyasi gruplar. *Uluslararası İlişkilerin Midde Doğu Dergisi Web sitesi*. [Www.biu.ac.il/Besa/meria/journal/19_7/issue4/jv1n4a2.html](http://www.biu.ac.il/Besa/meria/journal/19_7/issue4/jv1n4a2.html) adresinde bulunabilir. Erişilen 30 Mart 2019.
- Keane, J. F. and Carr, S. S., (2013) ‘A brief history of early unmanned aircraft’, *John Hopkins APL Technical Digest*, vol. 32, no. 3, pp. 558–71.
- Kelsen H (1967) *Principles of International Law* Holt, Rinehart and Winston Inc.
- Kelton, W. D. and Law, A. M., (2015) *Study on Armed Unmanned Aerial Vehicles* (United Nations Advisory Board on Disarmament Matters: New York, 2015).
- Keys D., ‘As Isis is driven out, the extent of damage to Palmyra becomes clear’, *The Independent (UK)*, 28 March 2016, available at: <http://www.independent.co.uk/news/world/middle-east/extent-of-damage-to-palmyrabecomes-clear-a6957021.html>, accessed 12 May 2019.

- Kodar E. (2009). Computer Network Attacks in the Grey Areas of Jus ad Bellum and Jus in Bello. *L Baltic Yearbook of International Law*, Vol. 9.
- Koenders, B. and Ploumen, L., (2016) Kamerbrief met reactie op rapport over de exportcontrole op drones, DVB/NW-659/16.
- Kondratyuk A.V. (2004) Eğitim alanında uluslararası iş birliğini düzenlemeyi amaçlayan uluslararası yasal ilkeler // Hukuk.
- Koo, T. J. and Sastry, S. (1998): Output Tracking Control Design of A Helicopter Model Based on Approximate Linearization, *Proceedings Of the 37th IEEE Conference on Decision and Control*, Tampa, FL, pp. 3635-3640
- Koo, T. J., Pappas, G. J. and Sastry, S. (2001): Mode Switching Synthesis for Reachability Specifications, *Proceedings of the 4th International Workshop on Hybrid Systems: Computation and Control*, pp. 333 – 346.
- Kreps, S. and Wallace, G. P., (2016) ‘International law, military effectiveness, and public support for drone strikes’, *Journal of Peace Research*, vol. 53, no. 6, pp. 830–44.
- Kirkpatrick, J., (2015) ‘Drones and the martial virtue courage’, *Journal of Military Ethics*, vol. 14, nos 3–4 (2015), pp. 202–19.
- Lauterpacht (1950) *H Lauterpacht International Law and Human Rights* Stevens & Sons 1950
- Legality of the Threat or Use of Nuclear Weapons (Advisory Opinion), *ICJ Reports* (1996), pp. 226L267 (hereinafter *Nuclear Weapons*).
- Lewis, M., (2013) ‘Drones and distinction: How IHL encouraged the rise of drones’, *Georgetown Journal of International Law*, vol. 44, no. 3, pp. 1127–66.
- Lewis Michael W. (2011), *Drones and the Boundaries of the Battlefield*, 47 *TEX. INT'L. L. J.* 294 (2011-12).

- Luard E., (1972) 'Civil Conflicts in Modern International Relations' , p. 20; L. Moir, The Law of Internal Armed Conflict (2002).
- Manaz A:(2003) PKK-KADEK's past and today. Terrorism Web site. Available at: www.teror.gen.tr/english/news/a_mana_eng.html. Accessed 30 September 2019
- Malcolm Shaw, (2008) International Law, 6th ed. (Cambridge: Cambridge University Press, 2008).
- MacAskill, (2015) 'Drone killing of British citizens in Syria marks major departure for UK', The Guardian.
- Marco Sassòli, Antoine A. Bouvier & Anne Quintin, (2011) How Does Law Protect in War?, Vol. I, 3rd ed. (ICRC: Geneva, 2011).
- Melzer N (2008), Targeted Killing in International Law (Oxford University Press 2008) 184–221.
- Mettler, B., Tischler, M., and Kanade, T. (2002): System identification modeling of a small-scale unmanned rotorcraft for flight control design, Journal of the American Helicopter Society, 47, pp. 50 – 63.
- Miller, J. W. (2005). Report on the development and operation of an UAV for an experiment on unmanned application of pesticides. AFRL, USAF.
- Milanovic M (2010), Drones and Targeted Killing: Can Self-Defense Preclude their Wrongfulness? EJIL: Talk.
- Military Necessity: The Law Of Armed Conflict, International Humanitarian Law In War, By Gary D. Solis, Cambridge University Press; 1st Edition (February 15, 2010), Page 258.
- Moir L., (2002) The Law of Internal Armed Conflict (2002), p. 3; L. Perna, The Formation of the Treaty Law of Non-International Armed Conflicts, (Leiden: Martinus Nijhoff, 2006).

- Modderkolk, H.,(2016) ‘Wij Willen Ook Zo’n Doodsmachine’, De Volkskrant, 15 Apr. 2016.
- O’Connell (1965) D O’Connell International Law (2ed) Stevens 1965
- O’Connell R.L. (1989) Of Arms and Men: A History of War, Weapons, and Aggression. – N.Y., Oxford: Oxford University Press.
- O’Connell Mary Ellen (2011), Rise of the Drones II Hearing Before Committee on Oversight and Government Reform Subcommittee on National Security and Foreign Affairs, U.S. Government Printing Office, Washington, pp.20-22.
- Olson Laura M., (2013) “Targeted Killings in Yemen and Somalia: Can the United States Target Low Level Terrorists?”, Emory International Law Review, vol.27, pp.629-630.
- ONR, «SAFFiR,» 04 February 2015.Available: <http://www.onr.navy.mil/Media-Center/Press-Releases/2015/saffir-ship-firefighting-robot-prototype.aspx>. [Erişildi: 28 February 2019]
- Obituary: Baitullah Mehsud.” BBC News. BBC, 25 Aug. 2009. Web. 02 Dec. 2014.
- Öztorun Necdet: (1982) “Askeri Strateji”, Harp Akademileri Basımevi, İstanbul
- Pape Robert A. (2003) The Strategic Logic of Suicide Terrorism. – American Political Science Review
- Perna L., (2006) The Formation of the Treaty Law of Non-International Armed Conflicts
- Pictet J. et al. (1952), Geneva Convention I for the Amelioration of the Condition of the Wounded and Sick in Armed Forces in the Field: Commentary, Geneva, ICRC
- Phillipson C. (1911). The international law and customs in Ancient Greece and Rome. London, P.15-98

Proportionality: U.S. Army Field Manual Fm27-10: Law Of Land Warfare (July 1956), Page 5, Paragraph 41.

Prokhorov A.M. (1993) Great Encyclopedic Dictionary / ed. St. Petersburg.

Prosecutor v. Dusko Tadic, Decision on the Defence Motion for Interlocutory Appeal on Jurisdiction, Case No. IT-94-1-A. International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia, 2 October 1995

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 48. See Also Commentary

Protocol Additional to the Geneva Conventions of 12 August 1949, and relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 35.2. See also Commentary.

Rapoport David C. (2004) Four Waves of Modern Terrorism. – Attacking Terrorism: Elements of a Grand Strategy. Audrey Kurth Cronin, James M. Ludes (eds.). Washington DC: Georgetown University Press

Rebecca Grant: (2003) “Air and Space Power Led the Way, Gulf War II”, The Air Force Association Special Report, (Arlington VA, 2003), p.12-17.

Rempfer Kyle, (2018) “Ever heard of ‘deep fake’ technology? The phony audio and video tech could be used to blackmail US troops,” Military Times, July 19, 2018, <https://www.militarytimes.com/news/your-air-force/2018/07/19/ever-heardof-deep-fake-technology-the-phony-audio-and-video-tech-could-be-used-to-blackmail-us-troops/>.

Report of the High-Level Panel Established by the UN Secretary-General (December 2004) UN Doc A/59/565 (2004) at 188–92

Roger C. Molander, Andrew S. Riddile, Peter A. Wilson (1996), Strategic Information Warfare: A New Face of War 64. available at http://www.infowar.com/mil_c4i/export.html.ssi.

- Rosalyn Higgins,(2010) "Ethics and International Law", *Leiden Journal of International Law*, Vol.23, No.2, 277-289.
- Royyakers, L., & van Est, R. (2010). *The Cubicle Warrior: The Marionette of Digitalized Warfare*. *Ethics and Information Technology*, 12.
- Ryan Henry and C. Edward Peartree (1998): "The Information Revolution and International Security", CSIS Press
- Sanders, R., (2002) 'An Israeli military innovation: UAVs', *Joint Forces Quarterly*.
- Şen Semin Töner (2010), *Uluslararası Hukukta Soykırım, Etnik Temizlik ve Saldırı, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul*, ss. 327-330
- Scheipers, S. (2014). Counterinsurgency or irregular warfare? Historiography and the study of „small wars“, *Small Wars & Insurgencies*, 25(5-6), 879-899.
- Schmitt Michael N., (2010)" Drone Attacks under the Jus ad Bellum And Jus in Bello: Clearing the'Fog of Law'", *Yearbook of International Humanitarian Law, The Hague*, vol.13
- Shalal-Esa, A. (2012, January 24). U.S. Air Force to Kill Global Hawk UAV. *Reuters*
- Starke (1989) J Starke *Starke's International Law Butterworth Law* 1989
- Steele M. J. (2004), «Agent-Based Simulation of Unmanned Surface Vehicles: A Force in the Fleet, » NPS, Monterey, CA.
- Stohl, R. and Abizaid, J. P., (2015) *Recommendations and Report of the Task Force on US Drone Policy* (Stimson Center: Washington, DC, 2015).
- 'Syrian army 'recaptures city of Palmyra from ISIL', *Al Jazeera (Qatar)*, 27 March 2016, available at: <http://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-army-recaptures-city-palmyra-isil-160327063713862.html>, accessed 12 May 2019

Schweppe R. (2016). Statement by H. E. Ambassador Reinhard Schweppe. 9 November.

Shim, D. (2000): Hierarchical Control System Synthesis for Rotorcraft-Based Unmanned Aerial Vehicles, PhD thesis, University of California, Berkeley.

Simpson, A, T. Stombaugh, L. Wells and J. Jacob. (2003). Imaging techniques and applications for UAV's in agriculture. ASAE paper no. 031105. ASAE, St. Joseph, MI.

Sugiura, R., K. Ishii and N. Noguchi. (2004). Remote sensing technology for field information using an unmanned helicopter. Proceedings of Automation technology for off-road equipment. Kyoto, Japan.

Swain, K. C., H. P. W. Jayasuriya and S. J. Thomson. (2010). Adoption of an unmanned helicopter for low-altitude remote sensing to estimate yield and total biomass of a rice crop. Transactions of the ASABE in review.

Taşlı, İ.T. (2011). Terörle mücadelede insansız hava araçlarının kullanılması. Bilgesam Sunum. 01 Aralık 2018'de <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-188-2014041728terorlemucadeleiha.ppt>

The Law of Armed Conflict, International Humanitarian Law in War, by Gary D. Solis, Cambridge University Press; 1st Edition (February 15, 2010), Page 258.

Theory of operational-search activity: a textbook (2006) Ed. K. K. Goryainov, V. S. Ovchinsky, G. K. Sinilova. M.: Infra-M, 832 p.

Topçu O., (2014) «Adaptive decision making in agent-based simulation, » Journal of Simulation: Transactions of the Society for Modeling and Simulation International, cilt 90, no. 7, pp. 815-832.

Testimony of Michael Rogers, Senate Armed Services Committee, Hearing to Receive Testimony on Encryption and Cyber Matters, September 13, 2016, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/16-68_09-13-16.pdf.

Trapp K, (2012) ‘Back to Basics: Necessity, Proportionality, and the Right of Self-Defence against Non State Terrorist Actors’ (2007) 56 ICLQ 141; D Bethlehem, ‘Self-Defense Against an Imminent or Actual Armed Attack by NonState Actors’ 106 AJIL 770, 776

Warwick, G. (2012, August 13). Diverging Markets. Aviation Week & Space Technology.

Unnecessary Suffering: Protocol Additional To The Geneva Conventions Of 12 August 1949, And Relating To The Protection Of Victims Of International Armed Conflicts (Protocol I), 8 June 1977, Article 35.2. See Also Commentary.

U.S. Army Field Manual FM27-10: Law of Land Warfare (July 1956), Page 5, Paragraph 41.

U.S. Department of the Army. MUM-T: Leveraging Aviation Manned and Unmanned Teaming. Air Ground Operations: Aviation Manned and Unmanned Teaming. September 17, 2014.

United States Army: (1993) “FM 100-5, Operations”, Government Publishing Office, (Washington, DC, June 1993), p.6-12.

United Nations System Staff College, ‘Understanding a new generation of non-state armed groups’, 7, available at: https://www.unssc.org/home/sites/unssc.org/files/non_state_armed_groups_-_dialogue_series_2014.pdf, accessed 12 May 2019.

United Nations Security Council, Res. 884, 12 November 1993; United Nations General Assembly, Res. 62/243, 14 March 2008; Council of Europe Parliamentary Assembly, Res. 1416 (2005).

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 16 Aralık 1966 tarih ve 2200A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararı ile imza, onay ve katılım için kabul edilmiş ve açılmıştır.

Ünal Ö. ve Topçu O.(2014), «Modeling Unmanned Surface Vehicle Patrol Mission with C-BML,» The Journal of Defense Modeling and Simulation: Applications, Methodology, Technology, Special Issue: Novel Approaches to Defense and Military Modeling and Simulation, cilt 11, no. 3, pp. 277

Zalmay M. Khalizad, John P. White (1999): “The Changing Role of Information in Warfare”, RAND, Corportion, (Santa Monica, CA, 1999)

Zapotoczny, W. S., Jr. (2007) Shadow Warriors: Pennsylvania ARNG Tactical UAS Training Program. Army Aviation 2007, 36–41; <http://www.wzaponline.com/Shadow.pdf> (accessed December 2018)..

RAPORLAR

Aldrich Richard W, (1996) Bilgi Savaşının Uluslararası Hukuki Etkileri. ABD Ulusal Güvenlik Hava Kuvvetleri Enstitüsü Çalışma Raporu 9, at 3-5.

Alston P (2010) ‘Özel Röportör ‘ün yargısız, özet veya keyfi idamlara ilişkin raporu ' (28 Mayıs 2010) A/HRC/14/24/Add.6 [45].

Nikaragua İçinde ve Karşısında Askeri ve Paramiliter Faaliyetler Hakkında Durum bildirgesi. (Nikaragua ve ABD) [1986] UAD Rep 14, para 191; Petrol Platformlarına İlişkin Dava (Iran ve ABD) [2003] UAD Rep 161, paras 51, 62.

Alandaki Silahlı Kuvvetlerde Yaralıların ve Hastalıkların Durumunun İyileştirilmesine İlişkin İlk Cenevre Sözleşmesi Şerhi. Cenevre, 12 Ağustos 1949. – Cenevre: Uluslararası Kızıl Haç Komitesi(UKHK), 2016.

HPCR Uluslararası Hukuk El Kitabı ile ilgili yorumlar . Hava ve Füze Savaşlarına Uygulanabilir, version 2.1. March 2010.

SSCB'nin yabancı devletlerle imzaladığı mevcut anlaşmaların ve sözleşmelerin toplanması. Sayı XVI: 1 Ocak - 31 Aralık arasında yürürlüğe giren mevcut anlaşmalar, anlaşmalar ve sözleşmeler., 1954 / SSCB Dışişleri Bakanlığı. - Moskova.: Gospolitizdat, 1957. Dört sözleşmenin belirtilen hükümleri sırasıyla, at s. 72, 101, 125, 205

Savunma Sanayii Günlük Raporu. (2010, Eylül 16). DARPA's Vulture: What Goes Up, Needn't Come Down. Defense Industrial Daily

Gelişim, Kavramlar ve Doktrin Merkezi, İngiltere Savunma Bakanlığı. (2011). İnsansız Hava Aracı Sistemlerine İngiltere Yaklaşımı. Ortak Doktrin Notu, 2/11.

Dışişleri Bakanlığı: Terörizm ve PKK. Tarihsel arka plan ve gelişme. T.C. Dışişleri Bakanlığı Web sitesi. Www.mfa.gov.tr. Erişim Mart 2019.

Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (YUCM), Savcı / Tadiç, Dava No. IT-94- 1-A, Karar (Temyiz Dairesi), 15 Temmuz 1999, paragraf 84:

Avrupa RPAS Yönlendirme Grubu. (2013). Sivil uzaktan pilot uçak sistemlerinin Avrupa havacılık sistemine entegrasyonu için yol haritası. 29 Kasım 2014'de http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/aerospace/files/rpasroadmap_en.pdf adresinden alınmıştır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü ve Uluslararası İnsan Hakları Kliniği (2016), 'Katil Robotlar ve Anlamlı İnsan Kontrolü Kavramı: Konvansiyonel Silahlar Konvansiyonu Mutabakatı (CCW) Delegeleri, <https://www.hrw.org/news/2016/04/11/killer-robots-and-concept-meaningfulhuman-control>.

UAD, (2005) Kongo Bölgesi'ndeki Silahlı Faaliyetlere İlişkin Durum (Kongo Demokratik Cumhuriyeti v. Uganda), Yargı, UAD Raporları, parag 173;

YUCM, Savcı / Tadiç, Yargı Alanında Konuşmacı Temyiz için Savunma Hareketi Kararı, not 10, para 70.

ICAO, (2011) İnsansız Uçak Sistemleri (İUS), dairesel 328 AN/190 (2011), [https://www.trafikstyrelsen.dk/~media/Dokumenter/05%20Luftfart/Forum/İUS%20%20dron/ICAO%20Circular%20328%20Unmanned%20Aircraft %20Systems%20İUS.ashx](https://www.trafikstyrelsen.dk/~media/Dokumenter/05%20Luftfart/Forum/İUS%20%20dron/ICAO%20Circular%20328%20Unmanned%20Aircraft%20Systems%20İUS.ashx), archived at <https://perma.cc/J5EM-TSAY>.

ÜİH ve diğer yasal rejimler - Jus ad bellum ve bello'da jus, UKHK <http://www.UKHK.org/eng/war-and-law/ÜİH-other-legal-regmies/jus-in-bello-jus-ad-bellum/overview-jus-adbellum-jus-in-bello.htm>. (Erişim Tarihi:29.04.2019)

Mahsulün niteliklerinin düşük alçaktan uzaktan kumandalı bir uçaktan elde edilen dijital görüntüleri kullanarak değerlendirilmesi. Proc. Spatial Sci. 2003 Conf. Canberra, Avustralya.

ONR, «SAFFiR,» 04 Şubvat 2015.Available: <http://www.onr.navy.mil/Media-Center/Press-Releases/2015/saffir-ship-firefighting-robot-prototype.aspx>. [Erişildi: 28 Şubat 2019]

Ölüm ilanı: Baitullah Mehsud.” BBC News. BBC, 25 Aug. 2009. Web. 02 Dec. 2014.

‘Suriye ordusu 'Palmyra kentini ISIL'den kurtardı', Al Jazeera (Qatar), 27 March 2016, available at: <http://www.aljazeera.com/news/2016/03/syrian-army-recaptures-city-palmyra-isil-160327063713862.html>, erişim 12 May 2019

Michael Rogers, Senato Silahlı Hizmetler Komitesi'nin Tanıklığı, Şifreleme ve Siber Konularla İlgili Tanıklık Alınması İçin duyuru, Eylül 13, 2016, https://www.armed-services.senate.gov/imo/media/doc/16-68_09-13-16.pdf.

Trapp K, (2012) ‘Temele dönüş: Terörist Olmayan Aktörlere Karşı Gereklilik, Orantılılık ve Öz Savunma Hakkı ’ (2007) 56 ICLQ 141; D Bethlehem, ‘Statü Olmayan Aktörler tarafından Yakında veya Fiili Silahlı Saldırlara Karşı Kendini Koruma’ 106 AJIL 770, 776

SÖZLEŞMELER

Avrupa İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Sözleşmesinin 2 (2) Maddesi, 1950 (ECHR).

Cenevre Sözleşmelerinde ortak madde 3, Madde 99 ,Üçüncü Cenevre Sözleşmesinin 71. Dördüncü Cenevre Sözleşmesi'nin, I. Protokolün 75. maddesi, 2. Protokol'ün 6. maddesi.

Dört Cenevre Sözleşmesinde ortak olan 3. Madde, Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 27. Maddesi, II. Protokol'ün 4. Maddesi

Üçüncü Cenevre Sözleşmesinin 126. maddesi, Dördüncü Cenevre Sözleşmesinin 143. Maddesi

BM Güvenlik Konseyi, Arş. 884, 12 Kasım 1993; BM Genel Kurulu, Arş. 62/243, 14 Mart 2008; AIHS Konseyi Parlamenterler Meclisi, Arş. 1416 (2005).

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi'nin 6 (1). Maddesi, 1966 (UMSHS); Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin 4 (1) maddesi, 1969 (ACHR); Afrika İnsan ve Halkların Hakları Şartının 4. Maddesi, 1981 (ACHPR).

PROTOKOL

Ayrımcılık: 12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol ve Uluslararası Silahlı Çatışma Kurbanlarının Korunmasına İlişkin Protokol (Protokol I), 8 Haziran 1977, Madde 48.

Ruanda Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICTR), ICTR, Prosecutor v. Rutaganda, Case No. ICTR-96-3, Judgment (Trial Chamber I), 6 December 1999,

Uluslararası İnsancıl Hukuk Enstitüsü El Kitabı (2006), 1.1.1, Uluslararası Kızıl Haç Komitesi Raporu 2008

Uluslararası Hukuk Komisyonu Taslağı, yorumlarıyla Devletlerin Uluslararası Yararlı Eylemlere Karşı Sorumluluklarına İlişkin Maddes Taslağı

(2001), Genel Kurul Resmi Kayıtlar 56. oturum, ek protokol no 10 (A/56/10), Art 20 [6].

Savcı / Dusko Tadić, Yargıtayda Yürütme Çağrısı için Savunma Hareketi Kararı, Case No. IT-94-1-A. Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi, 2 Ekim 1995

12 Ağustos 1949 tarihli Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol, ve Uluslararası Silahlı Çatışma Kurbanlarının Korunması ile ilgili (Protokol I), 8 Haziran 1977, Madde 48.

Gereksiz Acı Çekme: 12 Ağustos 1949, Cenevre Sözleşmelerine Ek Protokol ve Uluslararası Silahlı Çatışma Kurbanlarının Korunması İle İlgili (Protokol I), 8 Temmuz 1977, Madde 35.2.

ABD Ordusu Saha El Kitabı FM27-10: Law of Land Warfare (Haziran 1956), s.5, Paragraph 41.

ABD Ordusu Bakanlığı. MUM-T: Havacılık İnsanlı ve İnsansız Takımlaşmanın Geliştirilmesi. Hava Sahası İşlemleri: Havacılık İnsanlı ve İnsansız Ekip Çalışması. Eylül 17, 2014.

Amerikan ordusu: (1993) “FM 100-5, Operasyonlar ”, Devlet Yayıncılık Ofisi, (Washington, DC, June 1993), p.6-12.

BM Sistem Personeli Koleji, ‘Yeni nesil devlet dışı silahlı grupları anlamak’, 7, Erişim: https://www.unssc.org/home/sites/unssc.org/files/non_state_armed_groups_-_dialogue_series_2014.pdf, erişim 12 May 2019.

BM Güvenlik Konseyi. 884, 12 Kasım 1993; BM Genel Kurulu, Res. 62/243, 14 Mart 2008; Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi, Res. 1416 (2005).

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi, Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi, 16 Aralık 1966 tarih ve 2200A (XXI) sayılı Genel Kurul Kararı ile imza, onay ve katılım için kabul edilmiş ve açılmıştır.

ÖZGEÇMİŞ

10 Ekim 1991 tarihi, Kars ili Kağızman ilçesi doğmuştur. İlk, Orta ve Lise eğitimimi İstanbul ili Kartal ilçesinde tamamladıktan sonra Beykent Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ne kaydolmuştur. Bu Fakülteden 2013 yılında mezun olduktan sonra bir yıllık avukatlık stajının ardından 2014 yılında hukuk ofisi kurmuştur. Serbest avukatlık yapmaya devam etmektedir. 2015 yılında Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı, Kamu Hukuku bölümünde yüksek lisans eğitimine başlamıştır.

Spor Hukuku, Vergi Hukuku, Uluslararası Hukuk özel ilgi alanlarıdır. Yabancı dili İngilizcedir.

Bışar ÖZBEY